

SPOLEČNOST PRO TRVALE UDRŽITELNÝ ŽIVOT

Z P R A V O D A J

2

2 0 0 8

Vážení a milí přátelé,

když píšete tyto řádky, rok 2008, který mnozí nazývali osudovým osmičkovým rokem, se pomalu chýlí ke konci a na dveře klepou Vánoce, pro některé z nás Chanuka, pro všechny pak Silvestr a Nový rok.

Vy ale budete tento Zpravodaj číst až počátkem roku 2009.

Co nás čeká v roce 2009 je dilem „ve hvězdách“, dilem v našich rukách. Co ale můžeme více méně ovlivnit, je program našich STUŽových aktivit.

V březnu nás čeká pravidelné valné shromáždění, tentokrát bude volební. Zamyslete se, prosím, nad složením předsednictva STUŽ, uvažte svou kandidaturu, případně navrhněte někoho, koho byste rádi v příštích dvou letech v předsednictvu viděli. Své návrhy na členy předsednictva anebo na předsedu i svou kandidaturu mi, prosím, pošlete emailem. Vámi navržené kandidáty pak mohou kontaktovat a požádat o souhlas. O volbách do předsednictva se na jiném místě tohoto Zpravodaje vyjádří předseda Jiří Dlouhý.

Materiály, které budou projednávány na valném shromáždění, jakož i jména kandidátů do předsednictva, budou uveřejněny na naší webové stránce, kdo má email, obdrží je elektronicky. Po valném shromáždění pak budou uveřejněny již jako schválené, včetně usnesení, na webových stránkách a následně pak v dalším čísle Zpravodaje.

V příštím roce budeme opět pořádat vždy první úterý v měsíci s výjimkou prázdninových měsíců pravidelné semináře. Předsednictvo by uvítalo, kdybyste se i vy členové podíleli na výběru témat. Témata na první pololetí příštího roku jsou již stanovena a jsou uvedena v kapitole CO BUDE, své návrhy témat na druhé pololetí posílejte na mou e-mailovou adresu a na nejbližší schůzce předsednictva budou projednány. Totéž platí také pro Zpravodaj – vaše příspěvky jsou vítány! Jsou také vítány reakce na články z minulých Zpravodajů. Byla jsem ráda za reakci na článek Františka Kostlána „Bourání mýtů: Romové kradou, aneb Dějiny manipulace“ ze Zpravodaje 1/2008, a to i když jsem s ní v některých bodech tak úplně nesouhlasila. Zpravodaj by měl sloužit jako diskusní platforma, kterou zatím žel bohu nevyužíváte. Věřím, že se to změní.

Příspěvky do Zpravodaje vkládám bez ohledu na to, zda s jejich obsahem souhlasím. Většinou se k obsahu příspěvku nevyjadřuji, zde však musím zdůraznit, že některé myšlenky z článku 6.2 „Komenský dnes“ mi nejsou tak úplně vlastní. Vzbudí tento článek také vaše reakce?

Vážení přátelé, počátkem nového roku se každý z nás jistě bude zamýšlet, jaký ten uplynulý rok byl. Co se nám povedlo a co méně. Zda byla naplněna naše očekávání a také zda jsme pro ně opravdu udělali vše, co bylo v našich silách. A ve dny sváteční pak spolu se svými blízkými vychutnáváme klid a pohodu a vzpomínáme na ty, kteří tu již s námi nejsou.

Dovolte, abych při této příležitosti a na tomto místě vzpomenu na Ivana Dejmalu, spolupracovníka, člena našeho předsednictva, kamaráda a hlavně – čestného a spravedlivého člověka - který nás opustil 6. února. Zbylo po něm prázdné místo.

Vážení, přeji Vám jménem svým, předsedy Jiřího Dlouhého i celého předsednictva do nového roku 2009 vše dobré.

Eva Vavroušková, tajemnice STUŽ

V Praze dne 12. prosince 2008

Obsah

1. AKTUÁLNÍ ZPRÁVY	5
2. CO BUDE	5
2.1 Valné shromáždění	5
2.1.1 Předběžný program valného shromáždění	5
2.1.2 Slovo předsedy	6
2.2 Pravidelné úterní semináře v 1. pololetí roku 2009	6
2.3 Diskusní podvečery	6
3. CO BYLO	7
3.1 Pravidelné úterní semináře v 2. pololetí roku 2008 (program)	7
3.2 Seminář „Jemné a ultrajemné částice“ – 2. září	7
3.2.1 Stromy ve městech (pohled hygienika)	7
3.2.2 Víím, co dýchám projekt spolupráce s Pražskými matkami	14
3.3 Skleníkové děti – 7. října	16
3.3.1 Výzva k výchově dětí v kontaktu s přírodou	17
3.4 Sametová revoluce – byli jsme naivní? – 4. listopadu	19
3.4.1 Československá společnost 19 rokov po Novembri '89	20
3.4.2 Poznámka k semináři Byli jsme naivní?	21
3.5 Římský klub a Meze růstu po 40ti letech – 2. prosince	23
3.5.1 Přednáška Ivana Fišery	23
3.5.2 Metody prognózování globálního a regionálního vývoje	28
3.5.3 Tři poznámky k aktualizaci Strategie udržitelného rozvoje ČR	30
3.6 Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových 2008	32
4. STANOVISKA, PODNĚTY, PŘIPOMÍNKY	34
4.1 Vyjádření k oznámení záměru „Zklidnění severojižní magistrály v prostoru u Národního musea“ v Praze	34
4.2 Vyjádření k oznámení záměru „Centrum pivovar Děčín“	37
4.3 Stop neonacismu a rasismu. Posvěťme si na neonacisty!	38
5. KRAJINA VERSUS LIDÉ	39
5.1 Kůrovec na Šumavě	39
5.1.1 Článek našeho člena k problematice kůrovce, reagující na článek pana Vernerera v Právu	39
5.1.2 Kéž by to na Šumavě bylo tak jednoduché	40
5.1.3 V čem se střetají lesnictví s environmentalismem	43
5.2 Kulturní krajina, kulturní dědictví, zodpovědnost a my	47
5.3 Text vystoupení Ing. arch. Martina Říhy na semináři „Sedláci včerejška, dneška a zítřka“, konaném v Toulcově dvoře dne 13. prosince 2008	50
6. NÁZORY A KOMENTÁŘE, ÚVAHY A ZAMYŠLENÍ	53
6.1 Představivost dřevěného houpacího koně	53
6.2 Komenský dnes	54
6.3 Úloha veřejnoprávních hromadných sdělovacích prostředků v dnešním světě a u nás	60
7. RŮZNÉ	62
7.1 Reakce čtenářky – členky STUŽ – na článek „Bourání mýtů“ od Františka Kostlána, Zpravodaj STUŽ 1/2008	62
7.2 Jak se (taky) rodí zlato	66

8.	NOVÉ KNIHY	67
8.1	Stopa Ivana Dejmala a my	67
8.2	Ted Schettle, Generace v ohrožení	68
8.3	Dušan Mellner: Architektúra Medzivojnového Obdobia Mesta Žiliny (Recenze knihy)	68
8.4	Naďa Johanisová: Kde peníze jsou služebníkem, nikoliv pánem	70
9.	ZVESELA DO NOVÉHO ROKU!	70
9.1	Mikuláše s čertem a andělem máme za sebou; co přinese Ježíšek?	70
10.	AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ	72
10.1	Informace o STUŽ	72
10.2	Předsednictvo	73
10.3	Revizní komise	73
10.4	Ostatní	74
10.5	Zástupci regionálních poboček	74
10.6	Čestné předsednictvo	74

1. AKTUÁLNÍ ZPRÁVY

- Podkroví budovy v Krátké 26, kde se nachází kancelář STUŽ, je stále v rekonstrukci a náš majetek je uložen v bednách kdesi ve sklepení.
- Stávající předsednictvo se na krátký čas do březnových voleb změnilo: namísto ing. Evy Tylové, která nastoupila na pozici ředitelky České inspekce životního prostředí a z důvodů střetu zájmů dočasně pozastavila členství ve STUŽ nastoupil 1. náhradník ing. Jiří Fencl, místopředsedkyní namísto ing. Evy Tylové byla zvolena MUDr. Eva Rychlíková. Za zesnulého Ivana Dejmalu nastoupil 2. náhradník ing. Zdeněk Joukl
- REACH: Černou listinu skoro tří stovek nejnebezpečnějších chemických látek, které jsou běžně používány, zveřejnila na konferenci o náhradě nebezpečných chemikálií nevládní organizace Mezinárodní sekretariát pro chemické látky (ChemSec). Jde o látky, které jsou rakovinotvorné, mutagenní, toxické pro reprodukci, perzistentní, bioakumulativní nebo jinak nebezpečné. Seznam zahrnuje například některé ftaláty nebo bromované zpomalovače hoření a jeho cílem je urychlit náhradu nejnebezpečnějších chemikálií v rámci nového systému chemické politiky Evropské unie – REACH. Databáze nazvaná REACH SIN List 1.0 (for Substitute It Now!) byla představena 17. září 2008 v Bruselu na mezinárodní konferenci, které se zúčastnil výkonný ředitel Evropské agentury pro chemické látky (ECHA) Geert Dancet, zástupci zhruba 70 předních evropských a světových firem i nevládních ekologických a spotřebitelských organizací. Současně se seznamem REACH SIN List 1.0 byla zveřejněna i metodika, na základě které byl vytvořen, a také publikace „Substitution 1.0 – the art of delivering toxic free products“. Miroslav Šuta (redakčně kráceno)

2. CO BUDE

2.1 Valné shromáždění

Stanovy STUŽ nám ukládají každým rokem v březnu pořádat valné shromáždění, které je každým druhým rokem volební. Na valné shromáždění musí být členové pozváni s předstihem minimálně 28 dní. Nejen z finančních důvodů vás nebudeme obesílat dopisem, ale využijeme tento Zpravodaj, abychom vás na toto valné shromáždění pozvali.

Valné shromáždění je dle stanov STUŽ nejvyšším orgánem Společnosti pro trvale udržitelný život a stanovami má vyhrazena některá práva a povinnosti. Pokud budete mít návrh na rozšíření programu valného shromáždění o nějaký váš návrh, sdělte to, prosím, předsedovi Jiřímu Dlouhému nebo tajemnici Evě Vavrouškové.

Pozvánka

*Zveme všechny řádné členy Společnosti pro trvale udržitelný život na zasedání **valného shromáždění STUŽ**, které se bude konat v Klubu techniků v Praze, na Novotného lávce, místnost 319, v úterý **3. března 2009 od 16:00 hod.***

Tato pozvánka je písemným svoláním valného shromáždění STUŽ ve smyslu č. 7.2 platných stanov.

Za předsednictvo STUŽ Jiří Dlouhý, předseda, v. r.

2.1.1 Předběžný program valného shromáždění

1. Zahájení, organizační pokyny
2. Volba mandátové komise
3. Volba návrhové komise
4. Volba volební komise
5. Volba předsedy, členů předsednictva, revizní komise a schválení čestného předsednictva pro roky 2009–2011
6. Zpráva o činnosti STUŽ za rok 2008

7. Předložení návrhu plánu činnosti pro rok 2009
8. Diskuse o Zprávě o činnosti za rok 2008 a k Návrhu plánu na rok 2009
9. Zpráva o hospodaření za rok 2008
10. Návrh rozpočtu na rok 2009
11. Zpráva revizní komise
12. Rozprava ke Zprávě o hospodaření za rok 2008, k Návrhu rozpočtu na rok 2009 a k Zprávě revizní za rok 2008
13. Zprávy o činnosti regionálních poboček a regionální skupiny STUŽ – přednesou zástupci poboček
14. Návrh na jmenování čestných členů předsednictva STUŽ a jejich zvolení
15. Vyhlášení zvolených členů předsednictva, předsedy, členů revizní komise a čestného předsednictva
16. Zpráva návrhové komise
17. Schválení usnesení
18. Závěrečné slovo předsedy
19. Různé

Podle délky volného prostoru v přestávce mezi volbou bude promítnut některý dokument z Ekofilmu 2008

2.1.2 Slovo předsedy

Vážení přátelé,

na našem březnovém Valném shromáždění STUŽ budeme volit nové předsednictvo. Bylo by velmi příjemné, kdyby se na kandidátce objevily nové tváře – rádi uvítáme nové názory, nápady, chuť do práce.

Předsednictvo v současné době tvoří předseda a 8 volených členů a schází se pravidelně každý měsíc první úterý před vlastní besedou na Novotného lávce. V mezidobí řešíme urgentní problémy e-mailem, nebo telefonicky.

No a co se od členů předsednictva očekává – možnost zapojení je velmi široká – od odborného zapojení do příprav besed, stanovisek, přes organizační pomoc při zajišťování akcí STUŽe, při editaci a rozesílání stanovisek, při přípravě Zpravodaje, přípravě internetových stránek STUŽ atd., atd. Zkrátka práce mnoho, lidí málo.

Takže, pokud někdo z vás je ochotný udělat něco pro ostatní STUŽáky, budeme velmi rádi – nejlepší bude, když bude kontaktovat tajemnici Evu Vavrouškovou – spojení na ní najdete na konci tohoto Zpravodaje.

Jiří Dlouhý

2.2 Pravidelné úterní semináře v 1. pololetí roku 2009

V případě, že se vyskytne velmi aktuální téma, může být program pozměněn. Pozvánka na seminář je vždy v patřičném předstihu zveřejněna na www stránkách STUŽ (www.stuz.cz) a rozeslána emailem.

- leden – **Politika územního rozvoje** – garant P. Šremer
- únor – **Hormonální disruptory** – garantka Eva Rychlíková
- březen – **Valné shromáždění** – volební
- duben – **Úloha médií v ŽP** – garant K. Merhaut
- květen – **Hospodaření v Národních parcích, případně v lesích**, garant bude určen
- červen – **Strategie UR ČR/ anebo Státní politika ŽP**

2.3 Diskusní podvečery

Termíny a témata večerů budou anoncovány na webových stránkách STUŽ (www.stuz.cz) a pozvánky rozesílány emailem.

3. CO BYLO

3.1 Pravidelné úterní semináře v 2. pololetí roku 2008 (program)

Na podzim 2008 jsme uspořádali následující semináře:

- 2. září – „**Jemné a ultrajemné částice**“ (Eva Rychlíková)
- 7. říjen – „**Skleníkové děti**“ (Emilie Strejčková)
- 4. listopad – „**Byli jsme naivní? Listopad 89 po 19ti letech**“ (Pavel Nováček)
- 2. prosinec – „**Římský klub a Meze růstu po 40ti letech**“ (Eva Rychlíková, Ivan Fišera)

3.2 Seminář „**Jemné a ultrajemné částice**“ – 2. září

Cílem semináře, bylo informovat posluchače o novém tématu – problematice vlivu jemných a ultrajemných prachových částic na lidské zdraví. Seminář se zabýval zejména odbornou stránkou problému

Účastníci panelu:

MUDr. Radim Šrám, DrSc., Ústav experimentální medicíny AV ČR, oddělení genetické ekotoxikologie – „*Nové poznatky o vlivu jemných prachových částic na zdravotní stav a význam oxidačního poškození a ovlivnění DNA pro hodnocení zdravotního rizika*“

MUDr. Eva Rychlíková, ZÚ Kolín, STUŽ – „*Stromy ve městech*“.

Dr. Ždímal, Smolík, AV ČR

Prof. Martin Braniš, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta

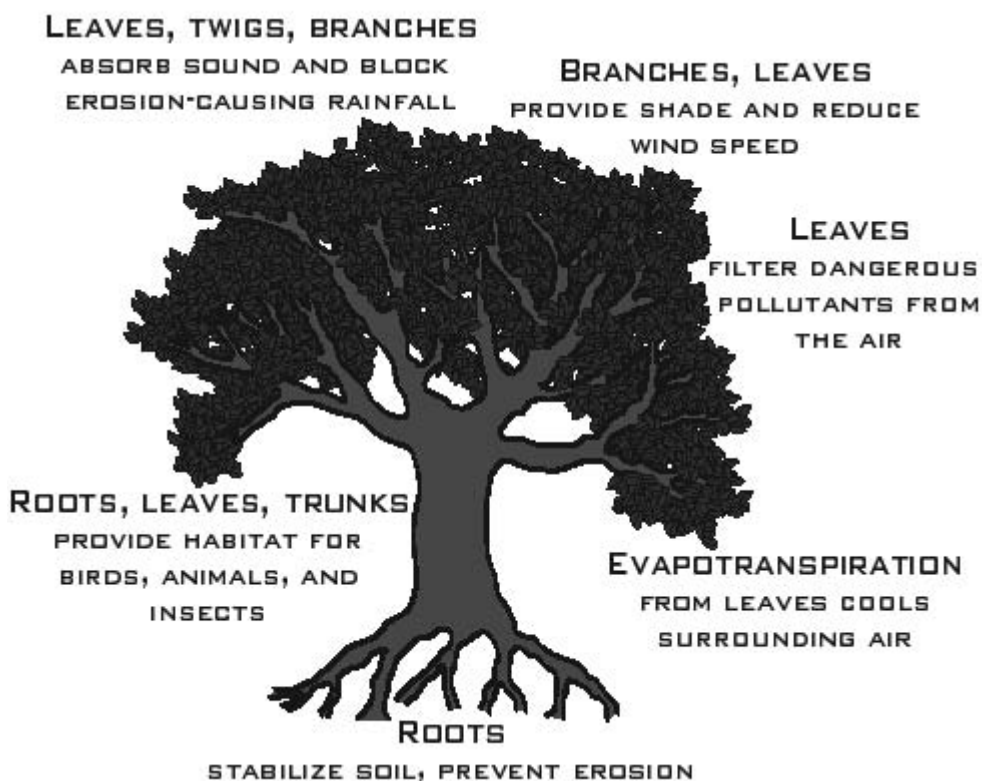
3.2.1 Stromy ve městech (pohled hygienika)

Stromy i lidé jsou součástí ekosystému navzdory tomu, co si o tom myslí.

Stromy čerpají energii a kyslík z prostředí města a tam ji také navracejí za současné evapotranspirace a výměny tepla s okolím a nezbytného zásobení vodou, slunečním zářením a minerály.

Stromy ve městech žijí v areálech městských aglomerací a nevynikají druhovou pestrostí, kterou by měly jinde, protože ji určuje člověk.

Funkční ekosystém města zahrnuje směs druhů stromů o různých velikostech a stáří zároveň s půdou, zajišťující jeho růst a produktivitu. Pokud jsou stromy ve městech zdravé, zajišťují komunitě kvantitativně hodnotitelné ekosystémové služby. Vědecké studie prokazují, že stromy přiná-

šejí environmentální a sociální benefit přímo související s vratností a udržení přírodních cyklů. Stromy pomáhají redukovat znečištění ovzduší, zpomalují průtrže mračen a prudké deště, konservují energii a opatřují volně žijícím živočichům útočiště.

Z hlediska člověka nám stromy, které s námi soužijí ve městech

- opatřují podmínky pro bezpečný, zdravý a příjemný život (well-being),
- zlepšují kvalitu ovzduší,
- pozitivně ovlivňují zdraví (pozor na alergen),
- a současně řeší globální problémy životního prostředí (oxid uhličitý).

1. Podmínky pro bezpečný, zdravý a příjemný život

Mohou stromy ve městech souviset s nebezpečím pro zdraví? Mohou učinit prostředí příjemným?

Přirozená existence stromů významně ovlivňuje klima. Stromy přinášejí do prostředí vlkost (optimum pro člověka je 50 % relativní vlkosti), koruny vztostlých stromů vytvářejí přívětivou klenbu nad utrápenými lidskými hlavami, poskytují stín a zamezují přímému působení ultrafialových paprsků i tepelnému záření, pomáhají udržovat teplotu v okolí a chrání stavby před tepelnými paprsky (zejména s tenkým obvodovým pláštěm) absorbují sluneční energii, zamezují nepříjemnému proudění vzduchu a zmírňují porvy větru (zpomalují porvy větru se srážkami, zadržují déšť a upravují mikrocirkulaci v ovzduší vůbec.)

Stromy se účastní na pohodě člověka ovlivňováním mikroklimatu obytného území:

- ovlivňování proudění větru,
- ovlivnění teploty (listy – evapotranspirace),
- zvlhčování vzduchu (50–80 l/den),
- zadržení srážek (koruna),
- snižování turbulence (kmeny, větve, listy),
- zadržení přímého slunečního světla a tvorba stínu (až o 6 stupňů snížení proti okolí),
- tvorba lehkých negativně nabitých iontů, uvolňování terpenů do prostředí příjemně vonících,
- hustý porost s velkou dřevní hmotou zadržuje hluk (cca 30 m/1 dB).

Evapotranspirace

Kromě stínu, tvořeného baldachýnem koruny stromu, je velmi důležitá evapotranspirace. Ta je způsobena vylučováním vody prostřednictvím pórů v listech, stromy se totiž „potí“ jako lidé. Voda při vypařování spotřebuje teplo a tak chladí ovzduší při tomto procesu. Například koruna o rozpětí 9 metrů vypaří 151 litrů vody za den. Opadající stromy kolem domů v Sacramento, California, Heat Island Group vědci našli redukcí potřeby chladící energetické potřeby ve výši 30 %. Stromy, keře a vinná réva mohla sloužit jako stínidlo a klimatizace s tím, že její práce byla více účinná zejména v udržení chladu. Také věčně zelené stromy a keře na severovýchodě chránily budovy před chladem přinášeným větrem. Skupiny stromů byly účinnější a pravděpodobnost toho, že vyrostou a udrží se ve skupině byla větší.

<http://heatisland.lbl.gov/vegetation/planting.html>

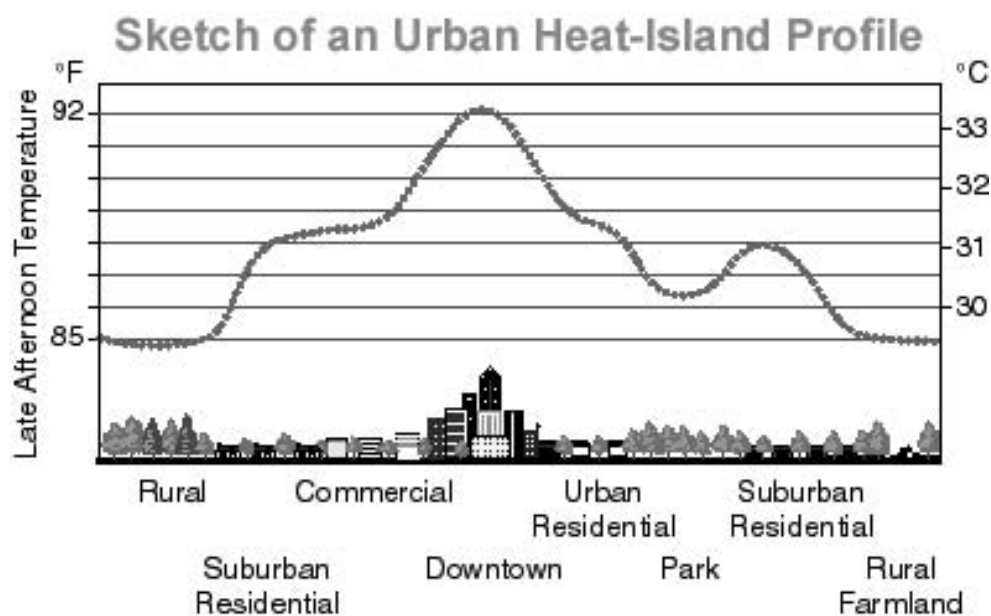
Ve Virginii bylo zjištěno, že stromy zlepšují ekonomiku města. Lidé rádi nakupují v ulicích s alejemi a byty se lépe pronajímají v území, kde jsou stromy. Stromy přidávají 10 % a víc společenské hodnoty. V jejich přítomnosti se lidé lépe cítí a nemocní se rychleji uzdravují. Snižují potřebu klimatizace v horkých obdobích o 30 % a snižují potřebu vytápění v chladných měsících o 20–50 %. Tím šetří energii a spálená fosilní paliva.

Stromy nebo beton?

Ve slovníku klimatologů existují tzv. „urban heat islands“ = „městské ostrovy tepla“. Jsou to místa, kde v území města se liší teploty od ostatních, jsou rozdílné a vyšší ve dne v létě i v noci a dokonce i v zimě jsou vyšší. Městské ostrovy tepla jsou nežádoucím důsledkem rozvoje měst. Náležitě a „climate friendly“ územní plánování může pomoci redukovat množství tepla v městských ostrovech tepla.

Vznikají tak, že vegetace je nahrazována asfaltem a betonem, zejména na ulicích a budovách a další infrastrukturu, ta se rozšiřuje, aby pokryla požadavky rostoucí populace. Tyto povrchy absorbují, spíše, než odrážejí, sluneční teplo, zvyšující povrchovou teplotu a tak celková venkovní teplota roste. (US EPA).

Ve městech jsou díky velké koncentraci obyvatel dány podmínky pro zdravotní dopady globálního oteplování. S globálním oteplováním souvisí meteorologické jevy, kterými jsou i tzv „horké vlny“ nebo „horké epizody“ ohrožující život určitých skupin populace. Po horkých vlnách v roce 2003 realizovala WHO a WMO několik projektů, sledujících dopady horkých dnů na úmrtnost (Canicula, EUROHEAT). Bylo zjištěno, že nejvíce byli ohroženi obyvatelé v okolí středomořského moře, nejvíce městských obyvatel při horkých vlnách však zemřelo v Londýně a Paříži v roce 2003. Zde se projevuje také současný účinek působení částic prachu a koncentrací ozónu. Pro jiné znečišťující látky efekt nebyl prokázán. Sledování ve 21 Evropských městech našlo vliv PM_{10} vyšší ve městech s vyšší teplotou. Úmrtnost vzrostla na každých $10 \mu g/m^3 PM_{10}$ o 0,3 % ve chladnějších městech a o 0,8% v teplejších městech. Hales publikoval excess úmrtnosti ve Francii sahající od + 4 % v Lille do +142 % v Paříži, s tím, že tato incidence byla pravděpodobně ovlivněna jak městskými budovami tak dopravní situací.

Zdroj: <http://heatland.lbl.gov/HighTemps/>

NASA na svých webových stránkách publikuje obrázek New Yorku v roce 2002, na kterém lze porovnat lokální teploty a přítomnost městské vegetace, existence vegetace přináší zjevně nižší teploty prostředí.

V Portugalsku byl nárůst úmrtnosti v týdnu po vysokých teplotách v srpnu 2003 49,8 %, v České republice více, než o 10 %.

Schéma „dávky a účinku“ je uvedeno na obrázku z publikace WHO.

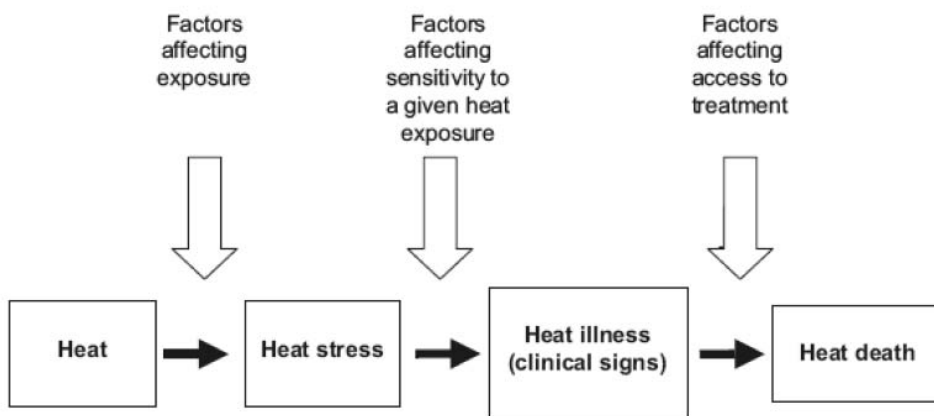

Figure 3: Points along the causal chain from heat exposure to heat death (Kovats and Hajat, 2008).

V publikaci z letošního roku „Improving Public Health Responses To Extreme Weather Events“ WHO doporučuje i dlouhodobá preventivní opatření, kam řadí i územní plánování a využívání území, které by mělo preventivně ovlivňovat teplotu. Zda nacházejí svoji hlavní úlohu i stromy. Aktuálně požaduje WHO tvorbu „chladných míst“, kam by se uchylovaly starší nemocné osoby. Chladná místa by byla klimatizovaná. Ovšem bez účinného oslabení dopadu klimatické změny jsou krátkodobá opatření k redukci zdravotních dopadů u citlivé populace značně méně účinná. Navíc realizace klimatizovaných objektů přinese další energetické nároky a tak rozhodně nelze počítat s úsporami energie, požadovanými různými strategiemi.

Potřebu klimatizace můžete vidět na dalším grafu z publikace WHO:

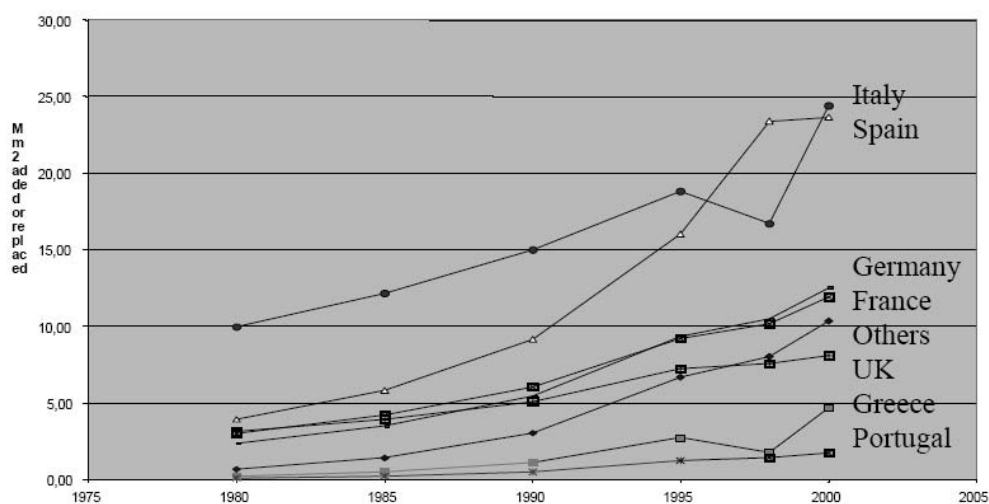

Figure 8: Apparent annual additional building floor area conditioned by 2000 (EECCAC, 2002)

2. Zlepšení kvality ovzduší.

Jsou stromy schopné pomoci zadržet smog?

Beckett, P., Freer-Smith, P., a Taylor, G v Effective tree species for local air-quality management, porovnával efektivitu zachycování částic listy stromů: Borovice, cypřiš (tvoří 20 % porostu anglických parků), jeřabina, topol, javor v místě intenzivní dopravy v městském parku a na kontrolním místě mimo efekt dopravy.

Vliv na hrubé částice: Více byl zachycován materiál v parku ovlivněném dopravou než v kontrolním místě. Byly nalezeny druhové rozdíly v zachycování částic. Nejúčinnější byla borovice, topol zachycoval nejméně.

Jemné částice: Stejně diference mezi druhy stromů jako u hrubé frakce, odlišně se chovala jeřabina. Při statistické hodnocení však nálezy diference byly stejné jako u hrubých částic, stejné nálezy u parku i kontrolního místa a stejný efekt druhů stromů.

Ultrajemné částice (ionty): rozdíly mezi druhy stromů byly stejné, jako u hrubých a jemných částic, individuální váhy iontů tvořících komponenty celkovou hmotu se lišily. Bylo zjištěno, že přítomnost a blízkost zdroje bohatého na částice, vede k vyššímu zachycení zejména hrubých částic, než v místě, kde chybí tento zdroj. U jemných partikulí $PM_{2,5}$ nebyl jasně prokázán rozdíl zachytu částic u zdroje proti kontrolnímu místu bez dopravy.

Nejefektivnější strom v zachytu částic byla borovice a cypřiš, oba stromy jsou výhodné v zimním období, kdy mohou stále zachycovat částice, neshazují jehlice. V zimě je koncentrace částic také nejvyšší.

Ze širokolistých stromů nejvíce účinnou v zachycování zejména hrubých částic, byla jeřabina, která má jemně osrstěný povrch listu mimo jeho osu. Na druhé straně škály sledovaných stromů byl topol, mající drobné a kožovité listy, umožňující proudit částic ve vzduchu je obeplout aniž by měl na povrch listů nějaký vliv a usadil se.

Poměry koncentrací sodíku a chloridů v omývacím roztoku při experimentu prokázaly, že hlavní součástí ultrajemných částic byly právě tyto složky, nutno upozornit, že tento výzkum byl prováděn v Brightnu u moře. Nerozpustné částice mohou být z listů smývány deštěm a to způsobuje možnost depozice a koncentrace těchto částic v půdě. Budou-li sloučeniny v částicích toxické, má to toxikologický (lesní plody) a ekotoxikologický (kumulace v půdě) význam.

Hlavním mechanismem záchytu podle Becketta je impakce částic v turbulentním proudění vzduchu. V rozmanitosti a různorodosti městského prostředí jsou pro tento komplexní mechanismus vytvořeny skvělé podmínky. Vliv na poněkud nižší úrovni mají lesíky v otevřené venkovské krajině. Turbulující a vířící vzdušné proudy tvořené přímým kontaktem mezi urbánními prvky, kterými jsou ulice a budovy, jsou příkladem určené a definované situace, ve které impakce a účinnost záchytu je pravděpodobně maximalizovaná. Její znalost je nezbytná pro umístování stromů jako účinného mechanismu k záchytu částic v městském prostředí. Je to důležité i pro příměstské území, kde lesíky a ochranné lesní pásy zlepšují ovzduší v cílových oblastech, např. obytných, které se v současnosti rozhojňují.

Závěr:

- Stromy mohou účinně zachytit částice, které škodí lidskému zdraví z atmosféry a mohou zlepšit kvalitu ovzduší.
- Existují významné rozdíly mezi druhy stromů v účinnosti záchytu částic, nejlepší volbou pro omezení znečištění ovzduší vegetací jsou jehličnany.
- Mezi širokolistými druhy, které byly sledovány, jsou nejlepší k záchytu částic druhy stromů, které mají hrubý povrch listů (chloupky, nerovnosti...).

Beckett a spol. se zabýval efektivitou záchytu částic na stromech v aerodynamickém tunelu.

Thomas Cahill, profesor fyziky a atmosférických věd v UC Davis předpokládá, že mohou stromy redukovat koncentrace ultrajemných částic podél dálnic. Zjistil, že za větrných podmínek stromy podél dálnice se zdají schopné zadržet částice a lze jimi ochránit obytné domy a školy před vlivem dopravy. Ultrajemné částice se mohou dokonce přilepovat k listům stromů a neletí dál a setrvávají na místě dokud listy neomyje déšť (mechanický filtrační efekt stromů je různými vědci zavrhován a to v případě částic $PM_{2,5}$). Podle Cahilla je nutné použít ty „správné“ stromy pro zadržení ultrajemných částic, protože všechny stromy tento vliv nemají. V podmínkách Kalifornie jsou to stromy s hustým porostem jehlic (cedry jsou nejlepší).

Rosiňski a Nagamoto měřili depozici částic o průměru 2 mikrony na stromech na jalovci a douglascetisolisté. Depozice závisela na tom, zda vítr byl čelní, nebo boční a na jeho změnách a na rychlosti proudění. Při nejvyšší rychlosti (280 cm/s) byla depozice nejvyšší a opadání nejnižší.

Freer-Smith, P.; El-Khatib a spol. přispěli do diskuse podporovatelů a odpůrců účinnosti depozice částic pomocí stromů. Dali k dispozici pro volbu zeleně depoziční rychlosti pro příměstské a městské evropské stromy – dub, javor, olše, jasan a douglasku, účinné jsou stromy s bohatým větvením a silně olistěné malými listy. Data jsou využitelná pro modelování efektu, respektují koncentraci a rychlost proudění. Druhy s bohatým větvením a drobnými lístky mají větší relativní depoziční rychlost.

Prašné cesty a možnost záchytu částic

V různých výškách nad zemí a různých vzdálenostech provedl Cowboard a spol. měření v suché oblasti.

Depozice PM₁₀ (z resuspenze) – Cowboard et al. 2006)

Typ vegetace	Snížení koncentrace vlečky
Krátká tráva	do 10 %
Vysoká tráva	35–45 %
Vysoké cedry (jehličnany)	45–67 %
Nízké cedry (jehličnany)	29 %
Vsoké duby	41–50 %

Autor zjistil mitigační faktor pro zeleň = 2 pro vzdálenost 50–100 m od cesty.

Nowak a kolegové vytvořili model na základě meteorologických dat a údajů o znečištění ovzduší, který demonstruje, jaké množství znečišťujících látek stromy ve městech USA zachytí a jak mohou zlepšit kvalitu městského ovzduší. Záchyt znečištění (O₃, PM_{2,5} a PM₁₀, NO₂, SO₂, CO) se lišil město od města a celkový efekt záchytu městskými stromy v USA činil za jeden rok 711 000 tun (v ceně 3,8 miliard dolarů). Záchyt znečištění pomocí listů je jen jednou službou, kterou nám stromy poskytují, integrovaný pohled na území s korunami stromů představuje viditelnou strategii zlepšující ovzduší a vůli k docílení standardů kvality ovzduší. Je tedy významným politickým činem.

Plynné škodliviny

Stromy a rostliny vůbec jsou dlouhou dobu ctěny pro schopnost „odčerpávat“ oxid uhličitý z ovzduší, ale jejich možnosti spotřebovat jiná plynná znečištění se teprve zjišťují. V minulých letech tyto možnosti dlouhodobě experimentálně ověřovala NASA. Tento výzkum potvrdil to, že některé rostliny jsou schopny více, než ostatní, filtrovat některé látky.

Pokusy NASA byly zaměřeny na pobyt v kosmu, ale poskytly též některá obecná zjištění.

Díky výzkumu NASA lze uvažovat, které rostliny lze pozitivně použít při pobytu v kosmu. Na druhé straně se takto otevírá široké pole možností fyto-remediace s výběrem rostlin nebo stromů pro vyčištění kontaminovaného životního prostředí. A také neposlední věcí je využití rostlin v boji proti kontaminovanému ovzduší ve vnitřním prostředí. Bohužel je málo důkazů o účinnosti tohoto způsobu včetně znalostí o kolik domácích rostlin vyčistí významné množství znečišťujících látek z domovů, úřadů nebo škol.

NASA experiment hodnotil různé rostliny z hlediska efektivity odstraňování formaldehydu, oxidu uhelnatého a oxidu dusičitého.

Pokusy NASA hodnotily různé rostliny, jak jsou efektivní při snižování koncentrací formaldehydu, oxidu uhelnatého a oxidu dusičitého. V projektu byla „spider plant“ umístěna do komory se 120 ppm CO nebo 50 ppm NO₂. Po 24 hodinách spider plant odstranila 96 % CO a 99 % NO₂. Po 24 hodinách také voděnka odstranila 75 % CO.

Z toho NASA vyvozuje:

Rostliny s nízkou potřebou světla aktivně filtrující uhlík mají možnost zlepšit kvalitu vnitřního ovzduší. Kořenová zóna rostlin je účinnou oblastí pro odstraňování volatilních organických látek (nejlépe při expozici kořenového balu pro účinnou filtraci). Použití uhlíkového filtru s aktivním uhlíkem by mohlo být součástí programu čištění ovzduší rostlinami (aktivní uhlík v půdě rostlin.)

Při pokusech ve vnitřním prostředí úřadů se rostliny ukázaly být účinné při odstraňování formaldehydu, 20 rostlin v úřadovně snížilo koncentraci formaldehydu o 12 %. Vědci uzavřeli, že tento způsob odstraňování znečištění není příliš efektivní. Na druhé straně byly nalezeny pokojové květiny, snižující koncentraci oxidu uhličitého dokonce i bez přítomnosti slunečního světla.

Při odstraňování formaldehydu prokázaly tuto schopnost rostliny s velkým povrchem listů (azalka, aloe, bambusová palma, bostonské obilí, kukuřice, čínský evergreen, chryzantémy, datlová palma, dieffenbachie, schaflierie, lilie, pepřovník., tchýnin jazyk, filodendron, africká fialka, spike plant a spider plant.)

Použití je vhodné v tzv. „dýchacích stěnách“, kde je umožněn styk vzduchu s částmi kořenů. Nevýhodou je možnost kontaminace prostředí pyly, plísněmi a pachy rostlin.

3. Vliv na zdraví

Velmi jednoduché známé negativní vztahy existují mezi pyly některých stromů a alergií a astmatem. Olše, líska, topol, vrba, bříza, buk, jasan, dub a lípa v určitých měsících roku přináší pyl, a u astmatiků a alergiků spouští ataku onemocnění. Na druhé straně existují studie, které uvádějí přítomnost zeleně jako preventivní faktor při vzniku astmatu.

Sledování **A. Lovasi** z Institutu pro sociální a ekonomický výzkum v NY a jejích kolegů z oddělení veřejného zdraví Kolumbijské university NY zatím vykazují nečekané závěry – městské čtvrti naplněné množstvím stromů nejsou jenom příjemné pro oči, mají také uzdravující vliv na dětské plíce. Tam, kde byl vyloučen vliv chudoby v souvislosti s působením znečištění ovzduší na incidenci astmatu, vědci předpokládají, že možnost existence alejí stromů v ulicích může být jednoduše základem pro zdravé životní prostředí. A nesouhlasí s tím, že stromy jsou samy o sobě faktorem způsobujícím asthma. Při odstranění vlivu konfoundrů ve studii na vznik astmatu bylo zjištěno, že nárůst hustoty porostu stromů o jednu směrodatnou odchylku od průměru, tj. 343 stromů na km², bylo spojeno s nižší prevalencí astmatu (RR 0,71 na SD hustoty porostu stromů, 95 % CI, 0,64–0,79), ale totéž nebylo prokázáno pro hospitalizaci pro asthma. (RR, 0,89 per SD of tree density; 95 % CI, 0,75 to 1,06). Stromy pravděpodobně nevstupují do příčinného řetězce ve vztahu působení vyvolávajícího agens a astmatické ataky. Významně však upravují prostředí, které umožňuje lepší dýchání astmatikům i zdravým osobám. Studie pokračuje a bude ještě ověřena.

Agnes van den Berg z Univerzity ve Vegeningenu v „Health Impact of Healing Environment“ se věnovala metaanalýze studií o vlivu rostlin na prostředí, které má uzdravovat – tedy prostředí nemocnic. Tyto studie nebývají četné, jejich přehled uvádíme.

Sledované zdravotní dopady:

1. Klinické nálezy (např. délka léčení, podávání léků, infekční dávka, měření fyziologického stressu, úmrtnost).
2. Psychologické nálezy (např. stav nálady, neklid, kvalita spánku, subjektivní zdraví a pohoda).

Celkové důkazy zdravotního přínosu „zelené“ přírody ve studiích

Příroda	Klinické důkazy		Neklinické důkazy		Celkový počet	Pozitivní vlivy	Negativní vlivy
	silné	slabé	silné	slabé			
Pohled do přírody	2	8	9	4	23	21	
Zahrady	-	1	1	3	5	5	-
Rostliny v budově	-	1	5	11	17	17	2
celkem	2	10	15	18	45	43(96%)	2(4%)

Zdroj: Van den Berg

Závěr:

- Udržení stromů ve městech tam, kde existují, péče o ně, včasná výměna v případě nemoci stromu...
- Rozšíření zeleně ve městech jak solitérní, stromořadí, lesíky, parky, vertikální zeleň, střechy..., využití

zeleně k ochraně ovzduší v místech, kde je to potřebné.

- Celkové řešení městského klimatu, prevence urban heat islands v územním plánování.
- Městské vyhlášky k ochraně a rozšíření zeleně ve městech, zainteresování veřejných osob na péči, pozitivní příklady...

Jedině tak se města nezmění v poušť!

MUDr. Eva Rychlíková, Zdravotní ústav Kolín

3.2.2 Víím, co dýchám projekt spolupráce s Pražskými matkami

Úvod

Projekt „Vím, co dýchám“ začal na podzim 2007 a pokryl školní rok 2007–2008. Ve spolupráci vypracovaly Pražské matky a Zdravotní ústav Kolín projekt – výukový program – o vztahu dopravy k čistotě ovzduší pro děti z vyšších tříd základní školy. Projekt umožnila realizovat škola v Sázavské ulici na Vinohradech a pravděpodobně by neproběhl, kdyby nebylo vstřícnosti, pochopení a významné spolupráce RNDr. Střídy, třídního učitele a chemikáře v 7. třídě, který pro děti vymýšlí a realizuje projekty o životním prostředí. Děti se měly prostřednictvím projektu seznámit s problematikou znečištění, jeho vlivem, řešením, samy se měly setkat s měřením ovzduší a realizovat jej a naučit se vše vyhodnotit.

Metodika:

Projekt obsahoval:

- přednášku o vlivu dopravy na ovzduší,
- přednášku o znečištění ovzduší,
- přednášku o vlivu znečištění ovzduší, kterou přednesl Dr. Šrám z Akademie věd ČR,
- interaktivní lekci o zpracování strategie zlepšení,
- vyhodnocovací lekci,
- zajištění a umístění měření koncentrací částic o velikosti PM₁₀ na školním dvoře a zpracování vzorků,
- návštěvu dětí na oddělení Centrálních laboratoří imisí Českého hydrometeorologického ústavu a prohlídku profesionálních měřících stanic pro měření částic všech velikostí.
- návštěvu a prohlídku mobilní měřící jednotky, provozované Zdravotním ústavem se sídlem v Kolíně a panem Fouskem.

Vlastní měření proběhlo ve čtyřech čtrnáctidenních kampaních ve všech obdobích roku. 15.–29. 10. 2007, 14.–28. 1. 2007, 3.–17. 3. 2007, 19. 5.–2. 6. 2007. Tak mohlo odpovídat i požadavkům pro profesionální indikační měření právě tak, jak se to provádí v Čechách i v celé Evropě a jak to naše předpisy pro měření kvality ovzduší chtějí.

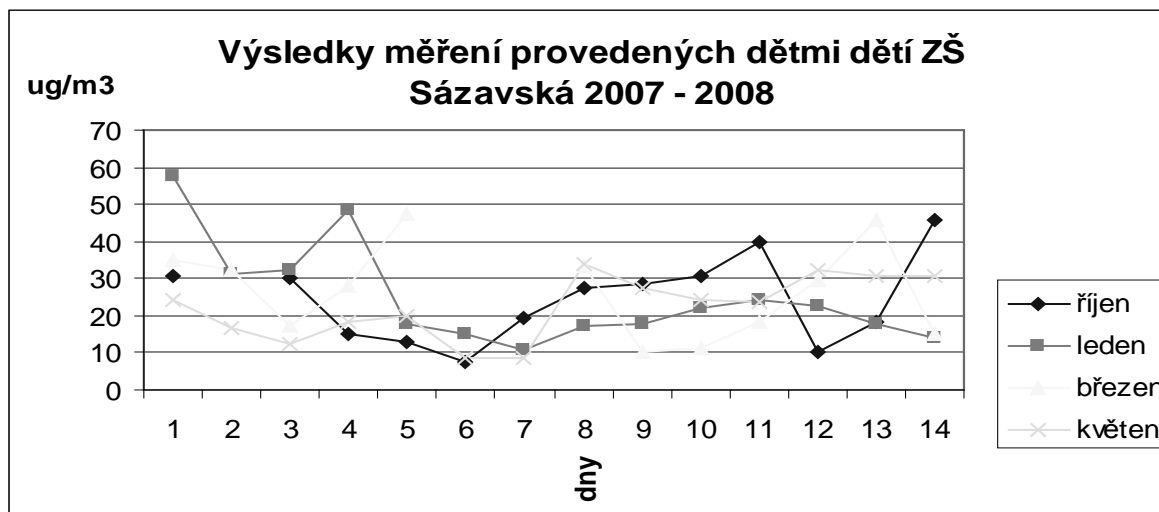
Pracovníci Zdravotního ústavu se sídlem v Kolíně po instalaci měřící stanice na dvůr školy v Sázavské, zpracovali příručku pro obsluhu měřící stanice, kterou si děti prostudovaly a podle které pracovaly a vyměňovaly filtry a zapisovaly průtok vzduchu čerpadlem měřící stanice do provozního deníku, který pro ně (stejně jako příručku) k tomu účelu vytvořil pan Fousek ze Zdravotního ústavu se sídlem v Kolíně. Filtry, které děti vyměňovaly při měření každý den, ukládaly do pouzder a po ukončení čtrnáctidenní měřící kampaně byly filtry odvezeny do laboratoře Zdravotního ústavu, tam zpracovány a zváženy, a bylo vypočteno znečištění ovzduší zachycené filtrem. Tak byla zjištěna koncentrace částic v ovzduší na školním dvoře školy v Sázavské.

Po zpracování filtrů v laboratoři byly výsledky zaslány dětem.

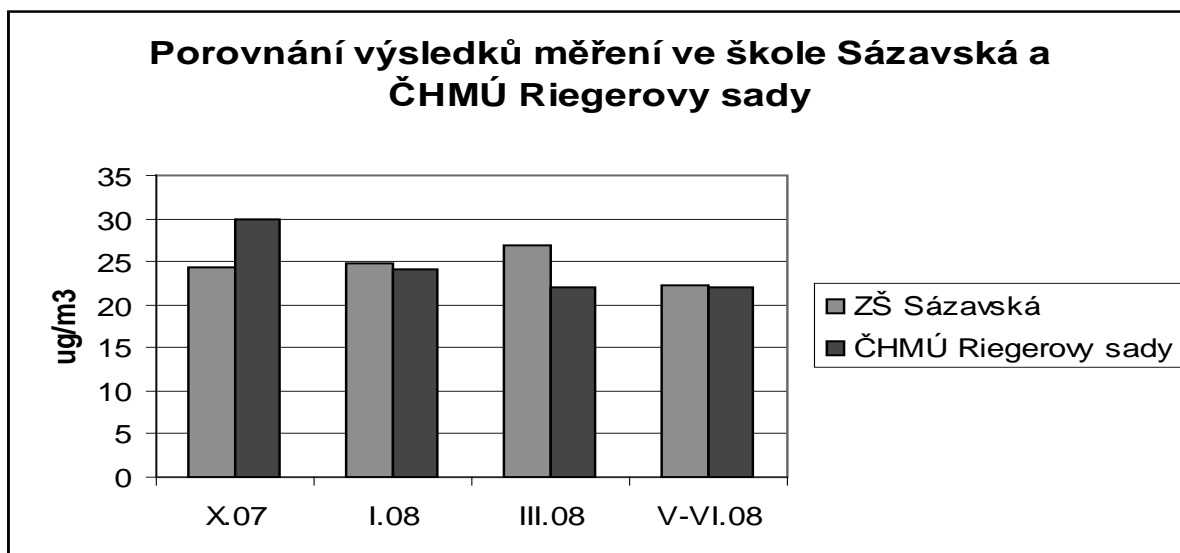
Výsledky:

Měření, které děti ve spolupráci s třídním učitelem, Pražskými matkami a Zdravotním ústavem prová-

děly, poskytlo 54 denních průměrných hodnot koncentrací částic vyjádřených jako PM_{10} . Dvě hodnoty chyběly poté, co paní kuchařka v kuchyni, odkud byl odebíráán proud, omylem přívod proudu vypnula. Ale i tak je to hodnotitelný počet údajů o kvalitě ovzduší, které děti v Sázavské ulici dýchají.

Během čtyř kampaní bylo zjištěno jedenkrát překročení denního imisního limitu pro částice PM_{10} a to úplně na samém začátku měření. Jinak všechny koncentrace byly pod zákonným limitem. Průměrné hodnoty za celou kampaň (24, 25, 27, 22 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) jsou srovnatelné s měřením profesionálů z ČHMÚ prováděným na měřicí stanici v Riegerových sadech (30, 24, 22, 22 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Za celé měřené období nepřekročily roční imisní limit 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (Sázavská měla průměr 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, Riegerovy sady měly průměr 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Měřeními byly zjištěna kvalita ovzduší, která odpovídá požadavkům legislativy.

Děti projevily tvořivost a samostatnost při zpracovávání řešení znečištění ovzduší v Praze, souvisejícího s dopravou. Zpracovávaly přehled opatření, které je potřebné udělat, aby se ovzduší mohlo zlepšit, zejména tam, kde je znečišťováno nad přípustnou míru. Dominovalo tam snižování intenzity dopravy, využívání dopravy veřejné, zlepšení podmínek pro dopravu na kolech a pěšky. Děti upozorňovaly i na znečišťování ovzduší vytápěním fosilními palivy a na velký zlozvyk, který může přímo negativně ovlivnit zdraví – kouření.

Diskuse

Výsledky měření ve dvoře školy u hřiště, kde děti mívají tělocvik, vypovídá o kvalitě ovzduší v chráněných místech – pražských dvorech, kde není umístěna žádná výroba a kde nejsou žádná auta. Jsou zde navíc vysoké stromy, které po většinu roku jsou schopny do určité míry zachytit i znečištění částicemi. Na hřišti jsou děti vystaveny ovzduší daleko více, než ve třídách, protože se pohybují a tento pohyb je provázen i zvýšeným a hlubokým dýcháním. A tak se do plic dostává i více znečištění. Je tedy dobře, že výsledky zjištěné dětmi dosáhly právě těchto měřených hodnot. A je nutno říci, že z hlediska zdraví dětí je umístění školy a jejího hřiště velmi šťastné.

Nejbližší profesionální měřicí stanice ČHMÚ Riegerovy sady dosahuje podobných hodnot. Vypovídá o místě, které není příliš zasaženo dopravou. Je to stanice pozadořová, městská, přírodní, umístěná uprostřed zeleně, vypovídá o znečištění okolí vzdáleném 0,5–4 km. Opět je obklopena vzrostlými stromy. Obě měření jsou vzájemně srovnatelná.

Je pravdou, že měření nebylo prováděno po celý rok, počasí během měření poskytlo dobré podmínky pro rozptyl znečištění.

Kromě měření, přednášek, exkurze do ČHMÚ a návštěvy mobilní měřicí jednotky Pražské matky a pracovníci Zdravotního ústavu se sídlem v Kolíně zpracovali brožurku o vlivech dopravy na znečištění ovzduší a na zdraví.

Závěr:

Děti ukázaly, že mohou měřit ovzduší srovnatelně s měřením profesionálů a také stejně spolehlivě.

- Děti byly zvědavé, samostatné a tvořivé při návrzích řešení znečištění ovzduší a dopravy.
- Děti zjistily, že ve školním roce 2007–2008 bylo na dvoře školy v Sázavské ovzduší znečištěné pod úroveň imisních limitů, na tom se podílí pravděpodobně absence dopravy, stavební uspořádání (dvůr obklopený vysokými domy a chybění zdrojů znečištění) a přítomnost vzrostlé zeleně s širokými koryny.

Eva Rychlíková, Tomáš Fousek – Zdravotní ústav se sídlem v Kolíně

3.3 Skleníkové děti – 7. října

Seminář velmi pečlivě připravila Emilie Strejčková, bohužel se však jeho konání nemohla zúčastnit, protože ležela v té době s vážnou chorobou v nemocnici. I když trpěla velkými bolestmi, nechala si přinést notebook a pilně pracovala na přípravě semináře, na němž jí velmi záleželo. Napsala nám tento dopis, který jsem na začátku semináře přečetla:

Vážení přátelé,

je mi líto, že nemohu být s Vámi, ale budu usilovně myslet, aby vše dobře dopadlo a aby děti do 3 let věku získaly takový prostor, který je pro udržitelný rozvoj nezbytný.

Co schází v této oblasti? Především je to celospolečenská pozornost a vůle zodpovědných něco měnit tak, aby vznikl harmonický vztah mezi přírodním a kulturním vývojem.

S pozdravem Emilie Strejčková

Dne 7. 1. 2008 v Praze, Motolská nemocnice.

Na semináři vystoupili:

- *Ing. Mnislav Zelený Atapana – Tradiční výchova u indiánů – Výchova indiánských dětí je jejich jistota přežití.*

- *Doc. PhDr. Petr Sak, CSc. – První generace – Současná mladá generace je první generací, která se již narodila do světa kyberprostoru a virtuální reality. Je to generace na rozhraní mezi starým přirozeným světem a budoucím světem kyborgů a umělé inteligence.*
- *Prof. RNDr. Jaroslav Flegr, CSc. – Co (ne)může říci evoluční biologie k tématu skleníkových dětí (Autor publikace Zamrzlá evoluce).*
- *Ing. Zuzana Drhová, Zelený kruh – Informace o chystané publikaci v edici APEL.*
- *Mgr. Eva Rázgová– K výzvě Zpátky pod stromy.*
- *MUDr. František Koukolík, DrSc. – Vzpoura deprivantů – O soudobém epidemickém vývoji poškozené dětské a adolescentní populace a důvodech tohoto jevu.*
- Zpátky pod stromy – výzva k výchově dětí v kontaktu s přírodou

Mnohé děti dnes rozvíjejí své schopnosti velmi jednostranně. Ztrácejí kontakt s přírodou a s reálným světem; naopak stále více času tráví ve světě virtuálním...

3.3.1 Výzva k výchově dětí v kontaktu s přírodou

Mnohé děti dnes rozvíjejí své schopnosti velmi jednostranně. Ztrácejí kontakt s přírodou a s reálným světem; naopak stále více času tráví ve světě virtuálním. Většinu svého života prožívají v interiéru – ve škole, v tělocvičně, na různých kroužcích, v autě... Smyslem naší výzvy je důkladněji poznat tento trend i související problémy a hledat cesty k řešení. K výzvě se může připojit každý, komu tato otázka není lhostejná. Víťáme i kritické připomínky a hlavně konkrétní náměty k řešení situace.

Popis problému – co o něm (ne)víme?

Výchova dětí se stále více odehrává v interiéru (byt, učebna, sportovní hala, supermarket...) a pomocí **zprostředkovaných** informací. Pokud se děti dovídají něco o reálném, potažmo živém světě, děje se tak ponejvíce prostřednictvím obrázků, textů, počítačových animací apod. Tento způsob výchovy či výuky není v principu špatný, ale sám o sobě **nestačí**. Spoléhá na to, že „někdy a někde“ dojde k propojení (či konfrontaci) předávaných poznatků a vlastních zkušeností. Nebo že při nějakém konfliktu s reálným životem dojde ke správnému a trvalému „nazření“. K tomu ale nedochází, pokud dítě **včas** (s ohledem na své vývojové fáze a takzvané kritické body vývoje) a **soustavně** nedostává možnost učit se pomocí vlastního prožitku a kontaktu s realitou. Tím, že se děti stále více uzavírají do virtuálního světa, jsou nedostatečně naplňovány i jejich biologické potřeby – jejich **evolučně podmíněné očekávání**. Co to konkrétně znamená? Například výzkumy na opicích již v 60. letech minulého století ukázaly, že když v určitém období života znemožníme mláděti přímý fyzický kontakt s matkou, vyvine se z něj asociální jedinec, neschopný dokonce i přirozeného rozmnožování. Víme, že kontakt s matkou je podobně důležitý i pro lidská mláďata, i když konkrétní důsledky mohou být jiné. Co ovšem zatím nevíme, je to, **jaké další podněty musí na lidská mláďata ve správný okamžik působit, aby se z nich vyvinuli zdraví, psychicky vyzrálí jedinci**. (Co když je to například běhání venku, házení, šplhání, skákání, zápasení, získávání nejrůznějších zkušeností hmatem, sluchem, zrakem, ochutnáváním... a další činnosti, které ve škole ani doma obvykle nejsou na denním pořádku, případně nejsou ani dovolené? Evoluce nemohla předem očekávat, že v moderním světě budou našim dětem tyto podněty odepřeny.) Aniž si to v každodenním životě uvědomujeme či připouštíme, popsaná „skleníková“ **výchova dětí může souviset s řadou civilizačních problémů nebo dokonce onemocnění** (nuda a hledání různých forem „úniku ze světa“, deprese, neschopnost a nezáměr starat se o cokoli živého, nejrůznější výkyvy oproti normálnímu vývoji osobnosti jako přetrvávající infantilita, přecitlivělost či naopak bezcitnost, bojácnost nebo narušení pudu sebezáchovy, neschopnost vnímat přímé informace z přírodního prostředí a pružně na ně reagovat, různé civilizační choroby až celkový pokles vitality). Poznatky týkající se této problematiky jsou velmi útržkovité, protože soustavný výzkum v dané oblasti není zatím považován za prioritu. V letech 2004–5 byl v Ekologickém centru hl. m. Prahy Toulcův dvůr realizován pilotní výzkum nazvaný „**Odcizování člověka přírodě**“. Přinesl řadu důležitých zjištění (výsledky najdete například na adrese www.detiamesto.cz), pochopitelně však nemohl toto komplexní téma zcela obsáhnout. Lze samozřejmě využít dílčích informací z různých vědních oborů,

získaných i při výzkumu jiných témat. **Dosud získané poznatky jsou v každém případě velmi znepokojivé a ukazují, že tato problematika zasluhuje další a soustavnější pozornost.**

Co by pomohlo?

- Více vědecky podložených informací k tématu, rešerše odborné literatury, větší zájem odborníků.
- Zohlednění příslušných poznatků při výchově dětí od nejútlejšího věku a dále ve výuce (v rodině, ve škole i při zájmové mimoškolní činnosti); vzdělávání pedagogů i rodičů v této oblasti.
- Zapracování tématu do metodických doporučení a strategických materiálů (poznámka: primárně **není** naším cílem vytváření **nových** teoretických strategií a metodik – tedy produkování stohů papíru a zavalení pedagogů dalšími studijními materiály).
- Upozornění na legislativní bariéry a náměty vedoucí k jejich vylepšení.

Koho chceme oslovit:

(nehledě na uvedené pořadí jsou všechny skupiny stejně důležité)

- odborníky z různých vědních oborů, kteří by mohli přispět k hlubšímu poznání problematiky (vlastními výsledky i shromážděním již existujících poznatků);
- tvůrce metodických doporučení a didaktických materiálů, odborníky na ekologickou výchovu;
- tvůrce strategií souvisejících se vzděláváním, výchovou a ochranou životního prostředí;
- nadace a nadační fondy, veřejné orgány odpovědné za dotační politiku;
- pedagogické pracovníky;
- rodiče dětí všech věkových kategorií;
- zájemce z řad široké veřejnosti;
- ... a samozřejmě média.
- Proč „Zpátky pod stromy“ aneb o co (ne)usilujeme

Nechceme takzvaně brzdit pokrok a **nehlásáme** „návrat na stromy“. Domníváme se však, že kdyby děti dostaly ve správný čas a ve správné míře příležitost strávit část svého času pod stromy (míněno obrazně i doslova), byly by všestrannější, spokojenější, životaschopnější, lépe vybavené pro život.

O co nám tedy jde...

„Pouze“ o to, aby se ve výchově dětí nezapomínalo na kontakt s přírodou a s reálným světem vůbec, na přímý prožitek a zkušenost.

... a co to znamená v praxi?

V praxi budeme považovat za úspěch, pokud například pomůžeme některým rodičům pochopit, že „patlání se v hlíně“ nebo válení sudů na louce je pro jejich dítě stejně důležité jako výuka angličtiny (přestože se na první pohled může zdát, že výsledek zde není měřitelný úspěchem u přijímacích zkoušek na prestižní školu). Nebo pokud dokážeme kompetentní osoby přesvědčit, že je důležité finančně podporovat udržování a budování školních zahrad (jakožto plnohodnotného místa pro výuku a formování dětské osobnosti. Pokud se nám podaří rodiče i pedagogy inspirovat, jak smysluplně trávit s dětmi čas v přírodě.

Jak můžete pomoci?

1) *Aktivní podporou:*

= připojení Vašeho jména k výzvě + některá z forem další spolupráce (například nápady a pomoc s konkrétním řešením v určité oblasti, shromažďování odborných podkladů, poskytnutí výsledků vlastního výzkumu, připomínkování pracovních materiálů, oslovení dalších odborníků / médií / škol / veřejnosti apod., nebo jinou formou, kterou považujete za rozumnou).

2) Symbolickou podporou (připojení jména k výzvě).

Připojit se mohou jednotlivci i organizace

Chcete-li naši iniciativu podpořit, kontaktujte nás prosím jakýmkoliv způsobem. Jednotlivci mohou využít i webový formulář (www.iris-ops.cz), ostatní kontaktní údaje viz níže. Prosíme, uveďte: jméno, kontakt na Vás (u organizací IČO a kontakt na statutárního zástupce, ředitele nebo jednatele), obor, ve kterém působíte nebo o který se zajímáte (v souvislosti s touto výzvou), formu Vaší podpory. Uveďte také, zda si přejete být informováni o aktuálním dění souvisejícím s naší iniciativou – nechceme nikoho zahlcovat nevyžádanou poštou. Svůj názor na danou problematiku můžete vyjádřit také hlasováním v anketě na www.iris-ops.cz.

Iničiátoři výzvy (v abecedním pořadí):

Jednotlivci:

- Prof. RNDr. Jaroslav Flegr, CSc., evoluční biolog,
- Doc. PhDr. Marek Franěk, CSc, PhD., sociolog,
- Doc. RNDr. Daniel Frynta, PhD., etolog,
- PhDr. Miroslav Hudec, dětský a školní psycholog,
- PhDr. Helena Chvátalová, publicistka,
- Mgr. Kateřina Jančaříková, VŠ pedagožka,
- Magda Kapucianová, pedagožka, ředitelka MŠ,
- PhDr. Markéta Machková, dětská psycholožka, ředitelka MŠ,
- RNDr. Jan Pokorný, CSc., ekolog,
- Mgr. Eva Rázgová, bioložka a publicistka,
- PaedDr. Jiří Roth, pedagog v. v.,
- Mgr. Emilie Strejčková, ekoložka a defektoložka.

Organizace:

Iris, o.p.s. – společnost pro osvětu a vzdělávání Společnost pro trvale udržitelný život

Kontakt:

Eva Rázgová

Iris, o.p.s. – společnost pro osvětu a vzdělávání

Polní 23252 64 Velké Přílepy, tel: 220 930, mobil 607 623 742

e-mail: razgova@iris-ops.cz <http://www.iris-ops.cz>

Z průběhu semináře vyrobila RNDr. Jana Dlouhá amatérský DVD záznam, který je možno získat na mailu (jana.dlouha@czp.cuni.cz).

3.4 Sametová revoluce – byli jsme naivní? – 4. listopadu

Na semináři vystoupili:

- *Fedor Gál* – sociolog – spoluzakladatel hnutí Veřejnost proti násilí, v letech 1990–91 předseda Kordinačního centra a Republikové rady VPN,
- *Mikuláš Huba*, (představitel ochránářského a environmentálního hnutí na Slovensku, poslanec Slovenské národní rady v letech 1990–1992),
- *Ivan Gabal*, sociolog,
- *Josef Jařab*, univerzitní profesor, bývalý rektor University Palackého v Olomouci,

- *Jan Urban*, novinár.
- *Moderátor*: Pavel Nováček.

Seminár byl snímán Českou televizí a 11. 11. vysílán na stanici ČT 24. K vidění je na: <http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/15.11.2008/208452801340042-20:33-24-politicke-spektrum-sametova-revoluce-byli-jsme-naivni-diskuse-rimskeho-klubu-k-listopadu-1989.html>

3.4.1 Československá společnost 19 rokov po Novembri '89

Otázka je napohľad jednoduchá a jasná, ale skrýva v sebe niekoľko nejednoznačností.

V prvom rade je otázne, či je reč o tom, či sme sa naivne správali v kontexte danej historickej chvíle, povedané s Fedorom Gálom, tu a teraz? Inými slovami, či by akékoľvek, zásadné odlišné správanie v novembri a decembri 1989 bolo menej naivné, a zároveň správnejšie, zmysluplnejšie, ako to naše vtedajšie?

Druhá možnosť je, že hodnotíme svoje vtedajšie správanie z dnešného pohľadu, cez prizmu uplynulých 19 rokov, a teda viac či menej v kontexte súčasnom, a nie v kontexte konca 80. rokov minulého storočia. V tom prípade je veľmi pravdepodobné, že objektívny i subjektívny dobový, dnes už historický kontext ustupujú do úzadia a dominuje neskoršia skúsenosť a videnie súčasné.

My, ktorí sme niečo v záujme zmeny, (o potrebe ktorej sme nepochybovali aj keď jej presné kontúry sme ani len netušili), robili už dávno pred rokom 1989, to máme ešte zložitejšie, lebo ako významný hodnotiaci kritériálny rámec nám navyše vystupujú aj naše vízie a očakávania spreď Novembra 89.

Tieto i ďalšie skutočnosti komplikujú odpoveď na otázku, či sme boli naivní vtedy, v Novembri 1989. Ak na ňu nenachádzam jednoznačnú odpoveď, nie je to alibizmus, zaslepenosť spomienkovým optimizmom, alebo dôsledok úplnej absencie kritickej sebareflexie, ale dôsledok vyššie povedaného.

Tak teda v čom sme, ani z dnešného pohľadu, naivní neboli?

1. V tom, že sme vedeli, že zmena je nevyhnutná, lebo smerovanie československej spoločnosti po prednovembrovej trajektórii je vo všetkých ohľadoch neúnosné a neudržateľné. A že amorálne je o tom mlčať.
2. V tom, že sme vedeli, že ak má k zmene dôjsť, nielen na chvíľu, ale takpovediac natrvalo, musí to byť výsledok viac-menej konsenzuálneho chcenia nadkritického množstva miekotvorných elít i radových občanov.
3. V tom, že sme vedeli, že musíme osloviť a zmobilizovať, čo najrýchlejšie a čo najviac potenciálnych spojencov a aktérov revolúcie: divadlá, školy, fabriky, a najmä námestia. A v neposlednom rade médiá!
4. V tom, že sme vedeli, že verejnosť musíme osloviť zrozumiteľným, zmysluplným programom, zahŕňajúcim celý komplex hlavných spoločenských problémov a návrhov ich riešenia, navyše jazykom oslovujúcim verejnosť – nesprofanovaným a zároveň zrozumiteľným.
5. V tom, že sme vedeli, alebo sme aspoň tušili, že ľudia túžia po zmene, ale sú po štyroch, či piatich desaťročiach totality zakliati. Teda *Odklínanie* verejnosti ako spoločný menovateľ všetkých našich úsilí.
6. V tom, že sme vedeli, že naša legitimita nestojí a nepadá na mocenských či iných pozíciách, ale na preukázateľnej robote, občianskych postojoch z čias totality, skrátka na dôveryhodnosti.
7. V tom, že sme pochopili, že zmena sa nedá efektívne nastoliť bez aspoň dočasného „totalného nasadenia“ jej protagonistov.
8. V tom, že sme pochopili význam koordinácie a kooperácie.
9. V tom, že sme neignorovali etický a tiež takpovediac esteticko-emotívny rozmer systémovej zmeny.
10. V tom, že sme programovo odmietli násilie.

V čom sme naivní boli?

1. Podcenili sme to, ako rýchlo funkcie „menia ľudí“.
2. Podcenili sme známu pravdu, že isté veci majú povahu bumerangu, vyhodíte ich oknom a vrátia sa Vám dverami.

3. Podcenili sme skutočnosť, že sloboda „dodá krídla“ nielen násilne umlčovaným, ale aj darebákovi, ktorí pred rokom 1989 zbabelo mlčali.
4. Podcenili sme rezíduá minulosti, skrytý nacionalizmus, šovinizmus, netolerantný náboženský konzervatizmus, antisemitizmus, rasizmus a pod. Ani vo sne ma nenapadlo, že behom troch rokov od Novembra môže dôjsť k rozpadu spoločného štátu.
5. Podcenili sme to, že zo Západu k nám nebudú prúdiť ani tak ideály a hodnoty, ako skôr brak.
6. Podcenili sme mieru a hĺbku demoralizácie československej spoločnosti i to, že pomerne ľahko získanú slobodu si ľudia po čase prestanú vážiť.
7. Podcenili sme komplex a závažnosť problémov, ktoré sa vynorili ako nežiadúci vedľajší produkt systémovej zmeny (nezamestnanosť, agresívny nacionalizmus, nové formy organizovaného zločinu ai.).
8. Podcenili sme neblahé následky rôznych kompromisov.
9. Podcenili sme silu kapitálu v nehodných a kompetentných rukách.
10. Podcenili sme to, že jasne nepomenované zlo sa bude onedlho beztrešne tváriť, že zlom nie je a nikdy nebolo.
11. Aké je rezumé z dnešného pohľadu?

Musíme hodnotiť kriticky, ani nie tak samotný November, ten pre mňa i nás všetkých zrejme už navždy zostane Zázrakom a budem vždy považovať za šťastie, že som tie dni pri plnom vedomí zažil a mohol byť pri tom, ale po Novembri nasledujúci vývoj a zlyhania, vrátane našich vlastných.

Osobne som z mnohých vecí veľmi sklamaný, a nehanbím sa priznať, že čím ďalej tým viac aj zúfalý. 19 rokov po... sa mi vidí, že to, v čom žijeme, je stále ešte len akási východoeurópska karikatúra demokracie a kapitalizmu. A celý pokrok na jednej strane je účinne „vyvažovaný“ a znehodnocovaný regresom na strane druhej.

Ale zároveň varujem, že by sme nemali vylievať s vaničkou zaslúženej (seba)kritiky i dieťa nesporných úspechov a prínosov, o ktorých sa nám pred 20 rokmi ani nesnívalo.

Čo sme mali robiť inak?

Iste, po bitke je ľahké byť generálom. Parkrát v živote mi hrozilo kreslo ministra životného prostredia. Aj to je dôvod, pre ktorý sa občas zamýšľam na tým, čo by som robil inak, ako tí, ktorí sa tými ministrami naozaj stali. Samozrejme, myslím si, že by som mnohé veci robil úplne inak, alebo priam opačne ako oni. Ale bolo by to naozaj tak, keby som tým ministrom v skutočnosti bol?

Som presvedčený, že 95% Čechov vie v úvodzovkách zasuť rozprávať o tom, čo mal Václav Havel robiť inak. Ale naozaj to mal robiť inak, resp. keby to bol robil inak, bol by zostal Václavom Havlom? Bol naivný Havel, Vavroušek a ďalší idealisti na vysokých postoch, alebo sú – aspoň z dlhodobejšieho hľadiska – naivní práve tí „ťažkí pragmatici“, ktorí sú presvedčení o naivite Václava Havla a jemu podobných?

Podobne by sme sa mohli pýtať, či boli naivní účastníci odboja, ktorí riskovali a neraz aj strácali svoje životy za ideál Československa, keď dnes už dávno žiadne Československo nejestvuje.

Ale mohli by sme ísť aj hlbšie do histórie a pýtať sa, či neboli naivní Ján Jesenius, Ján Hus či raní kresťania, ktorí pre svoju vieru strávili 300 rokov v katakombách.

Mikuláš Huba, Spoločnosť pre trvalo udržateľný život v SR, Geografický ústav SAV a Katedra rozvojových štúdií PříF UP Olomouc.

3.4.2 Poznámka k seminári Byli jsme naivní?

Provokativní název další besídky Společnosti pro trvale udržitelný život na Novotného lávce 4. listopadu 2008 dával na srozuměnou, že z úzce environmentálních témat STUŽ tentokrát vykročila i do sociálních a ekonomických, ale zejména politických konsekvencí vývoje u nás v posledních 19 letech. Ostatně to odpovídá rozsahu pojmu dlouhodobé udržitelnosti, který vedle pilíře environmentálního rovnocenně obsahuje i pilíře ekonomický a sociální. Besídka v tomto pojetí vzbudila nebývalý zájem. Podle toho vy-

padala i účast – plná zasedací síň a dokonce natáčení televize. Složení panelu slibované v pozvánce (Jiří Dienstbier, Fedor Gál, Mikuláš Huba, Václav Žák) i osoba moderátora (Pavel Nováček) slibovaly skutečně reprezentativní zastoupení osobností z české i slovenské politické, akademické i publicistické scény. I když se nakonec Jiří Dienstbier a Václav Žák omluvili, byli jim více než plnohodnotnou náhradou v panelu Ivan Gabal, Josef Jařab a Jan Urban a z pléna vystoupivší Ivan Fišera.

Panelisté se zodpovězením otázky z názvu besídky neváhali. Přiznali spousty chyb, kterých se dopustili vzhledem k nepřipravenosti, jak naložit s náhle získanou mocí. Připustili, že mnohé okolnosti vývoje událostí podcenili, o mnohých nevěděli, jiné naopak nedocenili, což se v pozdějším vývoji celé společnosti vymstilo. Ne vše ale byla naivita. Byla to spíše důvěřivost, že všem v té době jde o totéž. Ve skutečnosti byla větší shoda na tom, co už nechceme, než na tom, čím a jak to nahradit.

Zmínili především ideově – programovou nepřipravenost na vládnutí, když v OF nebyly vyslyšeny apely mj. i Josefa Vavrouška a Ivana Dejmalu, že prvotní je program a teprve k němu se hledají lidé do orgánů moci a do exekutivy. Nedostatek energie a času na soustavnou a cílevědomou práci s veřejností, na zvládnutí sociálních problémů nezbytné transformace, podcenění setrvačnosti myšlení či ztráty paměti mnohých, zabydlených a zakořeněných ve zdánlivém pohodlí reálného socialismu. Podcenění latentního nacionalismu, který vyústil až v rozdělení ČSFR, což váhu obou nově vzniklých zemí v Evropě logicky oslabilo. Podcenění vlastností a ambicí některých konkrétních osob s vysokou vůlí po získání moci a také schopnosti funkcí měnit některé lidi k horšímu. Podcenění „kachních žaludků“ a bezskrupulóznosti mnohých velkých i malých exponentů minulého režimu, kteří zneužili velkorysosti a idealismu prvotních vůdců sametové revoluce, přijatý princip právní kontinuity a jen postupné obnovy právního řádu pro obsazení důležitých míst v ekonomice, diplomacii, v zahraničním obchodu, na státních zastupitelstvech, soudech, v bezpečnostních strukturách státu i jinde a pro vytvoření nových sítí a vztahů ze „starých struktur“, do značné míry sabotujících změnu. Ty prostřednictvím lobbingu ovlivňovaly a dodnes ovlivňují struktury vytvářené k ochraně a prosazování veřejných a dlouhodobých zájmů tak, aby sloužily více zájmům skupinovým a krátkodobým. To se týká i politických stran, které v podobě, v jaké pracují ve vyspělých zemích s dlouhou tradicí zastupitelské demokracie, u nás vlastně ještě nevznikly. Místo soutěže politických stran s jasnými programovými odlišnostmi tu podle některých panelistů vládne jakási mocenská mafie složená z lidí napříč politického spektra i mimo ně, což zavdává příčinu k nedůvěře v politický systém, k odklonu veřejnosti od politiky a k nespravedlivému obviňování disidentů a první „posametové“ generace politiků, že právě oni jsou příčinou současného politického a morálního úpadku země. Zejména Ivan Gabal ale zdůraznil i zcela nesporné trvalé přínosy a úspěchy země, které by bez nasazení oné první generace disidentů a idealistů, než je vytlačili „pragmatici“, patrně nebylo dosaženo a jejichž důležitost přesahuje hranice obou států a dokonce Evropy. Jde především o vyvázání nejen našich zemí ze sféry vlivu zemí bývalého SSSR, z Varšavské smlouvy a RVHP, od Balkánu až po Pobaltí, zpečetění „návratu do Evropy“ vstupem do NATO, EU, obnovu tržního hospodářství a politickou pluralitu, svobodu podnikání, cestování do světa, svobodu projevu, shromažďování. Nesamozřejmost a cenu za dosažení těchto atributů našeho státu si už část mladé generace, která nezažila „reálný socialismus“, ani nedokáže představit. O to více si jí váží ti, kdo tuto cenu zaplatili a znají „na vlastní kůži“. Odmítli také rezolutně konspirační teorie o tom, že „sametovou revoluci“ připravili sami komunisté, STB nebo jiné „tajemné či temné síly“.

Panelisté svorně varovali před ztrátou pudu sebezáchovy, jakou by byl pokus oslabit naše vazby na USA a země západní Evropy, koketovat s možností „hrát to na obě strany“ a připustit znovu sílící vliv dnešního, demokracii se nepřibližujícího a obnovenými imperiálními snahami se projevujícího Ruska. Politici, kteří v tomto smyslu vystupují, představují podle nich pro náš stát bezpečnostní riziko, zpochybňují samotný základ sametové revoluce a činí nás méně čitelnými a spolehlivými spojenci jak v NATO, tak v EU. Jako zatím podceňované bezpečnostní riziko pro celou euroamerickou civilizaci vyhodnotili i plíživou infiltraci zemí Evropy a USA obyvateli vyznávajícími islám a neloajálními k hostitelským zemím, jejich právu a kultuře.

Panelisté závěrem vlastních příspěvků vyjádřili víru v novou generaci občanů a politiků, kteří už nebudou tolik poznamenáni minulým režimem a kteří začnou nahrazovat dnešní politickou generaci. Díky

možnosti cestovat a studovat v zahraničí, porovnávat a učit se z dobrého i špatného snad vzejde jiný, sebevědomější a svobodnější občan a politik, nezatížený minulostí, nepostrádající morální étos, slušnost, vzdělanost, schopnost empatie a naslouchání, prostě atributy skutečné elity.

Vynikající vystoupení panelistů i výkon moderátora samozřejmě spustily bohatou diskusi a tak lze říci, že tato besídka se velmi vydařila. Stálo by za to získat celý nesestríhaný záznam televize, která celou besedu natáčela, do archivu STUŽ. Může být pro mnohé z nás, frustrované polistopadovým vývojem po dnešní dny, posilou a novou inspirací.

Subjektivní dojem z besedy (bez ambice úplnosti a výstižnosti) zapsal 5. 11. 2008 Ing. arch. Martin Říha

3.5 Římský klub a Meze růstu po 40ti letech – 2. prosince

Na semináři vystoupili:

RNDr. Jiří Nečas – vysokoškolský učitel VŠE, ředitel Ekologické sekce České křesťanské akademie

- Metody prognózování trendů globálního a regionálního vývoje
- Přínos metodologie použité v rámci Mezí růstu a Římského klubu.
- Problémy současných metodologických přístupů a možnosti jejich překonání.

Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc. – senátor – člen Výboru pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí

- Proměny globálního environmentálního vědomí v posledních letech.
- Kjóto znamenalo zlom.
- Lidé, podniky, politikové.
- Co bude po Kjótu?

PhDr. Ivan Fišera – nezávislý poradce, poslanec Federálního shromáždění 1990–92, přednáší strategické řízení na CMC Graduate School of Business

- Meze a příležitosti na prahu XXI. století – hledání naděje
- Hlavní trendy a úskalí ekonomického, sociálního, kulturního a politického vývoje.
- Náznaky řešení a jejich předpokladů.

RNDr. Jiří Bendl, CSc. – Ministerstvo životního prostředí, externí přednášející na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy

- Globální a regionální demografické trendy a jejich důsledky
- Demografické hrozby a cesty jejich zvládnutí.

Seminář volně navázal na Římský klub (1968) a Meze růstu (1972) a zaměřil se na současné globální trendy a problémy trvale udržitelného života. Jeho cílem bylo přispět k diskusi k tomuto naléhavému tématu, inspirovat konání dalších specializovaných seminářů STUŽ k němu a podnítit hledání realistických kroků k jeho zvládnutí.

3.5.1 Přednáška Ivana Fišery

Upozornění pro čtenáře :

Prezentační folie vznikly jako podklad přednášky přednesené na semináři „Meze růstu po 40 letech“, který pořádala Společnost pro trvale udržitelný život na začátku prosince. Na požádání pořadatelů jsem je uvolnil ke zveřejnění ve Zpravodaji STUŽ a na webových stránkách STUŽ. Důvodem byl zájem o pracovní výtah ze zcela čerstvé prognózy „Global Trends 2025 – A Transformed World“, zveřejněné v listopadu National Intelligence Council (NIC), jenž tvoří základ mé přednášky. Přednáška navíc na konci prezentace obsahuje formulaci mých osobních závěrů ze studie NIC a návrh bodů pro národní strategii reagující na pravděpodobný globální vývoj.

Každý prezentační podklad, neprovázený slovem, může snadno vést k nesprávné interpretaci textu. Považuji tedy za svou povinnost zvláště upozornit čtenáře, že můj pracovní výtah ze zprávy NIC pro účely

časově limitované přednášky je silně zestručňující, a že proto nejen ani zdaleka nevystihuje bohatství myšlenek obsažených ve studii, ale v řadě případů může bez znalosti celého textu vést k jeho nepřesné interpretaci. Zveřejnění mého výtahu by tedy mělo především podnítit zájem o seznámení se s touto prestižní a přitom čerstvou prognózou, která klimatické změny a přechod od naftového věku zařazuje do celkového kontextu globálního světového vývoje a formuluje řadu souvislostí, jež u nás často unikají pozornosti.

Celý text je k dispozici na adrese: http://www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html

Ivan Fišera 8. prosince 2008

Meze a příležitosti na prahu XXI. století - hledání naděje

- *Hlavní trendy a úskalí ekonomického, sociálního, kulturního a politického vývoje*
- *Náznaky řešení a jejich předpokladů*

Ivan Fišera

Seminář STUŽ – 2. 12. 2008

Global Trends 2025 – A Transformed World

National Intelligence Council (NIC), Washington – Listopad 2008

Názvy kapitol

1. Globalizující se ekonomika
2. Noví světoví hráči
3. Demografická disonance
4. **Nedostatek uprostřed hojnosti**
5. Rostoucí potenciál pro konflikty
6. Zvládne mezinárodní systém nové problémy?
7. Sdílení moci v multipolárním světě

www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html

www.dni.gov/nic/NIC_global_trends_2015.html and
www.dni.gov/nic/NIC_2020_project.html respectively.

Nejvýznamnější rozdíly mezi *Mapping the Global Future – 2020 Project* a *Global Trends 2025*

- **2025 USA** nadále hrají **prominentní (nikoliv dominantní) roli** v globálních událostech a jsou jen jedním z mnoha velkých aktérů světové politiky.
- **2025 už nabídka energie není dostatečná a svět bude uprostřed přechodu k čistším palivům.** Nové technologie budou poskytovat substituty za fosilní paliva a řešení nedostatku vody a potravin. **Nedostatek energie bude hnací silou geopolitiky.**
- Globální ekonomický růst bude nadále poháněn růstem v zemích „BRIC“, **ale podle *Global Trends 2025* pravděpodobnost diskontinuit je vysoká a mezinárodní systém je ohrožen takovými riziky, jako jsou nukleární závody na Středním Východě, a možnými mezistátními konflikty.**
- Scénáře v obou zprávách se zaměřují na budoucnost globalizace a struktury mezinárodního systému a na dělicí linii mezi skupinami, které budou působit konflikty, nebo naopak sbližování. **Globalizace je shodně hodnocena jako tak silná hnací síla, že přetvoří současné linie založené na geografii, etnicitě, náboženství a socioekonomickém statusu.**

www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html

Global Trends 2025 – A Transformed World

National Intelligence Council (NIC), *Washington – Listopad 2008*

Pravděpodobné jistoty

Multipolární systém s růstem Číny, Indie a dalších států.
Růst moci nestátních aktérů – firem, kmenů, církví a dokonce kriminálních sítí.

Bezprecedentní přesun poměru bohatství a ekonomické moci ze Západu na Východ bude pokračovat.

USA zůstanou nejmocnější zemí, ale budou méně dominantní.

Pokračující ekonomický růst provázený nárůstem populace o 1,2 miliardy v r. 2025 zvýší tlak na energii, potraviny a zdroje vody.

Počet zemí s mladou populací v obloku nestability se sníží, ale několik takových výdětí mladých mužů zůstane. Potenciál konfliktů poroste vzhledem ke prudkým změnám na Středním Východě a rozšíření smrtelných zbraní.

Terorismus do té doby zřejmě nezmizí, ale pokud bude pokračovat ekonomický růst a nezaměstnanost mladých bude klesat, jeho přítavnost bude klesat. Ale difuze technologií zvýší nebezpečnost aktivních teroristů.

Klíčové nejistoty

Zda energetický přesun od nafty a plynu, podporovaný skladováním energie, biopalivy a čistým spalováním uhlí, bude dokončen během časového rámce 2025.

Jak rychle se objeví klimatické změny a kde budou lokality, kde se nejvíce projeví.

Zda se znovu prosadí merkantilismus a globální trh poklesne.

Zda se v Číně a Rusku objeví posun k demokracii.

Zda obavy z Iránu s nukleárními zbraněmi spustí závody ve zbrojení a větší militarizaci.
Zda se většina Středního Východu stane stabilnější, zvláště zda se stabilizuje Irák, a zda arabsko-izraelský konflikt bude vyřešen mírově.

Zda Evropa a Japonsko zvládnou ekonomické a sociální problémy způsobené demografií.

Zda globální velmoci budou spolupracovat s mezinárodními institucemi, aby přizpůsobily svou strukturu a výkonnost k transformované geopolitické

Global Trends 2025 – A Transformed World Základní hodnocení budoucnosti

Příštích 15 až 20 let vidíme jako jeden z těch velkých historických bodů obratu, kde je mnoho různých faktorů ve hře. To, jak se tyto faktory budou vzájemně protínat, a role **vůdcovství (leadership)** bude mít zásadní vliv na výsledek.

Rychle se měnící mezinárodní uspořádání v době narůstajících geopolitických problémů (challenges); **roste pravděpodobnost diskontinuit, šoků a překvapení.**

Žádný výsledek není předem dán: například západní model ekonomického liberalismu, demokracie a sekularismu...**může ztratit lesk** – aspoň v střednědobém horizontu.

V řadě případů je prvek překvapení jen záležitostí času: **transformace energetiky je nevyhnutelná, je jen otázkou kdy a nakolik, náhle či plynule taková změna nastane.** Příkladem těžko předvídatelných, ale možných vývojových „šoků“ mohou být důsledky „trhu“ nukleárních zbraní, rychlé nahrazení fosilních paliv a „demokratická“ Čína.

Kritickou nejistotou je, zda nové technologie budou vyvinuty a komercionalizovány včas, aby zamezily hospodářský pokles způsobený nedostatkem zdrojů

ad 1) Globalizující se ekonomika stále pod tlakem sobecké spotřeby

- pokračující **růst bohatství s bezprecedentním přesunem** bohatství a ekonomické moci přibližně ze Západu na Východ (ploché a rostoucí trhy + náklady)
- **nové „těžké váhy“** hospodářské, finanční, vojenské a populační...
- **rostoucí střední třída** – z 440 milionů na 1,2 miliardy (z 7,6 na 16,1 % populace)
- zejména v nastupujících zemích
- **rostoucí podíl státního kapitalismu** (Rusko, Čína, Gulf States), + rizika ze Sovereign Wealth Funds (SWF) a dalších státních investic, průmyslové politiky
- možné změny po současné finanční krizi – rychlejší dokončení přesunů bohatství a moci, snaha po regulaci globální ekonomiky,
- vadné finanční zásahy mohou zvýšit nerovnováhu a problémy,
- v případě neúspěchu – konkurenční finanční politika států, investiční bariéry a případná segmentace globálního trhu,
- riziko zrychlení státní hltavosti po zdrojích – Rusko, Čína, Indie, země Zálivu
- klesající role dolaru,
- vyrovnávající se vedení v oblasti vědy a technologií – test pro nastupující země,
- divergence rozvojových modelů – liberální a sekulární, státně řízený, islámistický, smíšené modely ...

ad 3) Demografická disonance

- Světová populace od 2009 do 2025 vzroste o 1,2 miliardy na 8 mld. Jen 16 % bude žít na „Západě“.
- Nejvyšší růst Indie a Sub Sahara, Jižní Amerika a Karibská oblast.
- Pokles zejména Rusko, Ukrajina a téměř všechny země Východní Evropy, Japonsko – v řadě zemí až minus 10%.
- USA a Kanada vyrovnání pomocí silně imigrace.
- Ve vyspělých zemích 1 důchodce na 3 lidi v aktivní věku. Stárnutí obyvatelstva v Číně.
- Demografická „deprese“ = zpomalení růstu HDP (v Evropě o 1 %) + rozpočtové problémy, např. snížení nákladů na obranu.
- Resistentní výduté mladých lidí v řadě zemí s vysokým rizikem neklidu.
- Migrace do rozvinutých zemí bude pokračovat, ale s problémy.
- 57 % lidí bude žít ve městech – 27 mega měst – často s obrovskými sociálními a bezpečnostními problémy
- Vývoj etno-demografických skupiny obyvatelstva, změny v poměru těchto skupin – např. 19 % Muslimů v Rusku 2025, 23 % 2050.
- Vývoj Iránu – pokles porodnosti, který může vést k pozitivním změnám. Již dnes od 6 dětí v roce 1985 ke dvěma dětem na jednu ženu.

ad 4) Nedostatek uprostřed hojnosti kolem roku 2025 Rozbřesk post ropného věku

Trendy a možnosti

- obrovská poptávka nových hráčů
- přírůstek > 1 mld. obyvatel
- migrace do měst
- náročná a početná střední třída
- zájem na prodloužení produkce ropy + nedostatečné investice
- urychlení klimatických změn
- pokles těžby ropy u řady producentů – větší závislost
- růst cen ropy a plynu
- nedostatek vody a potravin
- ztráty půdy a zemědělské produkce –vliv biopaliv
- vyšší důraz na plyn a uhlí
- Čína jako největší znečišťovatel
- renesance jaderné energetiky
- vyšší počet chorob a onemocnění

Důsledky a problémy

- otázka postupnosti nebo náhlosti klimatických změn a jejich rozsahu
- otázka včasnosti technologických inovací a jejich komercionalizace
- možnost nového zpomalení růstu
- vážné nebezpečí pro státy závislé na ropě
- růst příjmů z ropy -> růst moci producentů (Rusko, Irán)
- pokles příjmů z ropy vyvolá v řadě zemí problémy (Irán, Rusko)
- hledání účelových mezinárodních vazeb – zejména Čína
- riziko globální recese, zejména v nastupujících, méně efektivních státech
- vyšší tlak na životní prostředí
- energetické náklady na vodu a zemědělství

ad 5) Rostoucí potenciál pro konflikty?

- **Zmenšování oblouku nestability** (od Subsaharské a Severní Afriky přes Střední Východ, Balkán po Jižní, Střední a Jihovýchodní Asii) díky ekonomickému růstu za předpokladu přijatelných cen energií a technologií.
- **Rostoucí riziko nukleárních závodů ve zbrojení na Středním Východě** – otázka vývoje Iránu a konfliktů Šiitů a Sunitů a konkurence v přístupu ke zdrojům, riziko rozšiřování nukleární technologie mezi státy a nelegálního přístupu k nukleárním zbraním či materiálům a diverzních akcí vůči nim.
- **Nové konflikty kvůli zdrojům** – při nedostatku energetických zdrojů v zájmu zajištění stability režimů mezistátní konflikty – zejména Čína a Indie. Předmět konfliktů – Střední Asie, nové vrtné technologie = nová sporná teritoria, riziko závodů v námořním zbrojení (např. Čína, Indie, Japonsko...)
- **Klimatické změny** – zejména voda pro země pod Himalájemi a kolem Izraele. Jde o vzájemné obviňování a konvenčnější střety. Naděje = technologie.
- **Nekončící, ale snad slábnoucí terorismus** – předpoklad poklesu: ek. růst + zaměstnanost mladých + větší ekonomický pluralismus, ale mučednictví a další motivace budou terorismus žít. Globální komunikace + difuze technologií a vědeckých poznatků + sofistikovaných taktických zbraní bude činit teroristy zaměřené na počty obětí i lokální boje nebezpečnějšími.
- **Posilování vnitřních bezpečnostních sil** - proti terorismu a vzpourám, zejména ve městech, obrana proti nekontrolovanému přílivu uprchlíků a imigrantů, bezpečnostní izolace elit.

ad 6) Schopnost mezinárodního systému zvládnout problémy?

- **Multipolarita bez multilateralismu** – méně překlenujících, systémových a jednotných řešení, fragmentace aktérů a zájmů oslabí OSN atp., ale neočekávají se zásadní změny OSN a celého systému.
- **Rostoucí úloha mezinárodních sítí** – zájmová uskupení, NGOs, různá fóra – usnadněno komunikací – možná „exploze“ počtu.
- **Rostoucí role náboženství** – v dobrém i ve zlém, církevní vůdcové a tele-kazatelé, církevní sociální sítě a ostré náboženské konflikty, riziko theokracie a fundamentalismu, ohrožení demokracie, sekularismu ... z tohoto hlediska větší šance demokracie v Číně a Rusku.
- **Hrozba růstu kriminální sítě:** zejména při ovládnutí světových zdrojů – především energií, a to s vládními vazbami u dodavatelů i odběratelů, opírající se o korupci. Tomu vyhovují právě oslabené vlády, účast ve správních radách nese možnost ovlivňovat zahraniční politiku – aktivity z Ruska a Eurasie.

Celkově hrozí nedostatek rozhodovacích a dalších manažerských kapacit

ad 7) Sdílení moci v multipolárním světě

- **Poptávka po vůdčí roli USA bude vysoká, kapacita bude klesat.** Zájem o ochranu před velkými znečišťovateli, potenciálními útočníky, před nukleární hrozbou, šířením zbraní hromadného ničení, terorismem atp. Vše může být omezeno volbou amerických voličů.
- **Čína** v ekonomickém růstu zájem o spolupráci s velmocemi, při poklesu možný opak.
- **EU** s vnitřními problémy a vnějšími hrozbami (Rusko) se může snažit více se bránit i více řešit problémy např. Severní Afriky a Středního Východu nebo dalších kandidátských zemí.
- **Rusko** – trend k vedení opozice vůči USA, může být vzhledem k vnitřním problémům ekonomiky, tlaku středních vrstev, závislosti na západních technologiích a potřebě investic změněn.
- **Střední Východ** bude vedle USA využívat jako dalšího silného hráče silné asijské státy – větší propojení.

Ale vše může být silně proměnlivé a nejisté, včetně role USA.

Bude velice záviset na vůdčích schopnostech klíčových států.

Několik obecnějších závěrů

- příští dvacítka let bude mít kritické důsledky pro další vývoj
- během ní hospodářský růst bude mít v řadě zemí pozitivní efekty
- rozvinuté země musejí rychle hledat a realizovat moderní „štíhlý“ a ekologicky odpovědný systém spotřeby i produkce nebrzdící inovace – otázka přežití a pozitivního příkladu
- problém preventivní obrany proti zahraničním tlakům silných agresivních zemí se zdroji a terorismu je klíčovou otázkou důstojného přežití
- technologické a další inovace jsou nezbytné a je nutné je globálně podporovat a komercionalizovat – být součástí mezinárodních sítí
- modernizace a sekularizace může být vážně ohrožena a to může být hrozbou i pro zvládnutí klimatických a energetických problémů
- posilování vůdčí role společenství svobodných a demokratických států je existenční nezbytnost
- svět má slušnou šanci na zvládnutí svých problémů

Chybí: - **problém dalších ekologických hrozeb**
- **problém nedostatku dalších zdrojů**
- **scénáře vývoje ekonomik s plochým trhem u hlavních komodit**

Strategie pro malou zemi ve Střední Evropě

- Radikálně snižovat jednostrannou politickou závislost na fosilních palivech – (rozpočtová priorita?)
- Budovat zemi se „štíhlou“, ale saturující úrovní spotřeby.
- Princip „funkční štíhlosti“ prosadit do všech činností a sektorů.
- Konkurenční přitažlivost pro kvalitní pracovníky a investory založit na kvalitě a morální přitažlivosti života země.
- Systém vzdělávání založit na praktické a existenciální gramotnosti.
- Podstatně posílit národní bezpečnost a obranu proti importované kriminalitě, terorismu a zejména ovládnutí státu polostátními mafiemi
- Rychle prosadit koncepci globálně i národně odpovědného a kvalifikovaného vedení státu.
- Budovat zemi jako moderní, konkurenceschopnou hospodářskou zahradu s minimem negativních efektů na lokální i globální životní prostředí.
- Vše dělat s ohledem na získání rozhodující podpory veřejnosti pro tuto koncepci – překonat negativní „zelený haló efekt“.

V tomto duchu formulovat národní realistickou strategii trvale udržitelného života a chápat ji jako národní příspěvek ke globálnímu zvládnutí nastupujících problémů a hrozeb.

3.5.2 Metody prognózování globálního a regionálního vývoje

Přínos metodologie použité v rámci Mezí růstu a Římského klubu. Problémy současných metodologických přístupů a možnosti jejich překonání

Přednáška Jiřího Nečase

Prognózování je činnost velmi stará. Již ve starověku byla předvídána poloha objektů na obloze. Přitom se tehdy prakticky nic nevědělo o jejich podstatě ani o příslušných fyzikálních zákonech. Vycházelo se z popisných znalostí, a ty na počátku novověku vedly přes přesná měření geocentristy Tychona Brahe a kinematické Keplerovy zákony až k obecným dynamickým zákonům Newtonovým. Astronomie je vděčným polem jejich aplikací. Klasické astronomické systémy jsou poměrně jednoduché, pracuje se v nich zpravidla s malým počtem objektů a interakce jsou slabé. Nesrovnatelně obtížnější situaci přinášejí složité systémy tvořené ohromným množstvím částic, např. zemská atmosféra. Meteorologie vytváří také prognózy, velice je potřebujeme, avšak víme, o jak krátký časový horizont u nich jde.

Ještě složitější jsou systémy sociálně ekonomické. I v nich je potřebné dělat prognózy, a to i dlouhodobé. Poměrně podrobně byla rozpracovaná metoda extrapolace trendů, odpovídající starověkým astro-

nomickým či astrologickým metodám. Jenže ve složitě provázaném systému zahrnujícím lidské aktivity se často různé dílčí extrapolací získané prognózy vývoje dostávají do sporu. A tak se dnes setkáváme třeba s prognózami o vývoji silniční dopravy, podle nichž bychom asi umřeli hladem, neboť úrodná pole by byla nahrazena dopravními stavbami. Hrozná představa! – i když asi nikoli pro silničářskou lobby. – Ohromný pokrok v metodice sociálně ekonomického prognózování přinesl právě **Římský klub**. Tam byla zřetelněji než kdykoli dříve zdůrazněna ona triviální skutečnost, že lidská společnost je závislá na přírodě, že zákony přírody platí i pro lidskou společnost a že my lidé je (na rozdíl od zákonů vydávaných parlamenty) nemůžeme ignorovat. Z iniciativy Římského klubu vypracoval prof. Jay W. Forrester na M.I.T. **systémovou dynamiku**. Ta umožňuje formulovat obecné zákony propojující společnost a živou i neživou přírodu tak, aby bylo možno prognózovat sociálně ekonomické procesy obdobným způsobem, jakým to ve světě mechaniky umožňují Newtonovy dynamické zákony.

Až na hodně jednoduché případy bývá i pro zkoumání mechanických systémů nutno použít přibližné numerické metody a počítač. Přitom se spojité veličiny, speciálně čas, diskretizují – hodnoty veličin nelsledujeme kontinuálně, nýbrž v určitých izolovaných, diskretních okamžicích. V sociálně ekonomických procesech je tato diskretizace času zcela běžná, a proto s ní rovnou prof. Forrester v systémové dynamice od začátku pracuje. Tým vedený Denisem Meadowsem pak vypracoval počítačový model světa. Z mnoha důvodů nemohou vytvořené scénáře budoucnosti být přesné – nepřesností jsou zatížena vstupní data i numerické metody, neurčitost je ve znalostech zákonů a často přímo i v podstatě problémů – on náš svět není plně deterministický. A je dobré pamatovat na to, že v dobách, kdy Římský klub začínal pracovat, byly počítače v porovnání s dnešními rozměrově sice doslova obry, avšak výkonem to byli maličtí trpaslíci.

Závěry plynoucí z prvního počítačového modelu světa publikovali manželé Meadowsovi a Jørgen Randers v knize „The Limits To Growth“ v r. 1972. Zpracování podrobnějšího modelu, respektujícího sociálně ekonomické rozdíly mezi oblastmi na světě, přinesli Mihajlo Mesarović a Eduard Pestel již o dva roky později v knize „Mankind at the Turning Point“. Věřím, že varovný hlas těchto zpráv přinesl určitý pozitivní posun lidského chování vůči přírodě.

Při modelování společenských procesů vzniká závažná otázka *jak do modelů zahrnout lidskou vůli?* Je lidská vůle autonomní či je determinována takzvaně objektivními faktory ležícími vně lidského subjektu? Jako jednotlivci svobodnou vůli prožíváme, věříme, že se můžeme a máme chovat odpovědně. Z etického hlediska by tak lidská vůle měla být nazírána jako faktor autonomní, který o světě přijímá informaci, a tu pak s použitím vlastního poznání, vůle a odpovědnosti zpracuje a reaguje na ni. **Člověk má možnost systém světa ovlivňovat a je jeho morální povinností si při tom počínat odpovědně.** V modelech světa je lidské jednání vnější proměnnou.

Myšlenku rozšířit fyzikální zákony i na společnost můžeme rozvíjet dále, od mechaniky k termodynamice. Ta přináší pozoruhodný koncept *entropie* jako veličiny, která v reálných procesech roste, a tím ubývá dostupná volná energie. Růst entropie souvisí s jednosměrným plynutím času. Pojem entropie se pak dostal do teorie informace, a klepe na dveře i dalším vědním oborům, jako teologii, filozofii a ekonomii. Ty zatím odpovídají opatrně a nesměle, avšak právě zde se rýsuje další cesta pro zkoumání komplexního systému světa a jeho možného vývoje. Americký ekonom **Jeremy Rifkin** poukázal na to, že *co honosně nazýváme získáváním energie ze surovin, je vlastně ztrátou cenné volné energie*. Tato skutečnost by měla zcela změnit náš pohled na celou ekonomiku a na vnímání hodnot. Tak už se dostáváme na pomezí ekonomie a filozofie. Podle brazilského sinologa **Maria Sproviera** problém s růstem entropie přestaneme vnímat jako překážku, když přijmeme jiný pohled na svět; naše současné vidění světa spojené s konzumismem znamená slepou uličku. Jako příklad nadějného přístupu ke světu, myšlení, vnímání a jednání uvádí Svatého Františka z Assisi. Tento úžasný muž z přelomu 12. a 13. století skutečně žil v souladu s moderním pojetím světa, v němž entropie hraje důležitou roli. On neměl vědecké poznání o konečnosti světa. On však svět prožíval jako dar a předmět vzájemného sdílení. Dnes se vedou složité úvahy o vnitřní, neutilitární hodnotě přírody. František o tom neuvažoval, pro něho to byla naprostá samozřejmost. On nemusel teoretizovat o udržitelnosti, ta bytostně patřila k jeho způsobu života. Svatý František byl

neopakovatelnou osobností. Ale v určitém smyslu se k jeho ideálu lze blížit, v tom smyslu, který je pro udržitelnost žádoucí. Co mám na mysli, naznačím citátem z další knihy z dílny Římského klubu, a to z „Překročení mezí“:

V moderní kultuře není dovoleno mluvit o lásce – s výjimkou nejromantičtějšího a nejtriviálnějšího smyslu slova. Kdo se dovolává schopnosti lidí uplatňovat v praxi bratrskou a sesterskou lásku, bude spíše zesměšňován než brán vážně. Nejhlubším rozdílem mezi optimisty a pesimisty je jejich pozice v debatě o tom, zda jsou lidské bytosti schopny spolu pracovat z lásky. Ve společnosti, která v lidech systematicky pěstuje jejich individualismus, soutěživost a cynismus, jsou pesimisté v ohromné převaze. Domníváme se, že tento pesimismus je největším problémem současného sociálního systému a také nejhlubší příčinou neudržitelnosti.

V duchu svých posledních úvah a čteného citátu vyjadřuji své osobní přesvědčení, že další nadějný výhled do budoucnosti je nutně spojen s vnímáním hodnot, s etikou, a – dovoluji si tvrdit – i s vírou a teologií.

Literatura

- Forrester, J. W.: Principles of Systems. Cambridge, Mass, MIT 1968
- Meadows, D. L.– Meadows, D. H. – Randers, J.: The Limits to Growth. New York, Universe Books 1972.
- Mesarovic, M. – Pestel, E.: Menschheit am Wendepunkt. Stuttgart, Deutsche Verlag-Anstalt 1974. [Orig.: Mankind at the Turning Point.]
- Meadows, D. L. – Meadows, D. H. – Randers, J.: Překročení mezí. Praha, Argo 1995. [Orig.: Beyond the Limits. Chelsea Green Publ. Co. 1992]
- Entrevista com o Dr. Mario Bruno Sproviero, Professor titular DLO-FFLCHUSP.
- Entrevista e edição: Jean Lauand, 10-7-01
- Nečas, J.: Životní prostředí očima křesťana – prognostika. Česká metanoia, 2000, č. 28, s. 32–41

3.5.3 Tři poznámky k aktualizaci Strategie udržitelného rozvoje ČR

„Meze růstu“ jsou nejen názvem dnes už klasického díla, nejen názvem besedy STUŽ konané 2. 12. 2008, ale také stručným vyjádřením konečnosti světa a vyčerpitelnosti surovin, tedy skutečností, na jejichž pozadí se odehrávají veškeré úvahy o udržitelném rozvoji, Strategii udržitelného rozvoje ČR a její probíhající aktualizaci nevyjímaje. Následující tři poznámky jsou dodatečným příspěvkem do diskuze proběhlé na prosincové besedě a zároveň předzvěstí očekávané debaty k aktualizaci SUR ČR. Text vznikl zkrácením podrobnějších připomínek, zaslanych 25. 6. 2008 zpracovateli Aktualizace SUR ČR.

1) K metodě tvorby vize udržitelného rozvoje ČR

Zásadní přínos zpracovatele vidím v uznání skutečnosti, že strategie má sloužit k naplnění vize a tedy v uznání nutnosti formulovat tuto vizi. Zároveň hlavní **nedostatek spatřuji v metodě formulování vize**. V principu by nemělo být úkolem zpracovatele strategie vizi formulovat – tu by měl dodat zadavatel a od zpracovatele žádat strategii, tedy návod, jak se v zadaném časovém horizontu k této vizi, tedy k žádoucímu stavu, dopracovat.

Tím nepopírám možnost, aby také vizi si nechal zadavatel zpracovat externě, aby tím pověřil stejnou firmu jako zpracováním strategie a aby dokonce obojí bylo řešeno v rámci jediného kontraktu, jak se patrně děje. Obě etapy by ale měly být důsledně, zejména časově, odděleny a ke zpracování strategie by mělo být přistoupeno až po přinejmenším předběžném schválení vize.

Přítom k formulování vize udržitelného rozvoje by mělo být přistoupeno se vši vážností a měla by se stát předmětem široce pojaté a časově velkorysé celospolečenské diskuze. Zatímco zpracování strategie je ryze odbornou věcí (což nevyklučuje transparentnost i aktivní účast veřejnosti), vize by především měla být předmětem společenské shody, tedy věcí veřejnou a v nejlepší smyslu slova politickou. Z hlediska

rozdělení úloh lze také říci, že formulování vize by mělo být úkolem společenskovední sféry, zatímco tvorba strategie úkolem přírodovědců a techniků. Vize by měla být průnikem, společným jmenovatelem, zodpovědným kompromisem zájmů a představ, vytvářeným ovšem s vědomím svého účelu. Obecně totiž vize může být jakákoli a teprve jejím posouzením z hlediska trvalé udržitelnosti dojdeme ke zjištění, zda je trvale udržitelná a má tedy smysl zabývat se tvorbou strategie vedoucí k jejímu naplnění. Pro omezení zbytečné práce by tedy subjekty vyzvané k předkládání vlastních, třeba dílčích, vizí, měly být alespoň rámcově seznámeny s principy udržitelnosti a nabádány k tomu, by jim svou vizi v dobré víře předem uzpůsobily. Nemělo by přece význam vážně se zabývat vizí, která by zněla např. „*V cílovém roce budeme mít životní úroveň stejnou jako dnešní USA a stejně jako ony budeme ignorovat ekologickou stopu takového počínání*“.

Uvedený způsob formulování vize by zároveň mohl v podstatě nahradit chybějící celospolečenskou diskuzi o národních zájmech. Po úspěšném zpracování strategie a tedy legitimizaci vize by totiž bylo možné konstatovat, že národním zájmem České republiky je, aby nám okolní svět umožnil naplňovat vizi udržitelného rozvoje uplatňováním příslušné strategie.

2) K surovinové politice

Environmentální limity mají materiální povahu a týkají se zabezpečení materiální stránky lidského života. Čistě technicky vzato, k zabezpečování materiálních potřeb udržitelným způsobem vedou výhradně dva způsoby. Využívání obnovitelných zdrojů a využívání neobnovitelných zdrojů za podmínky úplné recyklace surovin získaných z přírodního prostředí a materiálů získaných přepracováním těchto surovin. To je skutečnou podstatou udržitelné ekonomiky a nemá smysl nalhávat si, že je to jinak. Samozřejmě, že ne všem surovinám hrozí tak brzké vyčerpání jako ropě. Prioritou by přirozeně mělo být hledání náhrad za ropu, nikoli situace, kdy bychom důsledně nahradili obnovitelnými nebo recyklovanými surovinami všechny ostatní materiálové vstupy do ekonomiky, a ropu pálili vesele dál. Problémem ovšem není jen dostupnost surovin, ale také absorpční schopnost prostředí, jejíž limity jsou samy o sobě důvodem k co nejvyšší míře recyklace.

Základní zásadou surovinové politiky v oblasti neenergetických surovin by proto měla být recyklace. Je nutné cílevědomě pro ni vytvářet podmínky, mající ovšem povahu dost detailních technických opatření (což se bohužel poněkud míjí s obecným charakterem strategie). U plastů je to např. důsledné označování a oddělený sběr jednotlivých druhů, preference plně recyklovatelných plastů, s tím související omezení barvení a potisku (týká se zejména obalů). Zásadním problémem je recyklace stavebních hmot. Žádoucí by bylo upravit stavební normy, aby umožňovaly širší využití nejen recyklovaných materiálů, ale také např. nepálené hlíny a dalších tradičních materiálů. Surovinová politika by také měla podporovat materiálový výzkum, např. v oblasti geopolymérů jako náhrady betonu nebo výroby plastů z biomasy namísto ropy. Velice se přimlouvám za to, aby pro období kdy „bude hůř“ byly doplněny státní hmotné rezervy o značnou (cenově v řádu miliard Kč) strategickou zásobu barevných kovů, ať už ve formě rud, koncentrátů nebo ingotů.

3) K ochraně pracovního trhu

Kromě honby za ziskem (což nebude, jak si troufám odhadnout, součástí vize) není žádný racionální důvod pro to, aby v ČR existovaly výrobní kapacity, které vyrábějí zboží převážně na vývoz a zároveň zaměstnávají pracovní sílu ze zahraničí (se zdůvodnitelnými výjimkami top managementu a špičkových odborníků). Nevolám po úplném eliminaci exportně zaměřeného průmyslu, ale po tom, aby příslušné výrobní kapacity byly využívány jen do té míry, do jaké najdou zaměstnance mezi občany ČR, ideálně z blízkého okolí.

Globalizaci ekonomiky pokládám za jev, u kterého převažují negativa (zejména z hlediska udržitelnosti, např. energetická náročnost související dopravy je snad zřejmá). Přesun výroby do (např.) Číny, který se netýká jen oděvů, ale už v podstatě jakékoli komodity, sám o sobě sociálně devastuje místa, regiony a celé státy, odkud je výroba přesouvána. „Ekologický pilíř“ takového přesunu, který může být v některých případech (chemický nebo hutní průmysl) pro původní lokalitu naopak přínosem, ponechávám

v tomto případě záměrně stranou. Stále ovšem existuje možnost, více méně úspěšně uplatňovaná, že se lokalita vzpamatuje, lidé ztrativší práci v původních oborech najdou nové zdroje výdělků a mohou dále žít na stejném místě a stejným způsobem života. Ovšem relativně nový trend, kterým je zachování výroby, ale častěji vybudování nových kapacit, spojené s importem pracovní síly ze zemí a kontinentů s naprosto odlišnou kulturou (např. Asie) je kvalitativně novým a závažnějším zásahem právě i do podoby míst a životních stylů. Má na společnost jednoznačně negativní vliv, který nemá smysl zastírat eufemistickými frázemi o xenofobii a multikulturalismu. I sociálně zaměřené nevládní organizace, které by se rády (za státní peníze) věnovaly terénní práci mezi imigranty, jejich integraci (o kterou zpravidla nestojí ani oni sami) a podobným činnostem, mohou úspěšně existovat, jen bude-li ekonomika prosperovat. Pokud firmy, které sem nezodpovědně pracovní sílu dovezou, z nějakých důvodů zkrachují nebo výrobu omezí, část imigrantů zde zůstane i po ztrátě zaměstnání a stane se zátěží sociálního systému. Pokud se dovoz pracovních sil stane standardem a ekonomika na něm bude závislá, bude přitom související hospodářský pokles mít vliv i na výběr daní a tedy i na výši prostředků, které stát může zmíněným nevládním organizacím přidělovat. Společnost by ovšem měla být připravena i na variantu udržitelnosti v podmínkách ekonomického poklesu a skromného života na nižší materiální úrovni, ale v prostředí pohody, důvěry, bezpečí, pevných společenských vztahů, a také znalosti a obecně prospěšného využívání místních podmínek. Představy, se kterými přicházejí ekonomičtí imigranti do bohatší země, jsou se skromnou variantou udržitelnosti zpravidla neslučitelné.

Václav Hála, člen STUŽ, šéfredaktor www.sustainable.cz

3.6 Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových 2008

Setkání slovenských a českých „stužáků“ a jejich příznivců k uctění památky Josefa a Petry Vavrouškových se letos konalo v Bobrovci u Liptovského Mikuláše v penzionu Jurika poslední letní víkend, tedy 19.–21. září 2008.

Z české a moravské strany se tentokrát zúčastnili z Pražanů Eva Vavroušková, Pavel Šremer se synem Petrem a Martin Říha, z Hradce Králové dorazil Mirek Petr, z Olomouce dorazila rodina Pavla Nováčka. Účast ze Slovenska byla pochopitelně bohatší a nechyběly v ní tradiční stálice jako Maňo Huba a další.

V pátek 19. 9. 2008 se sjížděli účastníci, které neodradila zima a déšť, do pozdního večera. Nejstrašnější pohled byl na pozdně večer přichozícího Mirka Petra, který navzdory počasí přišel do Bobrovice ze Zuberce přes horu pěšky promrzlý, promoklý skrz naskrz a promodralý. Rozmrzal s pomocí horké sprchy a převlečení se do suchého prádla celé hodiny. V jídelně penzionu Jurika nás přivítala večere a přátelská nálada, kterou nezkalil ani fakt, že velmi záhy došlo hostinskému a ubytovateli v jedné osobě lahvové pivo. Asi zapomněl, že „přidů Čehůni“. V neformální besedě a zábavě jsme pokračovali i tak, jen skalní pivní fandové, jako Mirek Petr a Olga Iskrová si odskočili na „točené“ do sousední zakouřené podhorské hospody. Seznámili a spřátelili se tak rychle s tamními drsnými domorodci, kteří jim nejen hned začali tykat, ale předvedli jim, jak se dá natočit „řezané“ pivo, aniž se světlé a tmavé vrstvy smíchají, takže sklenice po naplnění vypadá jako vrstevnatá usazenina, kde vespod je světlé pivo, nad ním tmavé a nad tím vším ční krásná smetanově bílá hustá pěnová čepice. Je to velmi fotogenické, méně už k pití. Zábavě se ovšem nemohli věnovat ti z účastníků, kteří museli vyhodnotit soutěž o nejlepší studentskou esej o trvale udržitelném rozvoji. Ti se trápili nad množstvím došlých textů až dlouho za 23. hodinu. Vzpomínalo se nejen na Josefa a Petru Vavrouškových, ale i na účastníky a průběh minulých Memoriálů. Mnoha lidem po celé bývalé ČSFR tak ten večer muselo zvonit v uších.

V sobotu ani po vydatné snídani z bohatého švédského stolu nezmizely chmury z tváří účastníků, způsobené předpovězeným a reálným počasím. Zataženo, drobně mrholilo, nad horami temné mraky a vrcholy v mlze. Při občasném průniku paprsků slunce škvírou v oblacích se sice tvořila před horami mírumilovná duha, ale ani ta nic dobrého neslibovala.

Nemohl jsem nezapomenout geniální předpovědi známého českého meteorologa RNDr. Vladimíra Seiferta z Českého hydrometeorologického ústavu blahé paměti, známého z televizních předpovědí po-

časí, že si rozbiju hubu jedné noci při nočním výstupu na Sněžku za účelem pozorování východu slunce. Předpověděl nám tehdy, že v noci klesne náhle při mrholení teplota vzduchu někde kolem 1000 m nad mořem pod bor mrazu a kameny se začnou potahovat ledem, takže to začne být nebezpečné. Cestu nám tehdy nedoporučil. My ale pod dojmem faktu, že ještě při odchodu z chalupy v Horních Štěpanicích ve 23 hodin měli na venkovním teploměru +11°C jsme mu nevěřili. Ale měli jsme! Došlo na jeho slova přesně při stoupání traverzem ze Svatého Petra na svahu Kozích hřbetů k Luční boudě. Mokrý cesta se náhle začala měnit na ledovku. Stačil jeden špatný krok mimo kužel světla baterky a už jsem letěl cca 7 m po hlavě dolů do tmy a sutě. Stačil jsem jen vzepřít ruce, aby hlava nebyla to první, co po letu narazí do kamenů. Levou jsem si zlomil v zápěstí do podoby „labutího krku“ (Kolessova zlomenina tomu říkají doktoři), hlavu jsem si sice rozbil do krve taky, ale přeci jen něco ruce utlumily, takže jsem zůstal živý a schopný další chůze. Nikoliv už na Sněžku, ale do vrchlabské nemocnice. Od té doby Dr. Seifertovi bezmezně věřím, že umí předpovídat osud, ne jen počasí.

Nabalení jako pumpy na zimu a připravení na všechno pak většina odhodlaně nasedla do aut, kterými se dopravila na parkoviště u ústí Jalovecké doliny. Menšina, zejména rodiny s dětmi pak využila nabídky majitelů Juriky, že mohou místo riskantní výpravy do hor využít bazén, vodní masáže a jiné atrakce v jiném jejich zařízení ve Svatém Jáně.

Od parkoviště na rozcestí se pak vydal zástup zakuklenců v pelerínách a pláštěnkách na cestu do Jalovecké doliny a pak do doliny Parichvost. Nepřestávalo pršet, zato se s nadmořskou výškou klidné ovzduší s mlhou začalo probouzet sílícím větrem. Když jsme se přiblížili k horní hranici vysokého lesa, na zemi jsme začali nacházet kromě mechů a ze stromů shozených lišejníků a šišek první ostrůvky sněhu. A když jsme ochranu lesa ztratili definitivně, sněhová pokrývka se náhle stala souvislou a u kamenné mohyly Josefa a Petry Vavrouškových v ústí doliny Parichvost dosáhla mezi 15 až 20 cm. Z mlhy nad tím tragickým místem občas přízračně vystoupily sněhem obílené skály kolem Baníkovského sedla. Jak jiné bylo vlídné počasí roku 2005, kdy jsem tu byl s některými současnými účastníky a se svou ženou Jarkou naposledy! To jsme mohli ve slunci pod sytě modrou oblohou posedat na kameny, sníst zasloužený oběd, připít si něčím ostřejším a nespěchat dolů. Tentokrát to bylo o zdraví, ne-li o život. Kluzké kameny pokryté sněhem ztěžovaly přejítí potoka na místo s mohylou a zima a vítr nedovolily delší pobyt. Přidat kámen k mohyle, připít si, zapálit svíčku v lampičce, vyfotografovat se za bídných světelných podmínek a pryč! Pádil jsem odtamtud a tiše jsem si říkal heslo polárníků „Kdo se zastaví – zmrzne“. Propocené oblečení pod mokrymi svrsky neskýtalo příliš tepelné izolace, ale nedalo se ani svléknout, protože pod neprodyšnými pláštěnkami a pelerínami by bylo suché prádlo za chvíli propocené stejně. Chtělo to co nejdříve být dole, převléci se do suchého a teplého oblečení teprve u auta, spustit motor a vnitřní topení a v klidu se najíst, než přijdou ostatní a ocení teplo v autě. Splnil jsem toto předsevzetí tak důkladně, že jsem ostatním utekl o 55 minut! Už najedený jsem ve vyhřáté Fábii usínal, když se objevili ostatní účastníci pochodu. Rychle jsme dojeli do svého penzionu, vysprchovali se v horké vodě, převlékli do suchého oblečení, rozvěsili jsme mokré věci, kde se dalo a většina se od rána teprve pak pořádně najedla. Pak jsme si trochu zdřímlí, než jsme se začali trosit na večeri do jídelny. Protože hostinskému pivo nějak pořádku nevezli, ač prý si ho objednal, vyrazili jsme na doporučení předsunuté hlídky z předešlého dne po večeri znovu do hospody. Tam byli přijati jako staří známí. Ačkoliv číšník, který jim točil pivo předchozího dne, neměl ten den službu, natočil na jejich žádost pro velký úspěch opět ona vrstevnatá piva, abychom to mohli i my ostatní obdivovat. Po dvou pivech jsme se vrátili do penzionu Jurika, kam už dorazilo mezitím alespoň lahvové pivo Gorgoň a Starobrno, a začala tradiční výměna informací o činnostech české i slovenské STUŽ a spřátelených hnutí, o politice, publicistice, o úspěších i neúspěších a vyhlídkách do budoucna až do pozdní noci. Tentokrát se nevyhlašovaly výsledky studentské soutěže o nejlepší environmentální esej hned na Memoriálu, jako v roce 2005, ale slavnostní vyhlášení bylo odloženo na později do Bratislavy. Vyměnili jsme si i různé informační materiály a dárky.

V neděli ráno po snídani jsme se rozloučili a vydali se zpět do České republiky. Po cestě jsme se ještě zastavili na salaši na nákupy ovčího sýra a dalších výrobků ovčí provenience, před Makovem a státní hranicí jsme si ještě jednou dali bryndzové halušky se slaninou. Namísto zdlouhavé cesty po dálnici D11

a silnici č. 35 přes Hradec Králové, kterou jsem zvolil na cestu tam, jsme vzhledem k o hodinu pozdějšímu odjezdu z Bobrovice zvolili pro návrat dálnici D1. Tentokrát se na ní nic zlého až po Mirošovice neudálo a tak jsme byli už před 17. hodinou před Prahou. Cedule nás včas varovala před několika nehodami a kolonou před Prahou, takže jsme včas sjeli z dálnice na Jesenici na starou benešovskou. Mohl jsem tak doručit Šremerovy přes Písnici až do domu a pak i Evu před její dům na Vinohradech a sám dorazit domů už v 17:45. Bylo to krásné a bylo toho dost. Ještě doma jsme dosoušeli, prali, sušili věci z onoho pochodu. Ještě obstarat fotky a záznam události pro dějiny a máme zase na co vzpomínat a na co se těšit.

Snad jen počasí by mohlo být příště milosrdnější a respektovat, že šlo o poslední letní, nikoliv podzimní či zimní víkend. Příště o to požádám RNDr. Vladimíra Seiferta, který umí předpovědět vše, ne jen počasí.

Martin Říha

4. STANOVISKA, PODNĚTY, PŘIPOMÍNKY

4.1 Vyjádření k oznámení záměru „Zklidnění severojižní magistrály v prostoru u Národního musea“ v Praze

Odbor ochrany prostředí Magistrátu hl. m. Prahy zveřejnil na svých stránkách oznámení k záměru zklidnění Severojižní magistrály v prostoru Národního musea a vyzval v termínu do 15. 12. 2008 k předkládání písemných vyjádření. STUŽ využila možnosti a v řádném termínu předala toto vyjádření:

K oznámení záměru „Zklidnění severojižní magistrály v prostoru u Národního musea v Praze“, zpracovanému podle § 6 zákona č. 100/2006 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, v platném znění (dále jen „zákon o EIA/SEA“), jehož předkladatelem je Ředitelství silnic a dálnic Praha, zpracovanému firmou Pragoprojekt Praha v září 2008, zveřejněnému v IS EIA pod kódem PHA601, podáváme po prostudování toto vyjádření:

1. Oznámení splňuje formální požadavky na dodržení obsahu oznámení dle § 6 zákona o EIA/SEA a jeho příloh, nelze však souhlasit s věcným obsahem oznámení a to z následujících důvodů:
2. Již zařazení záměru do kategorie v kapitole B.I.1. na str. 7 je nesprávné. Severojižní magistrála (dále jen „SJM“) má nejen v prostoru u Národního musea v obou směrech nejméně 3 jízdní pruhy, v místech s odbočovacími pruhy dokonce 4 v jednom směru. I když je dnes dělená nejen před a za Národním museem, ale od Hlavního nádraží až po nájezdy na Nuselský most do dvou jednosměrných komunikací oddělených blokem domů, je potřeba ji vnímat jako jeden funkční celek o 6 až 8 jízdních pruzích, zejména má-li být v některých z uvažovaných variant odsunuta z prostoru Václavského náměstí za Národní museum. Steží lze předpokládat, že situace v tomto úseku SJM se zlepší, bude-li průjezdný profil na dílčí části zredukován na 2x2 jízdní pruhy a přesunut pod zem. To by znamenalo nejen snížení kapacity, ale i ztížení návazností na další komunikace a křižovatky v Praze 1 a 2, včetně rovněž tranzitem velmi zatížených ulic Vinohradské, Žitné a Ječné. Proto patří podle našeho názoru jednoznačně do kategorie I – záměry, které se posuzují vždy.
3. Kapitola B.I.2. Rozsah záměru uvádí, že obsahem záměru je pouze 1. etapa širšího záměru zklidnit SJM od Wilsonova nádraží až po Nuselský most. Tato 1. etapa řeší převedení SJM do tunelu pouze v úseku od nadzemního parkoviště Slovan po vyústění ulic Hegerova a Mezibranská do Čelakovského sadů. Trváme na tom, že je potřeba provést hodnocení vlivů na životní prostředí na **celý záměr**, představující skutečné **zklidnění SJM v celém jejím průběhu od Wilsonova nádraží až po Nuselský most**, a to **včetně širších souvislostí, především návaznosti, napojení a zklidnění komunikací, zprostředkujících také západovýchodní tranzit přes MČ Praha 2**, tedy ulic Vinohradské, Žitné a Ječné. Je neúnosné, aby v místě provizorního ukončení 1. etapy a vybudování výjezdních ramp na povrch bylo okolí tohoto místa v budoucnosti znovu vystaveno negativním účinkům stavby 2. etapy. Jsme dále přesvědčeni, že i po realizaci městského a silničního okruhu, které část dopravy, zejména pak tranzitní ze SJM a jmenovaných komunikací odčerpá, půjde vzhledem k poloze uprostřed města nadále o velmi zatíženou komunikaci, jejichž okolí je nutno chránit před negativními vlivy

automobilové dopravy. **Zatím je ochrana před hlukem a emisemi v této části města nulová a to je třeba zásadně a rychle změnit. Požadujeme proto řešit zklidnění SJM od Wilsonova nádraží až po nájezd na Nuselský most v jediné etapě.**

4. Tak, jak je záměr prezentován, nesporně přispěje ke zlepšení funkčního i prostorového uspořádání Václavského náměstí v prostoru před Národním museem a ke zklidnění této exkluzivní části centra Prahy a Pražské památkové rezervace, pro Prahu 2 je to však řešení zcela nedostatečné a z hlediska sledovaného záměru neúčinné. I z tohoto důvodu požadujeme pojmout záměr zklidnění SJM velkoryseji, jak je naznačeno výše, a ve více variantách, které musí být vyhodnoceny a porovnány z hlediska technické, ekonomické i provozní náročnosti, ale i vlivů na životní prostředí a veřejné zdraví. **Zásadně nesouhlasíme, aby vyhodnocení bylo prováděno takto po dílčích částech, bez souhrnného vyhodnocení celého souboru staveb,** potřebných pro skutečné zklidnění SJM a navazujících komunikací na území MČ Praha 2.
5. Máme pochybnost i o navrhované podjezdové výšce v tunelech pouhých 4,50 m. I když předpokládáme, že na SJM bude vyloučen provoz nákladních automobilů s vyšší nosností, nelze vyloučit potřebu použít této komunikace při řešení mimořádných a krizových situací pro průjezd jeřábů, požární, vyprošťovací a jiné speciální automobilní techniky. Přivítali bychom proto, kdyby podjezdová výška odpovídala standardním 5,40 m.
6. Z oznámení je zřejmé, že záměr si vyžádá trvalý zábor a likvidaci zeleně v části Čelakovského sadů. Tento úbytek již dnes tak nedostatečné zeleně v centru města by měl být v rámci širšího řešení terénních a sadových úprav dotčeného prostoru kompenzován.
7. Doba výstavby, uvedená v kapitole B.I.7., totiž 4 roky (2010–2013), by měla být limitní pro celý úsek od Wilsonova nádraží až po Nuselský most. Mělo by být samozřejmostí maximální nasazení stavebních kapacit a provádění prací, nerušících noční klid (především ražení tunelů) v třísměnném provozu, aby tato živá část města byla omezována a obtěžována stavbou po co nejkratší dobu a aby se vyřešilo celé potřebné zklidnění najednou.
8. Mimořádnou pozornost je z toho důvodu třeba věnovat v posouzení vlivů na životní prostředí a veřejné zdraví průběhu stavby, resp. stavební činnosti a staveništní dopravě. Zejména umístění a provozu zařízení staveniště, způsobu zajištění staveništní dopravy, odvozu vytěžené zeminy, průběžnému čištění mechanismů a dopravních prostředků, vyjíždějících ze stavby, jak je zvykem v civilizovaných zemích, ale bohužel ještě ne u nás. V oznámení doporučený odvoz výkopků nakládkou na železniční nákladní vagony na přilehlou kolej hlavního nádraží by měl být kategorickým požadavkem orgánů veřejné správy na úseku ochrany životního prostředí, hygieny, dopravy i územního plánování a stavebního řádu. Pozornost je třeba věnovat i koordinaci a synergickým účinkům stavby a zařízení staveniště souběžně uvažované rekonstrukce Národního musea, vč. bývalé budovy Federálního shromáždění po vystěhování rozhlasové stanice Svobodná Evropa.
9. Mimořádnou pozornost je třeba věnovat také omezením dopravy v průběhu stavby, náhradní dopravě MHD, zajištění dopravní obsluhy, přístupu záchranky a hasičů do dotčeného území a ke všem objektům po dobu výstavby.
10. V kapitole B.3 O vzduší se tvrdí, že nedojde ke vzniku žádného nového bodového ani plošného zdroje znečištění. Skutečností však je, že převedením dnes povrchového, tedy liniového zdroje znečištění do tunelu, větraného portály a mezilehlými výdouchy nad terén, se dosud liniový zdroj změní na několik zdrojů bodových, koncentrujících dosud po celé délce produkovaného hluku a škodlivin do několika bodů v území, které budou pro okolí horší, než při dnešním rozptýlení po celé délce trasy. Způsobu a lokalizaci vývodů z odvětrávacího systému je proto třeba věnovat mimořádnou pozornost.
11. V kapitolách věnovaných hluku a vibracím v dokumentaci EIA bude třeba věnovat větší pozornost, než je v oznámení, synergickým účinkům vibrací ze stavby i provozu záměru, souběžně mělce vedeného tunelu metra „C“ a železničních tunelů trati ČD z ž. st. Praha – Wilsonovo nádraží do ž. st. Praha – Vršovice, a to na okolní zástavbu, ale i technickou infrastrukturu a počítat v rozpočtu stavby s náklady na odstranění případných způsobených škod, včetně poruch na komunikacích, budovách, vedeních, vodovodech a kanalizacích.

12. V kapitole C.I. je na str. 23 v tabulce 8 – Výčet nejzávažnějších environmentálních charakteristik území, uvedeno ochranné pásmo silnic (které se v zastavěném území města nevymezuje) a technické infrastruktury, ale není tam zmínka o faktu, že část dotčeného území je součástí Pražské památkové rezervace a tím i památky zapsané na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO (jako „historické jádro města Prahy“) celý zbytek dotčeného území je v ochranném pásmu této památky. Zmínka o tom chybí i v kapitolách Chráněná území podle zvláštních zákonů a Ochranná pásma na str. 36 oznámení. To je třeba doplnit a hlavně vnímat při projektování, schvalování i provádění stavby. Mimo jiné nelze vyloučit archeologické nálezy, které musí být ošetřeny v souladu se stavebním zákonem a zákonem o památkové péči a mohou stavbu ve veřejném zájmu časově prodloužit a věcně zkomplikovat. Čelakovského sady jsou navíc jako historická zahrada zapsanou chráněnou památkou, takže zásah do nich je nežádoucí, vyžadující souhlas orgánů památkové péče a pokud je nezbytný, měl by být minimalizován a kompenzován jinde v dotčeném území.
13. Předpokládáme, že v dokumentaci EIA budou podstatně bohatěji a lépe ošetřeny širší souvislosti stavby v provozu po dokončení, v oznámení jen lehce nadhozené v textu na str. 24 a stránkách následujících. Zejména by mělo být vysvětleno, co vede projektanta a investora k optimistickému předpokladu, že postačí zredukování příčného profilu SJM na 2 x 2 jízdní pruhy (vliv realizace obou silničních okruhů k odvedení tranzitu?), že to spolu se světelně řízenými křižovatkami nepovede ke kongescím, se všemi negativními dopady na provoz i životní prostředí a že se neprojeví negativně ztížené napojení příčných, silně i tranzitem zatížených komunikací Vinohradské, Žitné a Ječné ulice.
14. **Za zcela nepřijatelné považujeme konstatování v kapitole „E. Porovnání variant řešení záměru“ v oznámení, že se nenavrhují žádné varianty řešení Zklidnění SJM a tedy ani porovnání jejich vlivů na životní prostředí a veřejné zdraví. Požadujeme zpracování záměru celého souboru staveb, zajišťujících skutečné zklidnění SJM od Nuselského mostu až po Wilsonovo nádraží a na navazujících příčných komunikacích v území MČ Praha 2, zejména na Vinohradské třídě, Žitné a Ječné ulici a jejich souhrnné EIA ve variantách.** Teprve na základě komplexního posouzení celého souboru staveb a doprovodných opatření na stávajících komunikacích je možné záměr rozdělit na smysluplné dílčí etapy a ty pak připravovat samostatně podle ekonomických i technických možností a potřeb.

Závěr

S ohledem na výše uvedené zásadní námitky a připomínky **požadujeme, aby oznámení záměru bylo předkladateli vráceno k přepracování (dopracování)** na ucelený záměr na celý soubor staveb, zajišťujících deklarované zklidnění nejen SJM v celém úseku od Nuselského mostu po Wilsonovo nádraží, ale i na navazující Vinohradské třídě, Žitné a Ječné ulici, na Karlově náměstí a v Resslově ulici v Praze 2, rovněž přetížených tranzitním provozem. **Přepracovaný záměr musí být řešen ve více** technicky, provozně, ekonomicky a environmentálně přijatelných variantách a následně **komplexní vyhodnocení EIA musí být provedeno na všechny**, vč. porovnání dle stejných kritérií použitých tak, aby tendenčně nebyla některá z variant zvýhodněna použitou metodou. I s ohledem na pochybnost o správnosti zařazení záměru do kategorie II (viz bod 1 tohoto vyjádření) **zásadně požadujeme, aby závěr zjišťovacího řízení vyzněl, že záměr musí být posouzen v úplném hodnocení EIA** a že pro navazující správní řízení o umístění a povolení stavby nepostačí údaje, uvedené v oznámení.

Jsme si vědomi toho, že přepracováním a dopracováním dokumentace pro tento záměr se odsunuje reálná doba realizace, ale považujeme za nezbytné vyřešit tíživou dopravní a environmentální situaci na pomezí Prahy 1 a 2 promyšleně a komplexně, i kdyby to mělo trvat déle, než se dopustit vzhledem ke spěchu a nekomplexnímu přístupu podobných zásadních chyb, jako byla kdysi právě SJM.

Jménem Společnosti pro trvale udržitelný život:

Ing. Jiří Dlouhý, předseda

V Praze dne 12. prosince 2008

4.2 Vyjádření k oznámení záměru „Centrum pivovar Děčín“

K oznámení záměru firmy Settimo Development a. s. Praha „Centrum pivovar Děčín“ v IS EIA podáváme po prostudování následující vyjádření:

Objekty bývalého pivovaru mají být dle záměru využity nově pro vybudování centra s obchody, hotelem, restaurací, fitness-centrem a s kasinem, přičemž součástí záměru je zřídit v areálu také 451 parkovacích stání.

Je nepochybné, že průmyslový provoz pivovaru svým zaklíněním do obytné zástavby mezi Podmokly a Letnou tvořil v organismu města provozní i hygienickou závalu a změna funkčního využití objektů a ploch na jiné účely, neobtěžující vlastním průmyslovým provozem ani související nákladní dopravní obsluhou okolí, byla a je žádoucí. Navrhované **nové funkční využití však takovou podmínku nesplňuje**. Představuje provozy, které se mohou jevit pro okolí vzhledem k provozním dobám jako velmi rušivé. Zejména restaurace a kasino představují rizika rušení nočního klidu v této dosud klidné části města pro okolní obytnou zástavbu samy o sobě. Obchody navíc pro zásobování přitáhnou znovu nákladní dopravní obsluhu, patrně intenzivnější, než vyžadoval pivovar. Oproti počtu zaměstnanců pivovaru přitáhnou však do areálu daleko intenzivnější provoz individuální automobilové dopravy. Dimenzování parkingů s 451 stáními napovídá, že nemá sloužit jen obsluze vlastního centra, ale má pomoci řešit i deficit parkovacích stání v přilehlé části Podmokel. Přitom přístup do objektu není možno zajistit, aniž by byla rušena přiléhající obytná zástavba Podmokel a Letné. Zejména uvažovaná nová křižovatka ulic Sofijské a Ruské ve stísněných poměrech za podjezdem trati ČD bude novým výrazným zdrojem hluku i emisí škodlivin pro okolí. Počet stání pro parkování osobních vozidel, jejich umístění pouze na terénu na obrovské ploše od sousedství Ruské ul. Přes Sofijskou a Úprkovu až po ul. Slovanskou a Marie Majerové na Letné jsou děsivé. Protože hotel a kasino mají být provozovány i v noci, neomezí se toto obtěžování hlukem a škodlivinami do ovzduší na denní dobu. To spolu s provozem na Sněžnické ulici, kudy vede i tranzitní doprava přes město ve směru západ – východ (I/13), ruchem na blízkém autobusovém nádraží a kolem blízkého supermarketu bohužel dále přispěje ke zhoršování životního prostředí v místě, které bylo v minulosti (za existence nenarušeného parku proti kinu Sněžník) přirozeným prostorem pro regeneraci a relaxaci obyvatel husté blokové zástavby bez zeleně v Podmoklech (v trojúhelníku mezi Sněžnickou, Teplickou ulicí a ul. České mládeže, resp. hlavním nádražím a tělesem dráhy) a které je neuváženými kroky postupně zastavováno a zeleň redukována, takže její torzo již nemůže plnit tuto hygienickou a krátkodobě relaxační funkci. Navrhované „ozelenění areálu“ nemůže tyto ztráty ani symbolicky nahradit a nevytvoří ani žádoucí isolační clonu mezi provozy centra a okolní zástavbou. To ostatně dokazuje i návrh na výstavbu dvou železobetonových protihlukových stěn k ochraně okolní zástavby, které se do městského prostředí naprosto nehodí a usvědčují záměr z nevhodné volby funkcí a umístění (str. 11).

Zarážející je lehkost, s jakou se zpracovatelka oznámení záměru „vypořádala“ s hrozbou potenciálního umístění definitivní trasy průtahu I/13 do koridoru stávající a ke zrušení navrhované železniční trati Děčín – Jílové, tedy přímo do sousedství lokality záměru. Uvádí, že by to nebyl problém, protože to by nastalo až nejdříve v roce 2013, tedy po dokončení a zprovoznění tohoto záměru. Synergické a kumulativní účinky provozu a vlivů na životní prostředí obou záměrů bagatelizuje. Tvrzení ze str. 5 a 6 oznámení, že **jakákoliv varianta** vedení průtahu (či obchvatu) I/13 coby dálničního přívaděče od východu na MÚK Knínice na dálnici D8 ovlivní dopravní situaci ve městě neříká nic o tom, že v případě vedení právě tímto prostorem budou negativní synergické vlivy na celé město a zejména na k tomuto záměru přiléhající prostor nejhorší.

Navrhovaná změna funkcí v areálu a v objektech bývalého pivovaru je navíc tak radikální, že se neobejde bez rozsáhlého objemu stavebních prací, počínaje bouráním a konče vestavbami nových konstrukcí, přizpůsobujících vnitřní dispozice novým provozním požadavkům. Lze také s úspěchem pochybovat o tom, že zůstane zachován vnější vzhled a charakter průmyslové architektury, jak se tvrdí v oznámení.

Oznámení se na dalších desítkách stran snaží prokázat, že záměr bude co do dopravní a technické infrastruktury i vlastního provozu opatřen všemi nezbytnými prostředky technické ochrany životního

prostředí a je tedy z hlediska vlivů na životní prostředí přijatelný. Vzhledem k výše uvedeným **zásadním** připomínkám k nevhodnosti funkční náplně vzhledem k lokalizaci v současném i případném budoucím urbánním kontextu se k těmto jednotlivostem nemá smysl vyjadřovat. Souhrnně lze konstatovat, že v oznámení záměru jsou podceněny hrubé funkční závady záměru související s lokalizací, provozem, dopravní obsluhou, jejich synergické a kumulativní vlivy na životní prostředí města a zejména bezprostřední okolní obytné zástavby. Realizace záměru by dále znehodnotila nemovitosti v přilehlém území, zejména vily a rodinné domy sousedící s areálem na Letné, ale i nájemní domy na Jungmannově náměstí, v ulicích Ruské, Pivovarské, Sněžnické. Diskutabilní je i blízkost kasina a restauračních provozů blízko školy Na Stráni.

Ze všech těchto důvodů by bylo účelné, aby se předkladatel záměru neomezil na tento jediný návrh nového funkčního využití areálu bývalého pivovaru, ale zvážil v dalších variantách využití vhodnější, např. pro kulturní a osvětové účely, sport apod., bez větších nároků na dopravní obsluhu. V tomto smyslu by měl příslušný orgán péče o životní prostředí předložený záměr buď zcela zamítnout, nebo jej vrátit k dopracování i o další, při životní prostředí přijatelné varianty jiného funkčního využití, jak je zde naznačeno.

4.3 Stop neonacismu a rasismu. Posvíťme si na neonacisty!

Společnost pro trvale udržitelný život se připojila k následujícímu prohlášení:

Tisková zpráva, Praha 5. prosince 2008

V říjnu a listopadu 2008 došlo na sídlišti v Janově ke zlomovému okamžiku: s útoky neonacistů poprvé otevřeně sympatizovali i místní lidé. Není nám lhostejné, že zde opakovaně dochází k problémům, avšak násilí není řešením. Myslíme si, že je na občanech České republiky, aby ukázali, na kterou stranu se přikloní. Buď na stranu pasivní, uzavřené a snadno manipulovatelné společnosti, kterou chtějí neonacisté, anebo na stranu společnosti demokratické, ve které probíhá otevřená diskuse a problémy se řeší společně, s přihlédnutím k potřebám všech zainteresovaných skupin. Z těchto důvodů jsme se rozhodli svolat na 10. prosince 2008 demonstraci, kde lidé dostanou příležitost vyjádřit nesouhlas s rasismem, neonacismem a lhostejností.

Před šedesáti lety byla za přítomnosti osmapadesáti členských států OSN podepsána *Všeobecná deklarace lidských práv*. Její znění stanovilo závazné normy, které by měly být dodržovány lidmi napříč všemi národy a kulturami. Jedním ze základních rysů těchto norem je jejich nedělitelnost, spočívající v uznání všech lidí jako sobě rovných bytostí. Přestože je dnes mnoho zemí, které neresppektuje, Česká republika se po roce 1989 přihlásila k liberálně demokratické tradici, a jejich dodržování je tak pro její obyvatele závazné. Domníváme se, že den šedesátého výročí přijetí tohoto dokumentu je vhodnou příležitostí, kdy můžeme upozornit na rostoucí neonacistické násilí, stejně jako na rasismus, antisemitismus, nesnášenlivost, lhostejnost a nekoncepční politiku vůči menšinám.

Chceme upozornit na to, že neonacistické veřejné aktivity v současné době rostou a směřují k jedinému – k násilné likvidaci osob, které jsou neonacisty označovány za příčinu společenských problémů. V loňském roce to byli Židé, dnes jsou to Romové, příště kdokoli další. Rozpoutávání rasové, etnické, náboženské či jiné nenávisti ohrožuje demokracii a tedy i každého z nás.

Chceme dát rovněž najevo, že nesouhlasíme s žalostným vztahem mezi romským a českým etnikem, což podle nás dokladuje i pojem „nepřizpůsobiví občané“, který se vžil v našem veřejném prostoru. Uvědomujeme si, že vzájemné soužití v žádném případě není jednoduché, avšak tento termín odmítáme. Romové jsou dlouhodobě neoddelitelnou součástí české společnosti, a proto nám záleží na tom, abychom hledali řešení jak spolu vycházet. Romové tvoří naši největší menšinu, která se do značné míry nachází v sociálním vyloučení, ale zcela určitě nestojí někde mimo nás. Před touto skutečností nelze zavírat oči.

Jsme toho názoru, že podíl odpovědnosti na situaci, kdy část české společnosti považuje neonacistické násilí za legitimní řešení problémů, které s sebou přinášejí nejen vyloučené lokality, nese i současná

a předchozí politická reprezentace, jakož i příslušné státní instituce. Ministerstva odpovědná za integraci, sociální a kulturní rozvoj menšin, přes jisté pozitivní snahy, neuspěla. Sociálně vyloučených lokalit přibývá, stát nenavrhl žádná účinná a systémová opatření, prostřednictvím kterých by bylo možné situaci řešit. Ministerstvo vnitra a jemu podřízené bezpečnostní složky do značné míry podcenily násilný potenciál neonacistického hnutí, a nevyvíjí dostatečnou činnost směřující ke stíhání pachatelů a organizátorů násilné trestné činnosti.

Události v Janově prokázaly, že neonacisté jsou dobře organizováni do militantních skupin schopných útočit zápalnými lahvemi, dělobuchy, rozbuškami s cílem vyvolávat nepokoje. Jejich jednání ohrožuje vnitřní bezpečnost České republiky.

Neutěšený společenský a politický stav nás vede k závěru, že je to právě různorodá občanská společnost, která by měla dát neonacistům, politické reprezentaci a ohroženým skupinám najevo

- jasné **NE** násilí, rasismu, antisemitismu a neonacismu
- a jasné **ANO** toleranci a soužití lidí různého původu, kultur a názorů.

V Praze, 5. prosince 2008

5. Krajina versus lidé

5.1 Kůrovec na Šumavě

5.1.1 Článek našeho člena k problematice kůrovce, reagující na článek pana Vernerera v Právu

Kůrovec (lýkožrout) je normální součástí přirozeného lesního společenstva (ekosystému). Má tu funkci „zdravotní policie“ – napadá zeslabené stromy, které pak musí uvolnit místo mladším či životaschopnějším a když se potom kmen zlomí a spadne, pohnojí je svým tělem. Padlý kmen také chrání malé stromky před podryváním a okusem zvěře. Zdravý strom se kůrovci ubrání – do jeho chodbiček pouští pryskyřici a tím jej zahubí. Příčinou kůrovcové kalamity není proto kůrovec sám, ale špatný stav lesních porostů. Příčin tohoto stavu lze najít více, ale hlavním činitelem je – člověk, resp. jeho honba za bohatstvím.

Přibližně do poloviny 19. století hospodařila v lesích hlavně šlechta, podle starých feudálních zvyklostí. Les byl vizitkou svého majitele, pořádaly se tu lovy za účasti panstva i poddaných, kteří naháněli zvěř. Les poskytoval vesničanům obživu. To, že se lesu věnovala péče, vidíme na vybudované síti hájoven, odvodňovacích strouhách, plavebních kanálech, zpevněných cestách apod. Dřevo se těžilo zásadně v zimě, kdy půda byla zmrzlá, případně pokrytá sněhem, takže nedošlo k poškození porostů. Současně se poskytl sedlákům práce v době vegetačního klidu. Nařezané palivové dřevo se skládalo do metrů, kde vyschlo, a odvoz byl pak snazší.

S rozvojem průmyslu v 2. polovině 19. století vzrostla poptávka po dřevě – nikoli pro otop, ale pro výdřevu šachet a pro stavebnictví. K tomu se hodil nejlépe smrk, který má pravidelný, hladký kmen. Majitelé pozemků vysazovali smrkové monokultury, a to i tam, kde les předtím nebyl. Smrk má mělký kořenový systém a proto trpí vývraty, suchem, námrazou a následně hmyzími škůdci. Pokud byl vysázen v blízkosti řek a potoků, docházelo k podemílání břehů a změnám řečiště po povodni.

V šedesátých letech 20. století se přešlo na mechanizovanou těžbu dřeva pomocí motorových pil a traktorů, a to v průběhu celého roku (kromě jara). Při mechanizované těžbě dochází (zpravidla) k vícečetnému poškození půdy a lesních porostů. Les je ochuzen o dřevní (organickou) hmotu a tím také o živiny. Těžké mechanismy zhutní půdu, která pak nepropouští vzduch a vodu a stává se na delší dobu mrtvou. V mokřích terénech se kola boří a vytváří erozní rýhy; může dojít k sesouvání celých svahů. Podobné „jizvy v krajině“, způsobené těžbou dřeva, je vidět i v Krkonoších. Po odvozu kmenů se klest stahuje na hromady a pálí, aby byl les „čistý“ a mohl se snadno osázet. Jedinou organickou hmotou, která v lese zbude, jsou pařezy.

Vypěstování nového lesa na pasekách je však v dnešních podmínkách velmi nákladné. Paseka zarůstá vlivem kyselosti půdy bujnou trávou, stromky se musí pravidelně obžínat, dokud ji nepřerostou. Při extrémních vedrech stromky často usychají, paseku je proto třeba doplňovat. Dalším problémem je okus (přemnoženou) zvěř, a také podryvání vysázených stromků divočáky. K úspěšnému vypěstování lesa je zapotřebí hodně úsilí a obětavosti.

K oslabení lesních porostů však došlo také účinkem kyselých dešťů, které změnily chemismus půdy. Vliv má patrně také globální změna klimatu, která zvětšuje výkyvy teplot a srážek a častější výskyt silných větrů. Vedle toho dochází k tzv. „vysoušení kontinentů“, tj. v krajině se drží méně vody. V poslední době našťestí ubylo sirných imisí z elektráren a lesy se poněkud vzpamatovaly.

Máme-li se rozhodnout, jak řešit akutní kůrovcovou kalamitu a jak jí do budoucna předejít, je třeba zvážit více hledisek. Jedno je ochrana přírody a její zachování pro budoucí generace. Druhé je okamžitý ekonomický prospěch. Pokud je naším cílem zachovat les a zdravé životní prostředí, měl by cílovým stavem být smíšený les, blízký lesu přirozenému. Těžba by se měla (do množství a způsobu) upravit tak, aby se lesní půda nevyčerpávala a porost nezeslaboval. Jen zdravý, silný les zadrží vodu a zabrání povodním.

Z tohoto hlediska by asi bylo žádoucí zásahy do lesního společenství minimalizovat a nechat les přirozenému vývoji. Důležitou roli přitom hraje i zvěř (fauna)!

Druhým hlediskem je ekonomika lesního hospodaření, případně využití lesů pro sport a rekreaci. Při tom se do budoucna obvykle moc nehledí.

Bohužel tak u nás asi uvažuje většina lidí.

Poznámka: Jsem vzděláním fyzik. Naše rodina vlastnila do roku 1948 (a po restituci vlastní opět) asi 250 ha lesa poblíž Prahy. Od dětství jsem se kolem lesa pohyboval a účastnil lesních prací. Čerpám též ze zkušeností svého (nedávno zesnulého) otce, který ve svých pamětech popsal vývoj Davelských lesů od konce 19. století.

Jsem členem Společnosti pro trvale udržitelný život (STUŽ).

Jan Matys, Davle–Sloup, 4. srpna 2008

5.1.2 Kéž by to na Šumavě bylo tak jednoduché

K článku Ing. Jana Matyše, kterým reaguje na článek Pavla Verneru v Právu o problematice kůrovce na Šumavě, považuji za nezbytné dodat ještě jakýsi „širší rámec“. Ten mi v polemikách, zda se má v národním parku zasahovat nebo nezasahovat proti kůrovci, zatím chybí. Spočívá podle mého názoru v pochopení nedostatku, že při vyhlášení NP Šumava vlastně nebyla nikdy formulována „jasná konsenzuální celospolečenská objednávka“ – jakési zadání: **co vyhlášením národního parku, hospodařením v něm a zvláštní péčí o jeho přírodu, krajinu a osídlení vlastně chceme dosáhnout?** Bylo tady několik možností, navazujících na vývoj do roku 1990.

Šumava byla od 19. století osídlena a hospodářsky využívána. Byla charakteristická oproti dnešku velkými množstvími malých sídel a samot, zemědělskou malovýrobou, zaměřenou na malé polnosti a na extenzivní pastvu dobytka. Lesy byly od konce 18. století pod hospodářským tlakem. Zejména po kalamitách kolem roku 1870 byly (až na vědomé výjimky jako Boubín nebo slatě a rašeliniště, kde to nebylo možné), přeměněny z původních druhově smíšených a různověkových porostů na smrkové monokultury s jednotným stářím na velkých plochách. V 1. polovině 20. století nedošlo k další výraznější urbanizaci území (pouze diferencovaný růst některých a zánik jiných sídel koncentrací obyvatel do míst s průmyslem – pily, sklárny ap.) a také zemědělství a lesní hospodářství pokračovalo v tendencích popsaných výše. Výrazným zlomem byla až II. světová válka a poválečný odsun německého obyvatelstva, tvořícího zde velkou část populace i pracovních sil. Neúplné dosídlení takto uvolněných sídel ve 2. polovině 40. a začátkem 50. let 20. století a tamního hospodářství mnoha lidmi odjinud, bez vztahu k tomuto kraji, bez porozumění specifikům zdejšího hospodaření a bez kvalifikace, znepřístupnění značné rozlohy území normálnímu hospodaření vznikem pohraničního pásma na téměř 40 let a likvidace četných sídel i kulturních hodnot pohraničí výrazně poznamenaly. Krajina Šumavy do značné míry ztratila na několik desetiletí skutečného hospodáře. Některým funkcím takové krajiny to zdánlivě dočasně svědčilo. Tako-

vý vývoj však nebyl a není dlouhodobě udržitelný. Při vyhlášení Národního parku mu bylo možno z hlediska ochrany přírody a krajiny teoreticky dát do vínku některou z následujících variant – vizí budoucnosti:

1. Využít faktu devastace osídlení po II. světové válce a pokusit se cílevědomým pozměňováním druhové skladby v lesních hospodářských plánech, s dozráváním monokultur smrku do mýtního věku a s kácením dosavadního, v podstatě hospodářského lesa, postupně vrátit Šumavu do podoby před průmyslovou revolucí konce 18. a začátku 19. století, s řídkým osídlením samotami a malými obcemi, bez obnovy zaniklých sídel, s malorolnickou soukromou zemědělskou výrobou a s pouze extenzivním lesním hospodařením, charakteristickým smíšenými (jehličnatými i listnatými) různověkými lesními porosty a rašeliništi, s prioritou ochrany přírody, krajiny, vodohospodářských funkcí a nanejvýš měkkých forem cestovního ruchu. Říkejme tomu **varianta romanticky ekologická**.
2. Využít faktu otevření hranic a značného přírodního potenciálu území pro obnovu alespoň reálné části sídelní struktury a hospodářství, kde o to bude zájem. Obnova zemědělství vč. agroturistiky, využití vhodných stávajících i ve vhodných lokalitách nově postavených stavebních fondů pro rekreaci, sport a cestovní ruch, obnova řádného lesního hospodaření, jako tomu bylo na začátku 20. století až téměř do II. světové války, s uvedením lesního hospodaření do souladu se zákonem o lesích, tedy s diferenciací lesů na lesy hospodářské, ochranné i zvláštního určení v souladu se zónací NP, s vodohospodářskými a jinými legitimními zájmy v území. Zachovat převahu smrku v porostech, meliorační listnáče vnášet do porostů postupně v rozumné míře, která prospěje vodohospodářské funkci lesů, biodiverzitě a ekologické stabilitě. Hospodařit nadále jako v hospodářském lese, tedy vč. kácení, vysazování nových porostů v souladu s lesním zákonem, a také vč. zásahů proti škůdcům, s trvale „přívětivou tváří“ lesa i s ohledem na potřebu udržet vysoký potenciál a atraktivitu Šumavy pro cestovní ruch. Takovou variantu bych pro jednoduchost nazval **varianta samosprávná (environmentálně, ekonomicky a sociálně rychle návratná)**.
3. Využít vylidnění Šumavy a více než čtyřicetiletý extenzivní vývoj přírody, krajiny i osídlení k pokračující, i když jinak motivované regulaci lidských zásahů a k vytvoření jakési „laboratoře přirozené sukcese“ v jádrovém území národního parku – tedy vymezenou I. zónu v území určit ke studiu dalšího vývoje bez lidských zásahů. Atraktivitu tohoto jádrového území a rozvoj cestovního ruchu na ní založený lze ovšem očekávat až po této poměrně dlouhé fázi přirozené sukcese, tedy za desítky let (viz přiložené fotografie současného stavu v příloze). Stávající lesy v mýtním věku, chápané při jejich zakládání jako hospodářské, se v I. zóně ochrany ponechají svému osudu a nevykácejí, nebude se v nich zasahovat ani proti lesním požárům, ani proti kůrovci či jiným přírodním škůdcům a kalamitám, II. a III. zóna ochrany NP a CHKO budou fungovat jako určité isolační pásmo pro záchyt škůdců z I. – bezzásahové zóny, ve kterých se ale právě proto hospodařit a zasahovat bude, aby plnily onu ochrannou funkci pro okolí. Varianta budiž nazvaná **variantou dnes realizovanou Správou NP a MŽP**.

Aniž to bylo někde pregnantně písemně deklarováno, MŽP se v době vedení MŽP ministrem RNDr. Bedřichem Moldanem, CSc. a mého výkonu funkce náměstka ministra ŽP při vzniku Národního parku Šumava přihlásilo spíše ke 2. variantě možného dalšího vývoje. Deklarovalo to nepřímým obsahem Územního plánu velkého územního celku Šumava, zpracovaného Terplanem s. p. Praha za vedení Ing. arch. Svatopluka Cingroše jako hlavního projektanta, navazujícími koncepcemi rozvoje přeshraniční spolupráce se SRN a Rakouskem, jejichž zpracování v Terplanu vedl Ing. Jaroslav Bedrna, a také výběrem a jmenováním prvních dvou ředitelů Správy národního parku a CHKO Šumava, kteří oba pocházeli z lesnického, nikoliv z přírodovědeckého prostředí.

Vycházeli jsme při tom z přesvědčení, že Národní park a jeho lesy musí nadále plnit bez jakéhokoliv, byť i jen dočasného přerušení nebo omezení, vedle funkcí přírodovědecké a přírodně-ochranářské i funkce hospodářské, vodohospodářské, půdoochranné, klimatické a rekreační. Vycházeli jsme z přesvědčení, že národní park se nemá stát ani v I. zóně ochrany zcela bezzásahovou přírodní rezervací – pralesem, pokud chceme zachovat zděděnou tvář Šumavy včetně nepřirozené monokultury smrku. Chtěli jsme jen pozvolna pěstebními zásahy měnit druhovou a věkovou skladbu porostů ve prospěch vyšší biodiverzity a ekologické stability, včetně vyšší odolnosti vůči polomům a škůdcům, k obnově akumulacních schopností lesa (zachycovat srážky a zpomalovat odtok vody z území, přispívat k termoregulaci a vlhkosti klimatu). Pokud

už k nějakým přírodním (větrným, kůrovcovým) kalamitám dojde, nenechat obnovu na „samovývoji“, ale naopak využít této skutečnosti k urychlení obnovy a dosažení žádoucí druhové a věkové struktury lesních porostů. Nikoliv tedy odmítat zásahy a prodlužovat stav, kdy les neplní řádně ani hospodářské, ani mimoprodukční funkce, kdy trvá dlouho nepříznivý stav bez zastínění lesní půdy, spojený s ničením života lesních mikroorganismů, pro budoucí les a lesní půdu důležitých, ale i dalších forem života vysoušením půdním profilu. Takový je ale bohužel dnešní stav na velkých rozlohách území NP. Takový „les–neles“ přestává být atraktivním i pro rekreaci místních obyvatel a ohrožuje existenčně všechny, kdo se podílejí na výnosech z atraktivity území pro cestovní ruch. Tím vůbec není řečeno, že by se nemělo v lese národního parku hospodařit šetrněji, než je u nás jinak zvykem. Je zde žádoucí uplatňovat těžbu probírkou, nepřipustit větší holoseče; kromě kalamitních situací těžít jen v zimě na sněhové pokrývce, dřevo stahovat koňmi či lanovkou, nikoliv za použití těžkých mechanismů a dopravních prostředků, klest nechávat na místě v podobě štěpky a nepálit, myslet na průchodnost lesa pro člověka i pro zvěř. Právě tímhle by se mohlo lišit hospodaření v národním parku od dnes obvyklých technologií, nikoliv tím, že se na řádné hospodaření rezignuje a věcem se nechá volný průběh.

Obávám se, že politika, kterou již léta praktikuje Správa parku a CHKO od nesmyslného rozdrobení původně celistvé I. zóny a od odchodu ředitele Ing. Ivana Žlábků, optimální pro harmonický a dlouhodobě udržitelný vývoj v území ve skutečnosti není. Je uskutečňována pod značným tlakem části úzce zaměřených přírodovědců a některých environmentalistů bez odpovědnosti za celkový výsledek, včetně důsledků sociálních a ekonomických. Je přitom uskutečňována za podpory MŽP, které si odpovědnost za hospodaření v lesích NP vzalo pod svou gesci a tím i odpovědnost. Je prováděná proti vůli, vzdělání a zkušenosti mnohých lesníků, ale také obecních a krajských samospráv, podnikatelů v zemědělství, lesním hospodářství a navazujícím zpracovatelském průmyslu i v cestovním ruchu. Je to tím pádem zcela zřejmě v rozporu se zájmy dlouhodobé udržitelnosti vývoje s nezbytnou vyvážeností všech tří pilířů environmentálního, sociálního i ekonomického – a to navíc nejen na správním území Národního parku a CHKO Šumava, ale i v okolí, včetně území sousedního Bavorska a Horního Rakouska.

Nelze se divit, že se obce Šumavy a zjevně alespoň i Jihočeský kraj bouří a návštěvníci Šumavy zažívají šok z toho, co vidí. Bylo by to jiné, kdyby tato 3. varianta vývoje vznikla jako konsenzus všech uživatelů a orgánů působících v území, vč. sousedů ze SRN a Rakouska. Je však zřejmé, a může se o tom přesvědčit každý na vlastní oči, že tam se hospodaří s tímto cenným územím, s jeho přírodními i lidmi vytvořenými hodnotami jinak. Rozhodně nelze říci, že hůře. Myslím si, že diskuse by se tedy měla namísto dílčích sporů o dílčí jednotlivosti vrátit k onomu zadání, jaký vlastně chceme ten Národní park mít, jaké všechny úlohy by měl plnit a jak toho **nejlépe a nejrychleji** dosáhnout. Měli by se na něm shodnout nejen ochránci přírody, ale všichni, kdo tam žijí, pracují, rekreují se, kdo odtamtud používá přírodní bohatství, vodu, kdo má legitimní zájem na dobrém stavu území a na minimalizaci případných negativních vlivů lidské činnosti nebo nečinnosti nejen na území NP a CHKO, ale i v okolí. Možná by se ukázalo, že produktivnější, než se hádat a mlátit po hlavách argumenty z předpisů, hájících sice důležité, ale přeci jen parciální veřejné zájmy, by bylo hledat onen celospolečenský konsenzus. Ten musí být založený na ústupcích všech stran, na diferenciaci funkčního využití území s odlišením, kde jsou neoddiskutovatelné priority ochrany přírody a krajiny, ale také kde jsou pro ostatní legitimní zájmy a funkce v území NP a CHKO. Jen takto, za dílčích ústupků všech zúčastněných stran, lze demokraticky dospět k alespoň dočasné shodě. Výsledek kompromisu by pak ovšem neměli účastníci lacině napadat, protože jim nebylo ve všem vyhověno. Nevidím jinou cestu, pokud nepřipustíme návrat k feudalismu nebo k jiné autoritativní a nedemokratické formě vlády, která to prostě rozhodne, aniž by se někoho ptala na názor. To už jsme tady měli a neosvědčilo se to. Vzpomínáte?

Fotografie paní Jiřiny Holatové v příloze názorně ukazují, co spatří návštěvník Šumavy v létě 2008 cestou z Bučiny k pramenům Vltavy. Opravdu se někdo domnívá, že „lesy“ v tomto stavu plní všechny své žádoucí funkce, včetně těch mimoprodukčních, jako jsou vodohospodářské, klimatické, půdoochranné a rekreační? Že jsou dobrým prostředím pro živočichy a pro člověka? Že se takový stav změní k lepšímu dostatečně rychle bez pomoci, tedy bez zásahů člověka? Já tedy ne.

Martin Říha, v Praze dne 7. 8. 2008.

5.1.3 V čem se střetají lesnictví s environmentalismem

Člověk odedávna využíval lesy podle svých potřeb. Tyto potřeby se časem měnily s vývojem lidské společnosti. V raném evropském středověku člověk v lesích převážně jen lovil divokou zvěř. Ještě ve XIII. století královské hvozdy Francie byly jen místem lovu. Prodával-li je král, jeho nařízení o tom se sice

jmenovaly „Ordonance des eaux et forêts“, ale jen proto, že šlo o pustiny se zvěří a rybami jako jedinými zajímavými produkty. Už od IX. století se tam hodně klučily ve prospěch pastvin a polí – lidé potřebovali jíst. Od XIV. století devastace lesů těžbami dřeva pro rozvíjející se průmysl – bez péče o jejich obnovu – vedly k výraznému snížení plochy lesů nejen v nížinách, ale i na horách (např. Krkonoše byly ke konci XVI. století odlesněny). Níže mnoho plochy zabíraly řediny a pařeziny. Nebyly označovány jako lesy, nýbrž jako „porostliny“.

Až po vydání zemských lesních řádů v polovině XVIII. století se úloha vrchnostenských lovčích rozšířila i na péči o uchování a zlepšování stavu lesů jako zdroje dřeva – důležité energetické a stavební suroviny. Ustavila se tak lesnická péče o lesy jako zdroj dřeva – se snahou o zabezpečení jejich obnovitelnosti. Toto uspokojování potřeb tehdejší společnosti však vedlo k výrazné změně druhové skladby lesů zaváděním smrkových a borových monokultur – dodnes jejich dřevo platí za nejžádanější. Lesnická nauka posléze dospěla až k doktríně trvalé, vyrovnané a nepřetržité výnosovosti lesních majetků. I nadále zde zůstávalo místo pro lov, později šířeji pro myslivost.

Dlouhou historickou epochu bylo lesní hospodářství jen producentem hmotných tržních statků – byla to jeho hlavní hospodářská složka vedle přetrvávající myslivosti a sběru dalších lesních produktů. Jisté environmentálně či sociálně pozitivní efekty pro krajinu a životní prostředí tehdejší lidské společnosti poskytovalo jako samovolné účinky lesů – jako sdružený efekt lesní výroby (produkce dřeva) v lesích hospodářsky využívaných či prostý soubor přírodních účinků lesů hospodářsky nevyužívaných (těch bývalo ještě ve 30. letech XX. století jen okolo 1% celkové výměry lesů). Dnes se pro toto působení lesů nově užívá termín služby lesních ekosystémů.

Mnoho lidí dodnes chápe lesní hospodářství jen jako odvětví výrobní s produkcí dřeva a nanejvýš s myslivostí jako dalším zdrojem výnosů. Jsou k tomu dva možné důvody:

- buď jim není nic známo o tom, že se pojem lesnické péče či hospodaření výrazně změnil pod tlaky civilizačních procesů (důvod častý u veřejnosti);
- anebo jde o vyznavače ideologie ekonomismu, jak se šíří světem od 80. let z USA a od samého konce XX. století se tu a tam uplatňuje i v lesním hospodářství (zejména tam, kde se do čela třeba i státního lesnictví dostali ekonomové).

Ti první nevědí a ti druzí nedbají, že pojem lesnické péče či obhospodařování lesů se rozšířil tak, jak se potřeby moderní i postmoderní společnosti týkají nejen produkce hmotných statků pro trh (dřevo jako obnovitelná surovina, lesní plodiny, zvěř i zvěřina), nýbrž i veřejně prospěšných lesnických služeb environmentální a sociální povahy.

Rychlý civilizační rozvoj po II. světové válce vedl lesnictví především v Evropě k úvahám nad novou koncepcí nakládání s lesy. Vedle výrazného oživení předválečných snah o přeměny monokultur a holosečného hospodářství na smíšené lesy s ideou podrostního až výběrného (přírodě blízkého) hospodaření dochází spolu s národohospodářskými zájmy k zdůraznění významu environmentálních a sociálních efektů lesa. Charakteristická byla výzva, která zazněla na jedné z velkých lesnických diskusí už v 60. letech minulého století ve Spolkové republice Německo: „*Lesnictvo musí vyjít z lesů a převzít odpovědnost za krajinné prostředí.*“ Byla to nová koncepce lesní politiky – brala lesy nejen jako zdroj statků, ale také konkrétních potřebných environmentálních a sociálních efektů – tedy mimoprodukčních funkcí lesa. Z těch nejvýznamnějších potřeb uvedme ochranu krajinného prostředí (podnebí, velké vody, eroze), ochranu zdrojů pitné vody, rekreaci obyvatelstva i ochranu přírody pro ni samu jako společenský zájem. Ve všech těchto směrech už nestačily ony samovolné efekty – poznala se potřeba takové účinky udržovat, zesilovat anebo vytvářet konkrétně v druhu, jakosti, čase i místech jakožto řízené mimoprodukční funkce lesa. Základní otázkou pro národohospodářské odvětví se samozřejmě stal kapitál, který je nutné vkládat do specifických lesnických prací veřejného zájmu – do řízených mimoprodukčních funkcí.

Jejich efekty totiž neprocházejí trhem, mnohdy mají charakter přímých či nepřímých veřejných statků. Především šlo o různé druhy rekreační funkce lesa, podle poměrů v různých zemích též o vodohospodářské funkce lesa a posléze i o ochranu přírody pro ni samu v podstatně větším měřítku, než tomu bývalo

v dobách, kdy tyto potřeby společnosti stačilo pokrýt řádné hospodaření v lese a kdy velký vlastník lesa z vlastní záliby vyčlenil část svého majetku jako ukázkou původního neobhospodařovaného (pra)lesa, jíž si dnes velice ceníme.

K řešení tohoto problému bylo už mnoho vykonáno – koncepčně, politicky i legislativně v lesnictví Evropy na západ od nás během druhé poloviny XX. století. Lesnictvo nasazením náležitých „public relations“ tam přesvědčilo společnost o hodnotě těchto řízených mimoprodukčních funkcí lesa, což vedlo k její ochotě platit náklady na lesnické environmentální a sociální služby ze zdrojů společenského režijního kapitálu. Upravovala se cesta k tomu, aby lesní hospodářství jak produkovalo dřevo, tak poskytovalo lesnické služby jako svou hospodářskou činnost a legislativa současně plně respektovala vlastnická práva k lesním majetkům. Tento vývoj však byl u nás a v ostatních státech východní Evropy zbrzděn totalitním režimem; zvyšovaly se požadavky na maximální produkci dřeva z našich lesů s tlaky na hospodaření v monokulturách s preferencí holých sečí. Po převratu 1989 došlo k postupnému oživení původních lesnických tradic a snahy o napojení na světové trendy lesního hospodářství. Nazývat dnes lesníky dřevozrousty je jen účelová nadávka, která se užívá v pokleslé politické kultuře v zájmu cílů environmentalismu či ekologismu.

Lesnictví a lesní hospodářství této éry je schopné plnit nejen požadavky trhu, ale uspokojit také společenskou poptávku např. i v oblasti environmentálních přání široké veřejnosti. Rozšiřující se environmentalistická hnutí od konce XX. století se však často inspirují a ztotožňují s ideologií hlubinné ekologie. Ta má za to, že cokoliv příroda činí, vždy jen dobře činí. Žijeme ovšem u nás v kulturní obytné krajině a nad všeplatností takového soudu ekologické etiky je vhodné se zamyslet. Např. co se lesů týká, citujme z charakteristických názorů dva zcela protichůdné:

V 6. metodickém pokynu MŽP ČR z roku 2004 stojí: „*V podmínkách střední Evropy nejsou stávající ekosystémy v naprosté většině případů ve stavu, kdy by je bylo možno ponechat bez zásahu. Proto pojem „ponechání bez zásahu“ zahrnuje odůvodněné umožnění následujících činností*“ (následuje jejich výčet ad a) až f). Vychází se zřejmě z poznání, že volné přírodní procesy v kulturní krajině mohou být také přírodními živly. Naproti tomu v práci J. Hofmeistera a M. Svobody z roku 2007¹ se jednoznačně tvrdí, že samovolný přírodní vývoj horských lesů v přírodní dynamice a nerovnováznosti ekologických systémů je nejvhodnějším přístupem při snaze o obnovu přirozeného lesa, jelikož vychází přímo z nezákladnějších principů současného ekologického poznání.

Jsou však naše lesní ekosystémy lesy přirozenými a jde o přírodní krajinu, kde žádná jiná hlediska státních orgánů v životním prostředí na přírodní procesy a přírodu samu nepřicházejí v úvahu? Zásadním problémem ovšem je, že Ministerstvo životního prostředí České republiky (MŽP ČR) se ve své environmentální politice řídí – jak demonstruje vývoj managementu lesů v Národním parku Šumava (NPŠ) – právě tímto druhým názorem. Výsledek: velkoplošná destrukce horských lesů žírem přemnoženého hmyzu. Již opakovaně bylo publikováno ze strany ochránců přírody a krajiny, že šlo o omyl. Domníváme se, že omyl nespočíval jen v odumření rozsáhlých ploch lesních porostů (pro přírodu samu bez významu), ale zejména v tom, že nebyla zvážena možná rizika velkoplošné destrukce lesních ekosystémů pro životní prostředí krajiny, a to i mimo hranice národního parku. Naprosto stejné rozpory provázejí větrné destrukce lesů nejprve v TANAPu, poté i v NPŠ.

Proč a v čem se dnes střetá environmentalismus s lesnictvím? V tom, že naše lesy nejsou lesy přírodními. Jejich přenechávání bez zásahů přírodě vede k velkoplošným destrukcím starších lesních porostů v relativně krátkých časových obdobích. Tyto zkrácené vývojové cykly lesa jsou provázeny nejen výraznými změnami v mezoklimatu krajiny a mikroklimatu lesních porostů se zhoršenými podmínkami prostředí pro přirozenou obnovu. Zásadním způsobem se mění přírodní procesy v ovzduší, se zpožděním i v půdě – což jsou generátory veřejně prospěšných funkcí lesa pro kulturní krajinu i mimo hranice národního parku. Dochází zde v mnoha případech i k likvidaci zbytků původních matečných porostů a nedocentelným ztrátám původního genofondu lesních ekosystémů.

1 Hofmeister J., Svoboda M., 2007: Samovolný vývoj horských lesů. Lesnická práce, 86, č. 5, 285/13–287/15.

Ideologii hlubinné ekologie a jejím občanským protagonistům může být lhostejné, že se tak zásadním způsobem mění přírodní procesy i funkce lesa pro kulturní obytnou krajinu. Nenesou za to žádnou politickou ani hmotnou odpovědnost. Možná rizika pro tuzemskou krajinu z toho plynoucí však dostatečně nerespektoval při realizaci managementu lesů NP Šumava ani vrcholný orgán státní správy, odpovědný za životní prostředí. A to navzdory tomu, že na rizika byl od založení národního parku opakovaně upozorňován řadou aktivit vědeckých, odborných i zájmových organizací. Dnes po letech je původní, tvrdohlavě hájené tvrzení o možnosti dosažení bezzásahového režimu na velkých rozlohách i kulturního lesa v obdobích 5 až 10 let, o kůrovci jako lékaři lesa atd. označeno za omyl – jak původním houževnatým propagátorem nezasahování z hnutí DUHA (2006)², tak v oficiální publikaci MŽP ČR o české krajině (2007)³. Ministerstvo životního prostředí si však těchto poučení nevšímá.

Máme totiž paradoxní zákonodárství v ochraně přírody⁴ (114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů): státní orgán ochrany přírody může nedbat zákonů lesních i vodních, ačkoliv ony obsahují ustanovení v zájmu ochrany životního prostředí. Ovšem prostředí naší krajiny jakožto prostředí také lidské společnosti. To může být environmentalismu lhostejné. Avšak zákon na ochranu životního prostředí 17/1991 Sb. uvádí mezi svými environmentálními hledisky v § 2 i člověka. Vzniká po čertech zvláštní situace: ze zákona 114/1992 Sb. neomylný orgán rozhodne, odmítaje poukazy na možná rizika. Rizika se dostaví v plné síle. Zcela změněným prostředím na velikých plochách je tak očividně porušen zákon 17/1991 Sb. Rozhodnutí orgánu je označeno za omyl. Je naivní ptát se, co s tím v demokratické zemi?

Přírodovědecká fakulta UK sestavila přehled přírodovědných výzkumů v NP Šumava, kde se dočítáme i o objevech dávno známých – nejde náhodou o dodatečné zdůvodňování a obhajování nečekané destrukce lesů? Takové shromažďování poznatků a hlavně jejich analýza by přece mělo předcházet novému stanovení managementu horské krajiny v takovém rozsahu s nástupem nového vedení. To se ale tehdy nestalo. Navzdory tomu, že taková studie o vývoji lesů v NPŠ byla zpracována podle zadání MŽP ČR na konci 90. let minulého století týmem nezávislých vědců a odborníků pod záštitou Akademie věd ČR. Byla řádně na její půdě oponována a zadávajícím MŽP ČR vydána tiskem (1999)⁵. Ani to a další aktivity však nezabránily onomu velikému, trapnému kolísání názorů na zacházení s horskou krajinou – vzpomeňme ony výkřiky o několika letech managementu „přechodného období“, aniž bylo objeveno, co se vlastně má docílit s lesy v oné krátké době. Vzpomeňme změn oněch procent rozlohy bezzásahových území mezi zhruba 10 až 75 % plochy parku. Podklady environmentalistů a zřejmě pod jejich tlakem i rozhodujících orgánů byla jen přání mít divočinu teď hned, i když vlastně nikoli přírodní, ale jen „emoční“. Měl být zachován krajinný vzhled a náhle se budují „zážitkové trasy“ k předvádění a obdivování zcela odlišného – pro mnoho lidí ale bezútešného – stavu krajiny, mnohdy na generace.

Kdo za ta léta dohadů a potlačování druhých názorů jako fachidiotismu nese zákonnou, politickou či aspoň morální odpovědnost? Měl by o tom v demokratické společnosti rozhodnout zákon. Chybí však konsensus o doktríně nakládání s lesy, spočívající na reálné koncepci, odpovídající státní politice a legislativě na bázi právní teorie, vycházející také z vědeckých poznatků a vyhýbající se virtuálním právním skutečnostem.

Kauza NP Šumava ukázala řadu témat, v nichž se přístup lesnictví a environmentalismu velice odlišuje, a proto se také střetají. Máme na mysli lesnictví jako obor, jenž je schopen starat se o lesy se soubornými zřetely k jejich postavení v krajině. Nejde vůbec o apriorní zavrhování respektu k přírodním procesům a k jejich studiím ve vyhrazených územích. Nejde vůbec o matoucí řeči o dřevozroutech, kteří jsou schopni jen těžít a kšeftovat s dřevem jako jediným jim známým využíváním lesů. Jde o principiální záležitost: národní parky ve střední Evropě jsou součástí kulturní krajiny a úplné uvolnění přírodních procesů na

2 Bláha J., 2006: Smysl národních parků. EKO, Ekologie a společnost, 17, č. 1., str. 24–25.

3 Němec J. a F. Pojer, 2007: Krajina v České republice. MŽP ČR, Praha, 400 str., box na str. 232–233.

4 Krečmer V., 2007: Lesní hospodářství v právních souvislostech s ochranou životního prostředí a ochranou přírody. SVOL, Pelhřimov, 80. str.

5 Vinš B., edit., 1999: Ochrana přírody a péče o les v Národním parku Šumava. NLK a MŽP ČR, Praha, 56 str.

velkých plochách má pro ni jakožto životní prostor lidí svá možná, vědám dávno známá, dávno studovaná a prozkoumaná rizika. Ta rostou směrem do vyšších poloh a tehdy, jde-li o lesní ekosystémy nikoli přírodní, ba ani přírodě blízké. Velkoplošné destrukce starších lesních porostů to ilustrují. Proč hrozí rizika? Proto, že se zásadně mění základní genetické procesy environmentálních účinků pro lesy samé i lesů pro krajinu.

Kdo toto uváží, nechápe, jak bylo možno bez jakýchkoliv předběžných analýz na základě zbožných přání deklarovat všechny ony záměry, týkající se od počátku NP Šumava: např. rozsahu bezzásahových území, jejich managementu, startu „bezzásahovosti“ na velkých rozlohách lesů po několika málo letech a striktního odmítání všech varování před takto uskutečňovaným managementem. Oponentům takového počínání to připadalo jako vědomá příprava destruktivního výzkumu na základě emocionálního vztahu k přírodě; důrazně před nimi opakovaně varovali. Nadšenými zastánci environmentalismu byly takové názory oficiálně prohlášeny za nepřijatelnou *zradu*. Velice podivný výraz o jiném názoru ve vědě – zaznamenaný a publikován samými auditory IUCN v NP Šumava (2002)⁶.

Což takhle vrátit se k věci „sine ira et studio“! Anebo tu máme problém jako naši předkové s Rukopisy – nevůli na generace?

Vladimír Krečmer, Bohuslav Vinš

Literatura

- Hofmeister J., Svoboda M., 2007: Samovolný vývoj horských lesů. Lesnická práce, 86, č. 5, 285/13–287/15.
- Bláha J., 2006: Smysl národních parků. EKO, Ekologie a společnost, 17, č. 1., str. 24–25.
- Němec J. a F. Pojer, 2007: Krajina v České republice. MŽP ČR, Praha, 400 str., box na str. 232–233.
- Krečmer V., 2007: Lesní hospodářství v právních souvislostech s ochranou životního prostředí a ochranou přírody. SVOL, Pelhřimov, 80. str.
- Vinš B., edit., 1999: Ochrana přírody a péče o les v Národním parku Šumava. NLK a MŽP ČR, Praha, 56 str.
- Péče o národní park Šumava: Mise IUCN. Praha 2003. MŽP ČR, 131 str.

5.2 Kultúrna krajina, kultúrne dedičstvo, zodpovednosť a my

(venované pamiatke Ing. Ivana Dejmalu, veľkého bojovníka za zachovanie tradičného rázu kultúrnej krajiny)

Vari každý obyvateľ Slovenska mi dá za pravdu, že sú miesta, ktoré sa mu vybavujú ako prvé pri otázke, čo je to slovenská krajina. Budú to takmer určite Tatry a podtatranská krajina, hoci okolo Pribyliny či Važca, Detva s maľovanými krížmi a typickými lazmi a políčkami, kopírujúcimi lávové prúdy, terchovsko–zárvivská krajina pod Rozsutcom, kraj medzi Chočom, Prašivou a Donovalmi, kam patrí aj Vlkolínec, Lúžna, Revúce i liptovské či oravské salaše, zčasti ešte dodnes rázovité obce na Horehroní pod Kráľovou hoľou, Liptovská Teplička..., Banská Štiavnica a Kremnica s okolím, Martin s národným cintorínom a pamiatkami z čias národného obrodzenia, Spišský hrad s Podhradím, Žehrou, Kapitulou a Dreveníkom, či s neďalekou Levočou, možno Košice, Bardejov a východoslovenské drevené kostolíky, možno Krásna hôrka, Betliar a okolitá krajina Slovenského krasu, pár ďalších známych hradov: Strečno, Trenčín, Orava, Zvolen, Višatec, Stará Ľubovňa, Kežmarok..., vinohradnícke mestá a obce na úpäti Malých Karpát, silueta Bratislavy – mesta nad veľkou riekou: hrad, kopce, vinohrady... A určite tiež Devín, Devínsky hrad nad sútokom Dunaja i Moravy a okolitá kultúrna krajina. Sú to miesta, ktoré sú svedectvom našej histórie, súčasťou nášho povedomia, našej identity, našej duše. Navyše ich našim zmyslom a srdcom majstrovsky pretlačili aj mnohí skvelí umelci. Zároveň je to však aj hodnota, ktorá prevyšuje len rýdzo národné, má význam aj nadnárodný, ako súčasť svetového kultúrneho dedičstva, či už zapísaného, alebo nezapísaného v zozname UNESCO.

6 Péče o národní park Šumava: Mise IUCN. Praha 2003. MŽP ČR, 131 str.

Prečo si niektoré národy dokážu hodnoty svojej krajiny vážiť a niektoré nie?

Keď použijem, podľa mňa skvelý príklad Toskánska, kde sa v krajine patriacej medzi priemyselne najvyspelejšie na svete, darí už dobrých päť storočí, uchovať tradičný ráz kultúrnej krajiny, môžem byť zahriaknutý, že to je špeciálny prípad, výnimka, ktorá potvrdzuje pravidlo. Podobne môžem pochodiť, keď bude argumentovať alpskými či škandinávskymi krajinami. Navyše, môže mi byť pripomenuté, že ani tam nie je všetko ideálne, alebo naopak, že sa to tam miestami s tou štylizáciou preháňa až tak, že to hraničí s gýčom. Podobne môžem pochodiť s mojím obľúbeným Holandskom, Provencálom či s anglickým, waleským a škótskym vidiekom, kde krajina je dodnes priam hmatateľne presiaknutá históriou a tradíciami. Keď sa odvolám na archaický vidiek v ukrajinských Karpatoch, môže mi byť zasa povedané, že ich to ešte len čaká. Tak radšej zostanem doma – v strednej Európe a v regióne V4: Čechy, Morava, alebo hoci západné Maďarsko, či poľské Podhalie, všade sa dá nájsť kvantum pozitívnych príkladov. Dôležité je, že sú to nielen jednotlivosti, ale že je za tým cítiť systémový prístup: od legislatívy, cez dotačnú politiku, informačný systém až po výchovu a vzdelávanie.

Rozdielny prístup ku krajine sa začína v hlavách i v srdci.

V Českej republike sa už po viac rokov koná viacdenné sympóziu s názvom *Tvář naší zeme*. Fantastické je, že jeho skutočnými garantmi sú také kultúrne a mienkotvorné osobnosti z radov súčasných či bývalých vrcholných politikov, ako sú, či boli Václav Havel, Ivan Dejmál a Petr Pithart. A ešte fantastickéjšie je to, čo tieto osobnosti vo svojich vystúpeniach hovoria, napríklad o tom, že zachovanie tváre českej krajiny by malo byť prvoradým strategickým cieľom Českej republiky, ešte dôležitejším, ako napr. členstvo v NATO.

Kedy sa v podobnej vrcholovej pozícii objaví niekto s podobnými názormi a podobnými hodnotovými preferenciami u nás?

U nás sme totiž zatiaľ svedkami niečoho úplne iného. U nás sme svedkami skôr programovej demontáže starostlivosti o krajinu. Príslušné zákony postupne zmäkčujeme, namiesto toho, aby sme ich sprísňovali. Asi preto, aby sme vzápätí mohli argumentovať (rozumej vyhovárať sa) na slabiny v legislatíve. Vymáhateľnosť práva je bezzubá a sankcie, pokiaľ sa ich aj výnimočne podarí uplatniť, symbolické. Kompetentných a čestných ľudí z riadiacich postov odvolávame a nahrádzame ich poslušnými vykonávateľmi vôle straníckych bossov a solventných, zdanlivo všemocných, investorov. Len čo sa objaví otázka zodpovednosti, na vine je okamžite niekto iný: horúci zemiak si medzi sebou prehadzuje parlament – vláda – mesto/obec – súdy – prokuratúra – investor. Pritom tých, ktorí to majú celé na svedomí, stále lepšie a lepšie platíme z našich daní. Výsledok je taký, že ich platíme za to, čo nerobia, ba neraz i za to, čo robia proti nám a proti krajine. A tak sa obdivuhodná kultúrna krajina vďaka nekultúrnosti mnohých našich predstaviteľov, mení na krajinu nekultúrnu a krajinu nekultúrnosti.

Výsledok je ten, že prírodné a kultúrne hodnoty sú u nás ohrozené viac ako v časoch oboch svetových vojen a najviac od čias industrializácie a kolektivizácie poľnohospodárstva v 50. rokoch minulého storočia. Kultúrna krajina sa mení na stavenisko, zjazdovku, reklamnú plochu, kameňolom, skládku odpadu a podobne (v lepšom prípade na golfové ihrisko – oplotené a udržiavané pri živote chémiou).

Symbolmi doby, ktorými boli pred niekoľkými desaťročiami fabriky a kravíny, neskôr panelové sídliská, sa dnes stávajú mrakodrapy, beverly hils na slovenský spôsob a viladomy v najcennejších lokalitách (lepšie povedané na úkor najcennejších lokalít), nákupné a logistické centrá, aquacentrá, lyžiarske strediská často pochybnéj úrovne, bilbordy, bigbordy a megabordy, predražené, betónom plytvajúce diaľnice, ostentatívne čerpadlá pohonných hmôt, parazitujúce na tých najkrajších lokalitách...

Na vine je aj verejnosť, občan, volič. Kým volí tak, ako volí, kým sa nepýta, čo sa to deje s jeho daňami, kým toleruje výhovorky a lži kompetentných, kým sa infantilne podieľa na orgiách konzumu, kým

mu nevadí špina všade okolo nás, kým sa mlčky prizerá, ako mu jednotlivci kradnú spred nosa spoločný majetok nás a našich detí, kým nechráni hoci vlastným telom ohrozené hodnoty, dovtedy nemá právo na lepší osud, na kvalitnejší život, udržateľnejšie a harmonickejšie prostredie, ktorého súčasťou je aj zachovaná a udržiavaná kultúrna krajina.

Presne pred 20 rokmi napísal Vladimír Mináč v úvode k priekopníckej publikácii Historické štruktúry krajiny: „Sme chorý národ v chorej krajine“. Ubehli dve desaťročia, pribudla celá jedena generácia a diagnóza je rovnaká.

Výsledok?

Podtatranská krajina zadrôtovaná bezpočtom elektrických vedení, neraz nezmyselne a bezcitne preťatá diaľnicou a posiatá stále väčšími, nevkusnejšími a arogantnejšími billboardami. Donedávna oázy kultúrnej krajiny v strede prírody, ako napríklad Donovaly, premenené na nevkusné sídlisko desaťpodlažných hotelov, okolie, ale neraz i centrá historických miest obetované bezduchým super a hypermarketom, podmalokarpatská krajina, meniac sa na pribratislavskú, snobskú obytnú zónu a na sieť logistických centier, zatievajúcich historické vinohradnícke mestá a dediny, obchodné, administratívne a iné budovy s často pochybným účelom a z polovice nevyužívané, na úkor parkov, historických prostredí, výhľadov a siluet. V Bratislave i iných mestách sa navyše stalo módou likvidovať nenahraditeľné objekty či komplexy industriálneho dedičstva ako na bežiacom páse. Nezdôvodnené manipulovanie s výmerou pamiatkových zón umožňuje investorom získať vo vhodnom okamihu územné rozhodnutia či stavebné povolenia na stavby, ktoré by v pamiatkovej zóne stáť nemohli.

Celá tá hrôza vo vzdialenosti 100 metrov od hlavných ciest vynikne, keď cestujete inak stále ešte zaujímavou slovenskou krajinou za hmlistého dňa s viditeľnosťou tak práve do tých spomínaných sto metrov. Vtedy si uvedomíte, že krásne Slovensko je do značnej miery už len mýtus a fikcia vzdialená od ciest i od reality, pretože Vás bude sprevádzať nesúlada a neporiadok. O tom, že to nie je európsky štandard, sa ľahko presvedčíte, keď vykročíte zo Slovenska v smere na západ.

Za všetky aktuálne modelové príklady spomeniem aspoň Devín...

Nedávno vyslovil pár zaujímavých myšlienok na devínsku tému náš popredný architekt–urbanista–pamiatkár Igor Thurzo:

„Slová a pojmy „obec“, „občan“ a „demokracia“ navzájom úzko súvisia. Preto vo svete obdivujeme doklady starého osídlenia – obce a mestá, vybudované ako diela „obecného urbanizmu“, spoločnej vôle generácií ich obyvateľov, občanov. Zároveň obranu takto spoločne vytvorených hodnôt považujeme za jedno zo základných demokratických občianskych práv. Ako je to dnes u nás? Príklad: tlak na nezmyselnú výstavbu sídliska niekoľkopodlažných bytových domov v susedstve staroslávneho Devína. Občianske iniciatívy, občania, miestni poslanci i starostka mestskej časti Devín sú proti. Výstavba je v rozpore s požiadavkami ochrany prírody aj kultúrneho dedičstva. Navyše, neúmerne zvyšuje tlak na limitovanú infraštruktúru obce. V publikácii „Kajinnoekologické podmienky rozvoja Bratislavy“, ktorú vypracovali vedci zo SAV, je dotknuté územie označené za nevhodné pre bytovú výstavbu. Navyše sa nachádza v ochrannom pásme Národnej kultúrnej pamiatky Devínsky hrad i v tesnom susedstve Národnej prírodnej rezervácie Devínska Kobyla. Občianska i komunálna iniciatíva sú v úplnom súlade s duchom Ústavy, znením zákonov i názormi odborníkov. Devín pritom reprezentuje vývoj minimálne 10 storočí európskej histórie a predstavuje národný symbol kľúčového významu“.

Plánovaná výstavba na Devíne je zlo, ktoré však nepadlo z neba, ale stoja za ním konkrétni ľudia zoskupení v konkrétnych štruktúrach. Jedni z nich spôsobujú zlo svojou činnosťou, iní svojou nečinnosťou. Je to rukavica hodená štátu, prezidentovi, mestu i investorom. Žiada sa v tejto súvislosti niekoľko otázok, napríklad:

Akýže sú to podnikatelia, ktorí vodu (napríklad environmentálnu a sociálnu zodpovednosť) kážu a víno (parazitovanie na krajine a obyvateľoch) pijú?

Prečo si vo vzťahu k Devínu neplnia svoje povinnosti všetci tí, na činnosť ktorých sa skladáme my, občania a daňoví poplatníci?

Ale sú tu aj zásadnejšie otázky:

- *Aké je to demokracia, vláda občana a väčšiny, keď zistné záujmy jednotlivcov vládnu nad záujmami spoločnosti?*
- *Aké hodnoty a akú víziu budúcnosti vyznáva štát a mesto, ktorí takéto správanie tolerujú, ba skryto i podporujú?*
- *Čo treba na to, aby to bolo inak?*

Zmeniť sa musí prakticky všetko a každý. A začať by mal každý od seba. Ale zodpovednosť je diferencovaná a rastie priamo úmerne s výškou postu ktorý zastávame a významom funkcie, ktorú v tejto hre o prírodu, pamiatky, kultúrnu krajinu, ale aj o spravodlivosť, ľudské práva, demokraciu a budúcnosť plníme.

Čo sa týka nás, vedeckých pracovníkov, nemali by sme zabúdať, že sme zároveň občanmi. Občanmi, zodpovednosť ktorých je priamo úmerná našej informovanosti, nášmu vzdelaniu, nášmu poslaniu. To je, podľa mňa kategorický imperatív, s ktorým sme konfrontovaní. Jeho ignorovaním stráca veda i akákoľvek spoločenská činnosť, podstatnú časť svojho zmyslu.

Čo to znamená konkrétne?

- Neuzavrieť sa do sklenenej gule tzv. čistej vedy.
- Nerezignovať na hodnotovo orientovaný prístup a pro-spoločenské pôsobenie.
- Nemlčať a netváriť sa, že sa nás veci verejné netýkajú.
- Ale v prvom rade a najmä: nedať sa skorumpovať a nepodporovať aktívne zlo.
- Skrátka, nielen titulmi, počtom vedeckých projektov, karentovaných publikácií a citácií je vedec živý.

Mikuláš Huba, STUŽ Slovensko

Literatúra:

- Mináč, V. (1988): Slovo na úvod. In.: Huba, M. (ed.): Historické štruktúry krajiny, MV SZOPK, Bratislava.
- Thurzo, I. (2008): Nejde len o Pezinok (SME, 2008)

5.3 Text vystoupení Ing. arch. Martina Říhy na semináři „Sedláci včerejška, dneška a zítřka“, konaném v Toulcově dvoře dne 13. prosince 2008

Vážené dámy, vážení pánové,

rád jsem přijal pozvání od pana docenta Dr. Karla Jecha, abych se zúčastnil této konference. Jsem sice „městský“ člověk a žiji od dětství postupně ve stále větších městech (Varnsdorf, Děčín, Ústí n. L. a Praha), ale k selskému stavu mám z několika důvodů od dětství velkou úctu. Když mne před týdnem Dr. Jech požádal, abych zde dokonce sám vystoupil na téma „Obnova venkova“, rád jsem mu to slíbil. Považuji to za příležitost se z této úcty a lásky vyznat.

První zkušenosti se sedláky a se zacházením s nimi v padesátých letech minulého století jsem nabyl v dětství ve Varnsdorfu. Toto průmyslové město textilu, strojírenství, elektrotechniky a polygrafie vzniklo koncem 19. a začátkem 20. století za bouřlivého rozvoje textilního průmyslu srůstáním několika vesnic. Tak v něm až do 50. let 20. století zůstaly enklávy orné půdy, luk, pastvin a menší statky, vč. stájí pro chov hospodářských zvířat. Blízko mého varnsdorfského bydliště na území bývalé vesnice Karlsdorf tak hospodařil samostatně ještě v první polovině 50. let pan Hromek, s jehož synem jsem chodil do školy. Nevedlo se jim dobře a režim je předepsanými dodávkami tak dlouho „dusil“, až toho museli nechat a skončili v průmyslu. Podobně zadusili tehdejší mocipáni i soukromého zahradníka Pšeničku u nás v ulici. Za pár let zbyly z obou kdysi prosperujících malých soukromých podniků ruiny. Pokus založit v pohraničí,

odkud bylo po válce vystěhováno německé obyvatelstvo, jednotná zemědělská družstva, většinou ztroskotat. Na rozdíl od Sudetských Němců, noví dosídlenci ve zdejších podmínkách často neuměli hospodařit a chyběl jim zakořeněný vztah k hodnotám, které jim tak snadno „spadly do klína“ – k sídlům, domům, k občanskému i technickému vybavení obcí, k půdě a krajině původních obyvatel. Vše se jen využívalo, neudržovalo, neopravovalo, nechávalo po léta chátrat. Půda i objekty v drtivé většině skončily ve Státních statcích, kde lidé už ani formálně nebyli vlastníky, jako v JZD, ale jen námezdními pracovními silami – zaměstnanci jako v průmyslu. Kontrastovalo to s tím, co jsem mohl vidět a zažít, když jsem býval v těch letech u dědy s babičkou na prázdninách v Benátkách nad Jizerou. Tam dlouho vzdorovali kolektivizaci sedláci, kteří tu žili po generace a dál hospodařili „na svém“. Chodil jsem jim už jako dítě pomáhat o žních nosit snopy vypadávající za samovazačem a stavět z nich „panáky“, vyschlé pak nakládat na vozy tažené koňmi a svážené k mlátičce a do stodoly. Tito sedláci rozuměli půdě, rozuměli počasí, rozuměli přírodě i krajině. Na vlastní oči, sluch, chuť i hmat vnímali bezprostředně svět kolem. Zblízka sledovali opakující se zázraky ročního životního cyklu probuzení se zdánlivě mrtvé a bezlisté přírody a květu na jaře, klíčení zdánlivě mrtvých semen a růstu rostlin až po úrodu, sklizeň plodů celoroční práce, krásu barev odpočívající a slavící přírody na podzim a ukládání se k zimnímu spánku. Nebyli studovaní, ale byli přirozeně inteligentní a sálaly z nich po generace sdílený a rozvíjený fortel, s ním spojená sebejistota a hrdost. Jména Jelínek, Šubrt, Štíbr si pamatuji dodnes. Znali zvěř, žijící na jejich polích a v okolí, žili s ní. Ovládali téměř bezodpadové hospodaření, kde bylo samozřejmostí, že sami pěstují kromě tržní produkce i potraviny pro svou rodinu a krmivo pro svůj dobytek a pro svou drůbež a hnůj se naopak vrací na jejich pole k posílení úrodnosti půdy, aniž k tomu potřebovali nakupovat umělá hnojiva. Naučili mne spolu s mými dědy truhlářem a zámečnickem vážit si manuální práce stejně, jako práce duševní, úctě k dovednosti. Naučili mne sekát trávu kosou, umět ji naklepat, správně nasadit na kosiště, brousit, aby byla radost podívat se na čerstvě posečenou louku a vonící trávu, na ptáky a slepice, radující se z toho, že jsem jim sečením zpřístupnil žížaly, hmyz, semena rostlin. To byla a je žitá ekologie, ne akademická a od skutečné přírody odtržená, pouze zprostředkovaná virtuální matérie, jejíž „konzumování“ z obrazovek televize a počítačů namísto bezprostředního kontaktu s přírodou právem kritizuje zde na Toulcově dvoře dlouhá léta působící Mgr. Emílka Strejčková. Odtud tedy pramení kořeny mého vztahu k tématu „Obnovy venkova“, stejně jako jej měl hluboce zakořeněný vyučený zahradník, absolvent Střední zemědělsko–technické školy a až mnohem později dostudovaný zemědělský inženýr, pozdější ministr životního prostředí a dnes už bohužel nebožtík Ivan Dejmal, se kterým jsme počátkem 90. let Program obnovy venkova s vládní podporou rozjížděli. Vztahu k přírodě a krajině mne později na gymnáziu učila profesorka Ludmila Adámková, otrěsená barbarstvím, s jakým doly povrchovou výsypkou zničili ves Radovesice a krásné údolí, kde předtím učila, v Severočeské hnědouhelné pánvi. Uctivému vztahu k přírodě, ke krajině a venkovu a k jejich historii nás učil v 60. letech minulého století i Doc. Ing. Jaroslav Horký, CSc. na Fakultě stavební ČVUT. Odpusťte mi tuto dlouhou, pouze zdánlivou odbočku od tématu, ale potřeboval jsem to zde říci úvodem.

Už koncem 80. let minulého století někteří z nás architektů, demografů, zemědělských odborníků, sociologů a úředníků veřejné správy pošilhávalo po rakouských a bavorských programech, nazývaných „Dorferneuerung“ a „Flurbereinigung“. Byly to vládou podporované, ale jaksi „zdola“, od místních občanských komunit inspirované programy „obnovy vesnice“ a „pozemkových úprav“, které měly, po přechodném okouzlení rozvojem techniky, průmyslu a měst, vrátit přiměřenou pozornost a veřejné prostředky i venkovu a s ním i krajině. Líbilo se nám, že jim jde o daleko hlubší obnovu venkova, než jsou jen obnovy fasád domků a květinové záhony, i když úpravnost a pořádek v zapojených vesnicích bylo to první, co v kontrastu k situaci u nás nejdříve uhodilo do očí. Šlo o hlubokou obnovu celého hospodářského a společenského života venkova. Zemědělské výroby, řemesel, trhů vázaných na místní produkci regionů, kulturní a společenský život, obnovu duchovní dimenze života v bezprostředním kontaktu s přírodou, kultivovanou krajinou a nebojím se říci s Bohem. Obnovu hrdosti venkovského obyvatelstva po létech preference průmyslu a terciéru. Pochopení, že podobně jako v betonu musí být vedle větších kamenů šterku i písek, nejjemnější částice cementu a správné množství vody, aby byl náležitě pevný, také zdravá sídelní struktura musí vedle velkých měst, soustřeďujících průmysl, vědu, výzkum a vyšší vybavenost obsahovat i menší městečka s trhy a řemesly a venkovská sídla, obstarávající bez velkých nároků na dopravu země-

dělskou výrobu, vodní a lesní hospodářství, těžbu nerostů, údržbu krajiny pro hospodářství, dopravu, regeneraci lidských sil, ale také prostor pro jiné živé součásti přírody, než je člověk. Jen v těch pozemkových úpravách jsme měli opačné starosti, než rakouští a bavorští sousedé. Oni pozemky, roztráštěné dědickým dělením, spíše scelovali, my jsme scelené lány, zbavené za socializace vesnice a prosazování velkovýrobních metod drobných vodotečí, mezí, remízků, cestní sítě a zvěře potřebovali zase spíše naopak rozdělit a tyto krajinné prvky obnovit.

Dovolte mi vzpomenout některá jména těch prvních lidí z okruhu mých známých, kteří tomuto tématu věnovali pozornost a své síly již koncem 80. let minulého století, už před sametovou revolucí. Ing. Jan Kruml z Druposu Brno, Ing. arch. Běla Vlčková a Ing. arch. Jan Florian z Jihomoravského KNV, RNDr. Stanislav Mikula z tehdejšího Ministerstva výstavby a techniky ČSR, pánové RNDr. Alois Andrlé, CSc., Ing. Igor Míchal, CSc., Ing. Jindřich Minařík a já z Terplanu s. p. Praha, Ing. Alois Slepíčka z ČSAV. Z jejich iniciativ vznikly i první odborné semináře o obnově venkova u nás ještě před sametovou revolucí.

Po sametové revoluci jsem se stal příčiněním nově vzniklého ministerstva a ministra životního prostředí RNDr. Bedřicha Moldana, CSc. jeho náměstkem a začal budovat sekci, v jejíž organizační struktura byly kromě odborů ochrany ovzduší, vod, lesů, geologie a dalších také odbory ochrany přírody a krajiny, územního plánování a stavebního řádu. Řediteli těchto odborů se stali Ing. František Urban z Českých Budějovic a mnou pozvaný Ing. arch. Jan Florian z Brna. Sešlo se v nich i jejich příčiněním několik lidí, kteří se zaměřili na obnovu venkova u nás. Vedle již zmíněného Jana Floriana to byli zejména Ing. arch. Vlastimil Kutěj, původně památkář, ale hlavně (tehdy ještě ne inženýr, protože teprve dostudovával po vyhazovu z VŠZ koncem 60. let) Ivan Dejmal, kteří nastoupili do odboru územního plánování. Rozhodli jsme se dostat toto téma do vlády s cílem získat pro program podporu ze státního rozpočtu.

Doba počátku 90. let byla pro takový záměr příznivá. Spojilo se v ní úsilí po rehabilitaci soukromého zemědělství, nápravě křivd, obnově spolkového a kulturního života na vesnici, úsilí ekologů. Za doby vlády českého premiéra JUDr. Petra Pitharta fungovala dobře spolupráce ministerstev. Prakticky neexistovala dnešní kompetenční a politická rivalita mezi resorty a tak se dal v historicky krátké době připravit, projednat a schválit společný materiál ministerstev životního prostředí, zemědělství a kultury o státní podpoře Programu obnovy venkova pro jednání vlády. Příspěvek na projekty připravované samotnými občany a samosprávami obcí v rámci Programu obnovy venkova se postupně stal standardní součástí státního rozpočtu ČR a po rozdělení ČSFR na dva samostatné státy a vzniku Ministerstva pro místní rozvoj jednou z kapitol jeho rozpočtu. Program fungoval, rostl počet obcí, který se do něj hlásil. Program využil obnovu hrdosti a zdravé soutěživosti mezi obcemi a odměňování vítězů v krajských kolech, v celostátním kole a na mezinárodním kolbišti hned v několika kategoriích. To dodalo programu i potřebnou další propagaci. Z iniciativy prvních průkopníků programu vznikl Spolek pro obnovu venkova, sdružující nejen obce, ale i další subjekty a osoby se zájmem o venkov, jeho specifika a jeho občanské komunity. Výraznou postavou se v něm stal např. sociolog Bohuslav Blažek, abych jmenoval alespoň jednoho člověka z oboru jen zdánlivě vzdáleného venkovskému životu. Dnes jsou Program obnovy venkova a Spolek pro obnovu venkova u nás už zavedenými značkami a žijí svým životem, vedení Spolku většinou dnes zastávají starostové obcí a vzniklo dokonce několik školících a informačních center pro obnovu venkova. Na mnoha vesnicích je dnes už jasně znát, že znovu rozkvetly do krásy. Nejen té vnější, ale i co do obnovy hospodaření, řemesel, místních produktů, spolkového a kulturního života, vybavení. Mne, jako člověka pocházejícího z příhraničí s Německem, obzvláště potěšilo, když se mezi celostátními vítězi začaly objevovat i příhraniční vesnice, odkud bylo původní německé nebo rakouské obyvatelstvo vystěhováno a trvalo dlouho, než k nim našly pěkný vztah a zakořenili v nich další generace poválečných dosídlenců, jako Hnánice na Znojemsku nebo Jiřetín pod Jedlovou na Děčínsku.

Já jsem se bohužel po vypuzení z MŽP a s nástupem do služeb hlavního města Prahy v roce 2004 této problematice dost vzdálil. Vrátil jsem se k ní zčásti, když jsem byl osloven občanským sdružením Anti-komplex, které se systematicky zabývá historií osídlení, obyvatel i krajiny českého příhraničí a osudem tamních českých i německých menšin, spojenou s dvojím vyhnáním (1938–39 a 1945–46). Přispěl jsem, stejně jako Ivan Dejmal, svým textem do knihy Proměny sudetské krajiny, kterou toto sdružení vydalo,

přednesl jsem letos na toto téma přednášku v literární kavárně Damúza v Řetězové ulici v Praze, kterou mi vzhledem k úspěchu laskavě vydala Společnost pro trvale udržitelný život – STUŽ. Jejích několik výtisků jsem dnes přinesl, pokud by o ně někdo projevil zájem.

Jako chalupář, pobývající často ve vesničce Horní Štěpanice v Krkonoších, žiji po část roku venkovským způsobem života. Vážím si tamního sedláka Čivrného a jeho synů, kteří se ubránili kolektivizaci a přes šikanu režimu udrželi své hospodářství jako soukromé po celou dobu socialismu i po něm až dodnes. Sekám svoji louku kosou a zlobím se na některé sousedy, kteří zamožují vesnici hlukem a zápachem z benzinových sekaček. Naklepávám kosu i některým „domorodcům“, protože se to už od svých rodičů či prarodičů, na rozdíl ode mne, nenaučili. Mám rád tamní obyvatele, jejich způsob života, spojený daleko více s přírodními ději, spolkový život, kostel i taneční zábavy na venkovním parketu u bývalé školy. Bolí mě barbarsky prováděná těžba dřeva a nepořádek v okolních lesích, jejichž majitelé jsou bůhví odkud, ačkoliv se nacházejí v ochranném pásmu Krkonošského národního parku. Nepořádek tak kontrastující s pořádkem na polích, lukách a pastvinách domácích vlastníků. Ač jako architekt jsem vyškolen spíše pro projektování nové výstavby, mám díky životní zkušenosti hluboce vryté přesvědčení, že některé hodnoty, které jsme zdělili po předchozích generacích, je třeba i před novou výstavbou chránit. Ne jako mrtvý muzeální exponát, ale jako živou a stále se obnovující pravdu o životě v harmonii s přírodou i mezi lidmi, vlastní venkovu. Kde se lidé znají, kde spolu hovoří, kde se dědí fortel a úcta k manuální práci, ale i k učitelům nebo faráři.

Promiňte, že jsem se tak rozpovídal i mimo zadané téma a o něm jsem toho moc neřekl. K tomu jsou povolání jiní, kteří v tom působí aktivně dodnes, a to já bohužel už nejsem.

Děkuji Vám za pozornost

ing. arch. Martin Říha

6. NÁZORY A KOMENTÁŘE, ÚVAHY A ZAMYŠLENÍ

6.1 Představivost dřevěného houpacího koně

„Až deset tisíc lidí z českého automobilového průmyslu má přijít počátkem příštího roku o práci. Na vině je světová finanční krize, poptávka po automobilech ve světě klesá...“

Tato slova se lze nyní dočíst v denním tisku. Obsahují však jen část pravdy. V rozporu se skutečností se zde neříká, že na vině jsou nereálné vysoké výrobní kapacity automobilového průmyslu, a to nejen v USA, v západní Evropě a v Japonsku, jak by se dalo usuzovat z nejvíce zastoupených značek na silnicích, ale už i v České republice. Opakuje se tak v bledě-modrém to, co už zažívají velké obchodní řetězce, když v některých městech stavěly nové a nové super- a hypermarkety, až v součtu přesáhly dlouhodobě reálnou kupní sílu obyvatel ve svém atrakčním obvodu. Pak se začaly „žrát mezi sebou“ a města a obce mají na krku problém, co s těmi nevzhlednými „fabrikami na obchod“ na svých humnech.

Když začala po privatizaci investovat a růst Škoda–Auto Mladá Boleslav se závody v mateřském městě, ve Vrchlabí a v Kvasinkách, to jsme ještě všichni tleskali. Naše fandovství naopak těžce neslo, že zanikla výroba osobních vozů značky Tatra. Když se tu ucházela o místo pro nový závod automobilka BMW, dělali jsme jí pomýšlení. Přesto nakonec stavěla v mateřské SRN. Vyhlédnuté místo u Kolína však „sluplo jako malinu“ sdružení Toyota – Peugeot – Citroen pro svůj společný závod TPCA. Po rozjetí výroby začala být Česká republika vzhledem k počtu obyvatel automobilovou velmocí. Svou prosperitou však je čím dál víc odkázaná právě na vývoz automobilů. Na finální výrobu dodávaly komponenty mnohé další průmyslové podniky, závislé na jejím úspěchu. Když se začalo mluvit o zájmu automobilky Hyundai postavit v ČR další závod na výrobu osobních vozů, začínali už mít ti prozíravější, vč. environmentalisté, obavy. Nikdo z odpovědných je ovšem nesdílel. Dnes tato automobilka v Nošovicích rozjíždí výrobu, přesně do počínající odbytové krize.

Součet záborů půdy pro tyto investice, důsledků těchto staveb i masového rozšíření aut v provozu na životní prostředí, nárůst problémů s nedostačující kapacitou komunikací, s parkováním, s likvidací autovraků, starých pneumatik atd., byly na pováženu samy o sobě. Ale zjevná rostoucí jednostranná orientace našeho průmyslu právě na výrobu automobilů hrozila při krizích trhů i ekonomickými a sociálními důsledky obrovských rozměrů. Je smutné, že na toto nebezpečí nepřišly jako první odpovědné státní orgány, ale začalo se objevovat ve vyjádřeních nevládních neziskových organizací v procesech EIA, např. ve vyjádření STUŽ pro záměr výrazného plošného rozšíření a zvýšení výrobní kapacity závodu Škoda–Auto ve Vrchlabí. Ne, že bychom z toho měli mít radost, ale na naše slova došlo a je to tady.

„Neviditelná ruka trhu“ nepochybně časem disproporcí mezi nabídkou a poptávkou zase „srovná“. Někteří výrobci budou nuceni trh zcela opustit a zaniknou, někteří se reorientují na jinou strojírenskou či elektrotechnickou produkci, někteří „zřůzují“ s jinými, někteří přežijí a třeba se dočkají i nového „boomu“ na automobilovém trhu. Děje se tak navíc za současné likvidace našeho tradičního textilního, sklářského a keramického průmyslu, takže problémy na trhu práce se budou kumulovat.

Jizvy na krajině, přírodě, v osudech zkrachovalých subdodavatelů a v neštěstí propuštěných pracovníků nám tu zůstanou. Řešit je bude samozřejmě někdo jiný, než kdo to vše způsobil. A hádejte, kdo to vše zaplatí: no samozřejmě – daňoví poplatníci. Protože, jak už je všude ve „vyspělé euroamerické civilizaci“ zvykem, výnosy z podnikání sklízí nemnozí, ale ztráty se vždy „demokraticky rozdělí“ na všechny plátce daní prostřednictvím sanací z veřejných rozpočtů, jak to právě v těchto týdnech předvádí u sanací ztrát z nezodpovědného chování bankovního sektoru prakticky celý svět.

Opravdu jsme tak neprozíraví a nepoučitelní, že dopustíme, aby správa věcí veřejných takhle kolabovala s nezodpovědnými, pro které krátkodobý zisk je důležitější, než dlouhodobý zájem na solidních základech hospodářství, s patřičnou výrobní diversitou, vylučující takováto „očekávatelná překvapení“? Mají naši hospodářskou politiku vést lidé s představivostí dřevěného houpacího koně? To, co se teď děje, se dalo vykalkulovat předem jako v té pověstné židovské anekdotě. A nemylme se. „Jedou v tom“ zatím svorně obě největší politické strany zleva i zprava – levice v době svého vládnutí svými investičními pobídkami, pravice pokračováním ve stejné politice a nadřazováním velkému kapitálu, zneužívajícímu ČR jako přechodné montovny, než se přesune za ještě levnější pracovní silou dál na východ. Takže to není volba mezi hlavními stranami na obou částech politického spektra, co by mohlo v blízké budoucnosti přinést zlepšení. Měli bychom si toho být vědomi, až zase půjdeme k volbám. Neměli bychom si nechat namluvit, že to neštěstí na nás „spadlo zvenku“ – z globalizovaného světa, z Evropské unie, z ropných trhů a že jsme proti tomu byli bezbranní, což je pravda jen zčásti.

Měli bychom se konečně naučit odpovědně domýšlet budoucí důsledky našich dnešních rozhodnutí. Poučit se z minulých chyb, nepovažovat SEA, EIA a vyhodnocování vlivů na udržitelný rozvoj území za zbytečnou, drahou a rozvoj komplikující nepříjemnost. Vrátit jim původní smysl, namísto dnešního převládajícího formálního naplňování rigidních osnov, ze kterého se racionální smysl vytratil.

Je to právě onen našimi některými politiky a podnikateli nenáviděný „princip předběžné opatrnosti“, prolínající posuzování vlivů na udržitelný život v území v ekonomickém, sociálním i environmentálním pilíři dlouhodobé udržitelnosti, který je třeba začít brát vážně. A víc věřit lidem, kteří si vidí dál, než na vlastní špičku nosu, do vlastních bankovních účtů či peněženek. Kteří vnímají, co je to skutečný dlouhodobý veřejný zájem, odpovědnost k dnešní i budoucím generacím. Jsou u nás i takoví, jen jim dát příležitost a ochránit je před hulvátstvím těch druhých, jinak je do politiky těžko dostaneme. Krásný úkol pro voliče i pro hromadné sdělovací prostředky, kdyby se toho náhodou chtěly ujmout.

Martin Říha

6.2 Komenský dnes

Podle Ministerstva životního prostředí české republiky je životní prostředí: „*system, složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou, nebo mohou být s uvažovaným objektem ve stále*

interakci. Je to vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů, včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Složkami jsou především voda, půda, organismy, ekosystémy a energie.“

Životní prostředí v polovině sedmnáctého století, v době života Komenského (1592–1670) bylo ještě ve velmi dobrém stavu. Pouze místní výroba (hutě, sklárny) dokázala v malém okruhu poškodit životní prostředí. Nebyl proto důvod, aby se o něj Komenský strachoval. Ale již při prvním náznaku, že by přírodě, kterou miloval a ctil, mohlo být ubližováno, pozvedl hlas a nabádal: „*V Nizozemí jsou ustaveni u rybářů dozorcí kteří jsou povinni prohlížet jejich sítě, aby nebyly příliš husté, nýbrž aby byly vhodné k propouštění drobných rybek kvůli zachování druhu hned v zárodku. To se shoduje se známým přikázáním Božím o nehubení ptáčích mláďat s matkami“.*(1)

Komenský nebyl proti užívání přírody k účelům člověka, ale rozhodně byl proti jejímu zneužívání a znásilňování. Okřídlené heslo Komenského: „*Bud' násilí vzdáleno věcem“*, platí i pro přírodu a zacházení s ní. Přírodě podle Boha má vládnout člověk, ale musí to být vláda člověka spíše nad sebou samým, ovládnutí sebe sama: „*A když stvořenému říkal: „Podmaňte si zemi a panujte“.* „*Z toho vyplývá, že Bůh stvořil toto rozumné stvoření, člověka, za prvé, aby měl mimo sebe svůj obraz, jímž by se těšil, za druhé, aby nižší tvorové měli správce, za třetí, aby týž člověk panoval, to jest aby uměl a dokázal sebe sama řídit a sobě vládnout.“* (2)

V polovině sedmnáctého století nabízel světu jak dál v rozvoji kromě Komenského také filosof René Descartes (Cartezius lat., 1596–1650). Podle něho se jeho filosofie nazývala karteziánskou. Descartes viděl svět jako mechanismus, který jde rozebrat na jednotlivé části. Na člověku oceňoval především rozum. Byl to chladný pozorovatel. Také člověk byl podle něho mechanismem, s rozumem ale bez citu. Evropa si za základ svého vývoje vybrala filosofii karteziánskou. Současníci Komenského – karteziáni, se tak Komenskému začali vzdalovat. Na základě kartezianismu byla vytvořena věda a podnícen mohutný růst průmyslu. Příroda tu byla chápána jako objekt, z kterého mohl každý kořistit, civilizace převzala panskou roli nad přírodou. Proto se brzy začaly objevovat důsledky nevyváženého postoje k přírodě. Vymírání zvířat a rostlin, zvyšující se obsah kyslíčnanu uhličitého v ovzduší se skleníkovým efektem a zvyšující se teplotou ovzduší, hrozící změnou klimatu a v konečném důsledku zkázou civilizace. Někteří vědci odhadují naprostou zkázu za sto let, jiní konci civilizace předpovídají lhůtu ještě kratší.

Komenský viděl svět zcela jinak a to jako organismus, jehož části jsou spojeny vzájemnými vztahy: „*Protože všechna stvoření tvoří jeden řetěz, jedno všude spojené veškerenstvo“*(3). Na člověka se díval jako na celek rozumu, vůle, emocí a intuice. Nebyl chladným rozumářem, kde viděl jaké pochybení, spěchal radou k nápravě.

Komenský předvídal, kam mechanistický kartezianismus může lidstvo dovést, a na obranu lidstva a lidství sepsal „*Obecnou poradu o nápravě věcí lidských“*, jako strategický plán nápravy. Tímto dílem vlastně zápasil již s celou civilizací, která se zahleděla do karteziánské filosofie. Jeho dílo bylo proto téměř zapomenuto a objevil ho až roku 1934 v sirotčinci v Halle slavista Dmitrij Čyževskij. V 50tých letech byl spis darován našemu státu a v roce 1992 byl vydán v českém překladu.

Jen několik jedinců následovalo Komenského v jeho odporu ke kartezianismu. Jan Blahoslav Čapek (1903–1982) takový směr následování Komenského nazval „komenianismem“ v článku „*K otázce podstaty a funkce komenianismu“*.(4) Název komenianismus měl být společným jmenovatelem pro základní znaky, specifické projevy a životní cíle Komenského, a měl zároveň charakterizovat osobnosti a směry, které vyrůstaly z odkazu jeho díla nebo měly k němu kladný vztah ať již uvědomělý nebo spontánní. Ze zahraničních osobností je to například John Milton, Gottfried Wilhelm von Leibniz nebo Albert Sweitzer, z našich je to například Jan Evangelista Purkyně, Jan Kollár, František Palacký anebo Otokar Březina a T. G. Masaryk. V naší době byl takovou osobností nepochybně také Josef Vavroušek (1944–1995).

Josef Vavroušek, první ministr naší vlády, zabývající se životním prostředím (předseda Federálního výboru pro životní prostředí), ve své přednášce „*Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života“* (5) stanovil 12 bodů, které jsou pro zdravé životní prostředí stejně takovým minimem zásad, jako je desatero Božích přikázání pro křesťany a jejich zdravý vývoj a současně zdravý vývoj společnosti..

Lidské hodnoty (potenciálně) slučitelné s trvale udržitelným způsobem života:

1. sebevědomí každého jednotlivce založené na možnosti svobodného rozhodování, spojené s vědomím sounáležitosti každého člověka s kolektivem i lidskou společností jako celkem, důraz na solidaritu a altruismus,
2. důraz na kvalitu života, uvědomělou skromnost, odříkání se věcí zbytných,
3. důraz na kvalitativní rozvoj zaměřený především na duchovní a intelektuální život a rozvíjení schopností člověka (předpokladem je ovšem uspokojení základních materiálních potřeb),
4. rozvoj lidských práv a svobod při podstatném zvýšení vědomí spoluzodpovědnosti za vývoj lidské společnosti i za stav přírody,
5. vědomí sounáležitosti s přírodou, úcta k životu ve všech jeho formách i k přírodě jako celku,
6. vyvarování se všech činností, jejichž případné negativní důsledky nemůžeme vysokou pravděpodobností posoudit (princip předběžné opatrnosti) i doplnění racionálního přístupu intuicí, citem,
7. doplnění soutěživosti kooperací v zájmu dosažení vyšších společných cílů,
8. vědomí negativních důsledků činnosti člověka,
9. rozvoj samosprávné (participativní) demokracie, tvořivá aktivita,
10. vzájemná tolerance, snaha o vcítění, řešení problémů jednáním,
11. plánované rodičovství, zaměřené na stabilizaci regionální i světové populace,
12. vědomí dlouhodobých důsledků lidských činností, odpovědnost vůči budoucím generacím.

Tyto hodnoty mohou mít reálný význam pouze tehdy, jestliže je lidé zařadí na žebříčku svých individuálních hodnot relativně vysoko a jestliže se promítnou do legislativního, institucionálního, i ekonomického uspořádání společnosti. Pak vznikají „dobré skutky“, které uplývají do historie a tato dobrá historie má kladný vliv na utváření budoucnosti při průchodu bifurkačního bodu – bodu zlomu nebo krize.

Tyto hodnoty ale nestačí na nápravu již vzniklých škod, k tomu jsou zapotřebí mnohem důraznější opatření. Tato opatření získáme uplatněním Obecné porady o nápravě věcí lidských, která zatím zůstávala nevyužita. Byla sepsána proti uplatňování mechanicismu ve společnosti a nyní ji tedy můžeme uplatnit při nápravě a odstraňování důsledků tohoto mechanicismu, při odstraňování škod.

A škody jsou celosvětové a obrovské. Tři pětiny ekosystému, který podporuje a umožňuje život na zemi, se hroutí a upadají. Živočišné druhy vymírají až tisíckrát rychleji než dříve. Mechanicismus karteziánské filosofie umožnil chovat se k přírodě jen jako ke zdroji surovin, které jsou bezohledně drancovány, zejména lesy na dřevo. Příroda se stala také místem k bezohlednému ukládání a vypouštění průmyslového odpadu. Vypouštění odpadního freonu rozpouští ozonovou vrstvu, chránící nás před ultrafialovými paprsky a skrze vzniklé díry k nám ultrafialové paprsky proudí s nezanedbatelnými škodami na zdraví lidí i zvířat. Vypouštění kysličníku uhličitého již zvyšuje skleníkový efekt a oteplování prostředí natolik, že tají rychle ledovce v polárních krajích i na horách. Antarktický ledovec se zmenšuje ročně o 153 krychlových kilometrů. Synergický efekt, který je způsoben ničením lesů a současně vypouštěním skleníkových plynů má ten důsledek, že civilizace může být do sta let úplně zničena. Někteří odborníci odhadují konec civilizace v mnohem kratší době.

Lidé, zejména geologové, botanici a zoologové se proti zvyšujícím se škodám na životním prostředí postavili hned od počátku. Vyvolali hnutí ochránců životního prostředí. Došlo k zakládání různých neziskových organizací, které působily na vlády zemí, neustále zvyšovaly tlak, až v roce 1969 U Thant, generální tajemník OSN vyzval k nápravě neutěšeného stavu. Dne 5. 6. 1972 byla ve Stockholmu zahájena konference Spojených národů o životním prostředí. Byla mezníkem ve světovém měřítku, vznikly instituce, které ochranou životního prostředí byly pověřeny, byl vyhlášen Světový den životního prostředí. Ve dnech 3.–14. června 1992, se uskutečnila v Rio de Janeiru konference OSN o životním prostředí, tam vznikl dokument „Agenda 21“ a „Deklarace z Ria“, obsahující 27 zásad k mezinárodní ochraně životního prostředí. Ochrana životního prostředí se dále rozvíjí na regionálních a národních úrovních, specializuje se na jednotlivé složky životního prostředí.

Škody na životním prostředí se snad trochu zmenšily v některých oblastech, v jiných pokračují dál. Ani mezinárodní konference, ani úsilí bezpočtu ochránců životního prostředí, nedokáží postup škod zastavit.

Musíme proto urychleně zjednat nápravu. Musíme přejít od 1. moderny založené na mechanicismu – ke 2. moderně založené na ne-mechanistickém základu, přejít k symbioze.

Komenského „Obecná porada o nápravě věcí lidských“ nám v tom proto může účinně pomoci.

Obecná porada o nápravě věcí lidských.

Poškozování životního prostředí je věcí lidskou. Došlo a dochází k němu lidskou činností a zase jen lidskou činností je možné škody napravit. Komenský k účelu nápravy vypracoval strategický plán, rozsáhlou universalisticky pojatou práci, která učí odpovědnosti a vede k tomu, aby každý člověk viděl **svět vcelku, jako harmonický celek přírody, člověka a Boha**. Vede k tomu, aby každý člověk se stal komeniánem, který bude pracovat na konkrétních akcích nápravy a podílet se také na výchově správného soužití s přírodou i s ostatními lidmi. **Nápravu chce tedy provést především výchovou.**

Protože všechno souvisí se vším, jsou problémy naznačené Komenským v jeho době i našimi problémy. Aby nám Obecná porada o nápravě věcí lidských dobře posloužila, je nutné ji číst také **našima dnešními očima**, pro řešení a nápravu dnešních potíží, zejména v problematice životního prostředí.

Stručně a vynikajícím způsobem přibližuje Obecnou poradu profesorka Dagmar Čapková již v úvodu Obecné porady. (6)

Světlům Evropy – tímto úvodním apelem svolává Komenský všechny, zvláště učence, politiky a teology k poradě o možných cestách nápravy.

1 – Panegersia – Všeobecné probouzení

Vymezuje blíže lidské záležitost, lidské věci – filosofii, náboženství a politiku. Prokazuje jejich porušení v průběhu dějinného vývoje, odvolává se k lidskému svědomí a naznačuje cíle, způsoby a prostředky k nápravě.

2 – Panaugia – Všeobecné osvětlení

Probírá zde metodologii tj. základní přístupy, které dohromady mají ukázat všestranný, ale jednotně zaměřený způsob, jak poznat a odstranit nedostatky i zmatky lidského života. Komenský shrnuje tuto složitou cestu pod pojmem světla, jehož vnější i vnitřní paprsky symbolizují osvětlení všech temnot, aby bylo zřejmé všechno, co je nutné poznat, pochopit a na základě toho jednat ve prospěch nápravy života.

3 – Pansofia – Všeobecná moudrost

Je nejrozsáhlejší, má úvod, dvě předmluvy a osm částí. Svět možný – obraz ideálního, tj. nereálného světa, jen jako světa možnosti prvního a základního „stupně“ „světa“, který obsahuje směrnice, plán a strukturu všech světů reálných. Sedm světů reálných – pravzorový, andělský, materiální, lidské dovednosti, mravní, duchovní a věčný. Světy jsou pojaty jako vývojové drama kosmu, jednotlivých vrstev jsoucna, jak to Komenský viděl, od dokonalého světa po stvoření, přes pád, pokažení světa k světu hmotné přírody, ale odtud opět vzestupně, světem lidské činnosti, morálky a náboženství k nové duchovní dokonalosti.

4 – Pampaedia – Univerzální vzdělávání

Je promyšlená originální teorie celoživotního utváření člověka, všech lidí. Jde o všestranné působení na člověka aby byl bez nucení a násilí přiveden k pochopení pansofického systému poznatků o světě, k poznání všeho důležitého, co vede k celkovému zdokonalování všech, protože lidé budou nositeli nápravné činnosti; na jejich vnější i vnitřní připravenosti záleží, jaký bude výsledek.

5 – Panglottia – Všeobecné tříbení jazyků

Cílem je celospolečenská náprava, proto autor navrhuje uskutečnit ji pomocí mezinárodního dorozumění řečí, která by byla srozumitelná všem a podává ukázkou jednotného světového jazyka.

6 – **Panorthosia** – Všeobecná náprava

Obsahuje návrhy na nápravu od jednotlivce, přes rodiny, školy, církve, státy až po celek všesvětové společnosti prostřednictvím společenských institucí, mezinárodních orgánů pro vědecký pokrok a osvětu, pro mezinárodní právo, pro dohodu církví; jejich cílem by bylo vyjasnění sporných záležitostí pro spravedlivý mír.

7 – **Pannuthesia** – Všeobecné povzbuzení

Je závěrečnou výzvou, jak mohou všichni bez váhání podporovat dílo nápravy svou účastí. Je pohledem vpřed, do budoucích možností lidstva

Komeniánská filosofie (7) (navazující na myšlenky a názory Komenského) ukazuje takovou cestu vpřed, do budoucích možností lidstva. Ukazuje, jak problémy ve spojení lidstva a přírody vznikly a ukazuje, jak je možné je řešit pomocí symbiózy. Pokud pochopíme Komeniánskou filosofii jako ideu, pak je možné Komenského Obecnou poradu o nápravě věcí lidských – čtenou dnešními očima – chápat jako metodiku, jako nástroj k jejímu uskutečnění. Je to poprvé, kdy se ožívuje toto Komenského dílo. Byla psána proti mechanicismu 1. moderny a bude použita proti ekologickým důsledkům mechanicismu téže moderny.

Komeniánská filosofie a Obecná porada o nápravě věcí lidských tak vytvářejí systém, umožňující mnohem lépe zasahovat tam, kde je třeba nápravy. Nejsou to ekofašisté (8), ani hluboká filosofie(9), ale je to Komenský v celé své mohutnosti, kdo bude napravit svět. Někteří myslitelé považují Komenského za snílka, jeho Poradu za utopii. Tak se poznají lidé, kteří myslí ještě mechanisticky a jejich názory zaniknou se zanikající vlnou mechanistické moderny. Komenský je pevně spjat se stoupající a sílící vlnou ne-mechanistickou, vlnou neolitického myšlení, ve formě křesťanské, ekologické a systémové. Komeniánská filosofie se svými myšlenkovými liniemi dokáže od sebe odlišit staré (archaické) mechanistické myšlení, od myšlení moderního, neolitického, křesťanského a systémového. – a dát mu přednost.

Návrhy řešení problematiky dneška

Jaderná energetika (Návrh řešení podle komeniánské filosofie)

Existuje spor, jestli používat jadernou energetiku nebo ji naopak zavrhnout. Přitom je argumentace odpůrců jaderné energetiky dost podivná, protože třebaže jsou ekologové, argumentují radioaktivním nebezpečím, tedy argumentují jako bezpečnostní technici. Atomové elektrárny jsou beze sporu mohutnými zdroji ekologicky čisté elektrické energie. Proč takový odpor? Podle mého názoru jsou za tímto odporem různé energetické lobby, pro které zjevně i skrytě pracují také někteří ekologové jako placená klaka.

Může zde působit kromě uhelné a ropné lobby i jaderná lobby? Samozřejmě může. Jestli se jí podaří, aby náš stát jadernou energetiku nerozvíjel, pak se staneme zemí, která bude vyvážet jen surovinu. A máme jí nemálo, podle některých odborníků celá naše země je na uranových ložiscích položená. A ještě lépe si zájemce pojistí levnou strategickou surovinou vojenskou přítomností.

Komeniánská filosofie zde dokáže odlišit moderní myšlení od myšlení zastaralého pomocí myšlenkových linií, kde jsou proti sobě postaveny protikladné složky linií. Na jaderný spor se hodí použít poslední z myšlenkových složek, vytvořená dvojice podle Ulricha Becka. Archaické, mechanistické a vylučující **bud' anebo** – proti modernímu, spojujícímu – **a –** . Moderní – **a** – dokáže spojovat výhody jaderné energetiky s výhodami z ostatních zdrojů. Ztracovat jadernou energii je tedy projevem starého mechanistického myšlení, moderní myšlení metody výroby elektřiny spojuje. Které metody později budou nevýhodné, tak samy zaniknou. Samozřejmě se musí bezpečnosti jaderných elektráren věnovat velká pozornost. Ale to je již bezpečnostní problém.

Romský problém (Návrh řešení podle Obecné porady o nápravě věcí lidských)

Po sametové revoluci začal pomalu vyvstávat a sílit romský problém, který v současné době eskaluje až do možných násilných střetů. Na počátku tohoto problému byla aplikace „lidských práv“, prosazovaná

bez jakéhokoliv omezení. To byla zásadní chyba u minority, která neuznávala a neměla žádné povinnosti. Podobnost s americkými černochoy, pro které po právu byla lidská práva prosazována, je zavádějící. Američtí černoši měli jen povinnosti, naši Romové neměli a nemají povinnosti žádné.

Budeme se raději, držet Komenského, který vidí **člověka jako organickou jednotu práv, povinností a odpovědnosti**.

Kde se Romové vzali? Podle dostupných informací to byly kočovné rodiny, které putovaly po zemích Evropy a živily se na okraji společnosti. Sbíraly odpad ve společnosti, ale také pomocí lstí, lží, podvody a krádežemi se snažily získat obživu. Jakmile na jednom místě se jim stala situace neúnosná, posunuly se o kus dál. Odtud pramení jejich zvyk házet odpadky kolem sebe, protože příroda se o odpadky, které ponechávali za sebou, sama postarala. Cítí se stále kočovníky a odtud pramení nepořádek kolem jejich obydlí.

1) Proto je nutné vychovat z kočovníků členy usedlé společnosti.

Můžeme uplatnit Komenského: „Kdokoli se narodil člověkem, nechť se učí žít jako člověk, nebo ať přestane být člověkem“. (10) Můžeme si to vyložit tak, že se musí každý Rom naučit žít jako člověk usedlý, nebo nemá nárok na zacházení jako usedlý člověk. Bude-li kolem sebe stále odhazovat odpadky, dělat život sousedním usedlým občanům nesnesitelný, pak nemá práva na žádnou, finanční a jinou podporu ze strany většinového obyvatelstva, ze strany státu. To by bylo nutné také zakotvit v legislativě a nesmlouvavě dodržovat.

2) Církevní restituce spojit s podmínkou misijní činnosti mezi Romy.

Naši předkové se podrobili v minulosti intentivnímu působení křesťanských církví a v našich memech je toto působení zachováno. Bez živého působení křesťanských církví by Romové těmto memům v našem jazyku nerozuměli. Jsou ale důležité pro schopnost pracovat pro blaho celé společnosti. A k tomu má směřovat výchova Romů. Vytvořit také podmínky pro hodnocení úrovně misijní činnosti.

3) Děti Romů podrobit intenzivní výchově k občanství již od jeslí a mateřských škol

Nejlépe bez vlivu rodičů, kteří by mohli být špatným příkladem. Pravděpodobně by bylo nejvhodnější internátní ubytování. Jak říká Jan Amos Komenský: „A žádným jiným způsobem se nedá svět přivést k lepším mravům, než nápravou mládeže“ (11)

4) Dořešit problematiku bezdomovců

Lidé, kteří ztratili domov, jsou zoufalí a proto propadají alkoholismu. Alkohol alespoň načas utlumí jejich zoufalství a kruté podmínky a pomáhá jim přežít. Jestliže chce stát dávat dávky tak, aby nemohly být použity na alkohol a cigarety, tedy v poukázkách na potraviny a má tedy starost o jejich zdraví, pak po tomto A musí říct i B, tedy vydat *zákon* po vzoru Skotska, že *nikdo nesmí být bez domova*. Byl by to zákon jenom spravedlivý, protože většina bezdomovců pro stát pracovala a přispívala k všeobecnému blahu. Přitom tu máme menšinu, která nikdy k všeobecnému blahu nepřispívala, ale o jejich domovy se stát dojemně stará. Tak jen v jediném městě, Chomutově, jen v jedné ulici byl opraven za desítek milionů pro Romy dům. Když ho Romové vypálili, byl znovu za několik desítek milionů pro Romy opraven a když ho vypálili podruhé, dostali buňky za desítky tisíc korun. V ten samý čas zaznamenal tisk, že městští strážníci roznášeli bezdomovcům zimní bundy. Tedy nejen bezdomovci, ale ani většinové obyvatelstvo si může o takové péči nechat jen zdát.

Speciální označení – bezdomovci – je separuje od ostatního obyvatelstva, takže pro úřady a media již ani nejsou lidmi. Nedozevíme se z medií (nebo jen zřídka) jméno bezdomovce, který například nemocný a hladový byl lékařkou vyhozen z nemocnice, aby za plotem zemřel, nebo byl nalezen umrzlý na ulici. Stejně, nebo podobné metody separace používali nacisté k likvidaci židů (12).

Na závěr mnohem mravnější myšlenka Komenského: „*Nechť jsou stanoveni obecní prefekti, kteří by navštěvovali jednou týdně třeba i všechny domy, aby shlédli, zda všichni tráví čas náležitou prací a jakou z ní mají výživu. Nemají-li žádnou (pro nemoc, nebo jinou příčinu), má se učinit opatření z obecného jmění, aby vůbec nikdo nebyl opuštěn*“. (13)

Literatura:

- 1) J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 3. sv., Panorthosia, str. 413, nakl. Svoboda, Praha 1992
- 2) J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 3. sv., Pampaedia, str. 17
- 3) J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 1. sv., Pansofia, str. 512
- 4) J. B. Čapek: K otázce podstaty a funkce comenianismu, Filosofický časopis 1/1970
- 5) Josef Vavroušek: Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života, Sborník přednášek, str. 91–100, vyd. Universita Palackého, Olomouc 1993
- 6) Dagmar Čapková: Úvod k Obecné poradě o nápravě věcí lidských, str. 11–12
- 7) Zdeněk Sedláček: Komeniánská filosofie pro ekology, elektronický časopis Envigogika č. 3/2007 <http://www.envigogika.cuni.cz/>
- 8) Jiří Svršek: Ekofašismus 1,2,3, elektronický časopis Natura plus č. 04,05,06/2004 <http://natura.baf.cz/natura/>
- 9) Milan Valach: Svět na předělu, str. 180–196, nakl. Doplněk, Brno 2000,
- 10) J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 3. sv. Pampaedia, str. 23
- 11) J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 3. sv. Panorthosia, str. 377
- 12) Zygmunt Bauman: Modernita a holocaust, nakl. SLON, Praha 2003
- 13) J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 3. sv. Panorthosia, str. 414

Zdeněk Sedláček, STUŽ Chomutov, 13. 12. 2008

6.3 Úloha veřejnoprávních hromadných sdělovacích prostředků v dnešním světě a u nás

Text, připravený původně jako podklad k besedě „Klubu přátel šestky“ s Karlem Hviždálou v Českém rozhlase 6 dne 6. prosince 2008, a doplněný podle reflexe z průběhu této besedy.

Svět si dnes nedovedeme představit bez novin, rozhlasu, televize, bez Internetu. Tyto hromadné sdělovací prostředky nás každou hodinu zaplavují miliony informací i dezinformací, zprostředkují nám prostřednictvím zraku a sluchu kontakty se skutečnou i virtuální realitou, aniž je vždy zřejmé, co kam patří. Vedle reálného světa reflektují i svět idejí, přání, jsou využívány k propagandě. Reklamy nás tlačí ke zvýšení odbytu, zatímco zelení nás vedou k uvědomělé skromnosti, jedni nás učí asertivitě, agresivitě, sobectví, jiní altruismu a odpouštění. V této záplavě často protichůdných vjemů se vyzná jen málokdo – totiž ten, kdo si je schopen z této záplavy vybrat to podstatné a užitečné pro sebe, pro svou rodinu, pro svou sociální skupinu, svou zemi, svůj kontinent, svou civilizaci či celé lidstvo.

Hromadné sdělovací prostředky k tomu mohou, ale nemusejí být nutně nápomocny. Mohou se podílet a podílejí se i na šíření informační veteše jako je bulvár, mohou šířit propagandu pokleslých politických směrů či hnutí. Mohou ale také své čtenáře informační džunglí vést a kultivovat. V demokratických zemích jim svoboda tisku a šíření informací dává volbu, jakými chtějí být. Veřejnoprávní média by měla jednoznačně hájit veřejné, tedy nám všem společné, zájmy.

Nemohou se vézt na vlnách populismu vládců, měli by k nim být kritičtí, skeptičtí. Nemohou být hlásnými troubami právě vládnoucí garnitury, ale ani její opozice. Mohou a musí udržovat kritický odstup od obou těchto entit a snažit se o objektivní zpravodajství i komentáře z jakéhosi sice politického, ale ne „politikářského“, vyššího mravního nadhledu. Mohou čtenářům, posluchačům či divákům popularizovat a zprostředkovat úspěchy vědy, smysluplné lidské práce a jejich nositele, tvůrce, obohacující společnost. Nemohou vytvářet falešný obrázek pseudo-hvězd, zástupných mýtů a odvádět lidi od reality, jako některé jiné sdělovací prostředky od toho, co je skutečně důležité a hodné úcty, od tvorby nových hodnot, trvajících v čase, k povrchnímu pozlátku a šidítku pro ty myšlenkově líné, zastydlé, pohodlné a netvořivé závistivce, jakých je všude ve světě, ale u nás obzvlášť, plno. Neměla by se zapojovat do malosti a žabomyších válek naší současné pokleslé politické scény a omílat jejich otruby bez zrnka pravdy. Měly by opustit její zástupná témata a posvětit si na skutečné problémy naší společnosti, naší doby, i když se tím dostanou

mimo hlavní proud publicistiky a svým zaměřením na přemýšlivou menšinu, svou exkluzivitou, se samy zbaví té „jednodušší části“ čtenářské, posluchačské, divácké obce, vysokých nákladů vydání a vysokých čísel sledovanosti.

Každé ráno cestou do práce se smutkem sleduji, kolik lidí si kupuje všelijaké ty Blesky, Šípy, Supery, Aha! a další podobné tiskoviny, kterým souhrnně říkám „Kravské rozhledy“, a jak málo lidí si koupí Lidové noviny, Literární noviny nebo A-revue, Respekt či třeba časopis Lidé a Země. Vzpomínám si na svá studentská léta, tedy 60. léta minulého století, kdy jsme za přechodné „politické oblevy“ přímo hltali Literární noviny a Literární listy, Studenta či Studentské listy, časopis Reportér, i tehdy docela slušný Mladý svět a další. Dnešní doba je neméně převratná, ale až na Český rozhlas 6 mi bohužel takové stanice rozhlasu, televize nebo takové noviny, abych je opravdu chtěl každý den sledovat, chybí. Proč to tak je? Zlenivělo novinářstvo? Nebo už zase funguje autocenzura? Nejsou lidi? Nejsou závažná a pozornosti hodná témata? To určitě ne.

Vezměme si jen dnešní módní zaklínadlo obou na politické scéně soupeřících seskupení – totiž „vyprázdněnost politiky“. Levice i ta naše „polopravice“, která je v současnosti u moci, význam tohoto pojmu prezentují svým členům, příznivcům a voličům nikoliv jako ztrátu schopnosti přesvědčit většinu voličů, že právě oni budou lépe spravovat věci veřejné (což je prapůvodní poslání všech vlád, odvozovaných od moci získané demokratickou volbou), ale už nepokrytě jen jako ztrátu schopnosti tuto moc, svěřenou jim původně ke správě věcí veřejných (tedy nám všech společných), zneužít pro vlastní soukromé a skupinové zájmy. Volební programy našich politických stran ztratily dávno jasnou ideovou orientaci a morální étos. Jsou to nyní už ani neskrývané návody ke zneužití veřejných funkcí a veřejných prostředků z výnosu daní a poplatků těch, co je platí, ve prospěch těch u moci a těch, o jejichž hlasy stojí, včetně nejruznějších parazitů. „Vyprázdněnost politiky“ by přitom nejlépe znovu naplnil ten, kdo by byl ochoten nejen slíbit před volbami, ale po nich také uskutečnil návrat k původnímu poslání politiky v tržním hospodářství a v pluralitní demokracii – totiž obnovu řádu, práva, zbavení moci stranických sekretariátů a vlivových skupin, až po nejruznější lobbyisty a mafiány. Kdo by zajistil, že veřejná správa se vrátí k svému původnímu poslání, tzn. k vládě zákona „padni komu padni“, bez hromadného vyměňování aparátů úřadů po každých volbách a jejich plnění „vlastními lidmi“. Kdo by přijal odpovědnost za své činy a vyžadoval ji od jiných, kdo by vrátil čest státním zástupcům, soudům a policii. Kdo by vrátil všeobecnou úctu k poctivé práci, vytvářející pozitivní hodnoty, za které jsou lidé v tržním hospodářství platit dobrovolně a rádi, včetně daní. Kdo by dokázal zlo označit jako zlo a vedl s ním účinný boj. Kdo by dokázal vyjádřit jasně, že dělicí čára pro uznání potřebnosti a užitečnosti nevede mezi duševní a fyzickou práci, ale že každou práci lze dělat kvalitně a jen dobrá práce zasluhuje uznání, že dělicí čára vede mezi skutečně pracujícími a prázdnými tluchuby, a jen podle toho mají být lidé odměňováni na trhu práce a zásluh.

Seriózní hromadné sdělovací prostředky a ty veřejnoprávní zvláště by mohly a měly začít politickou scénu tlačit tímto směrem. Ne skákat, jako často dosud, na pokleslá, zástupná a jim manipulací vnucená témata, která zásadní problémy naší ztěžka se obnovující demokracie spíše zamlžují a odsunují, protože na jejich řešení dnešní vládcí ani opozice nemají nebo jim tento stav vyhovuje a řešit ho tedy nechťejí.

Prohlásil-li například Mirek Topolánek nedávno na sjezdu Strany zelených, že ten Augiášův chlév, jakým je naše politická scéna (vč. jeho ODS), vyčistí, měli by se ho novináři hned na nebo po onom právě skončeném kongresu ODS ptát, kde a kdy s tím začne, když přesvědčivě obhájil svůj stranický mandát. Proč to nedělají? Proč nechytají politiky za slovo, proč nedotahují věci do konce? Mezi volbami jsou to přeci právě novináři, kdo zprostředkují komunikaci mezi politiky a veřejností. Proč se až na vzácné výjimky (kterou ovšem není Václav Moravec v nedělních Otázkách VM na ČT 1 a ČT 24) sverpě ptají na stokrát ometé podružnosti a neptají se na to, co zajímá inteligentního a svéprávného voliče, platícího daně? Jak to, že nevnímají, že až na mandatorní výdaje celá tvorba státního rozpočtu, rozpočtů krajů, měst a obcí čím dál víc připomíná ono pověstné a odpudivé „porcování medvěda“? Jak je možné, že pozornost nejen investigativních novinářů v soukromých sdělovacích prostředcích, ale právě těch veřejnoprávních se už dávno nezaměřila na zjevně korupční a tunelářské praktiky na některých nechvalně proslulých radnicích měst, ačkoliv na ně upozorňují už i zastupitelé, kteří do toho vidí „zevnitř“? Jak to, že se neptají, proč to nevnímají ani státní zastupitelství a

policie? A pokud ano, v drtivé většině nic nevyšetří a podání ostudně odkládají tak dlouho, až jsou tyto činy promlčeny, ačkoliv o skutečném stavu věcí si cvrlikají vrabci na střeše? Jak je možné, že tolik soudců „jede“ v lumpárnách, jako jsou uměle vytvářené úpadky podniků, proč bez trestu přetrvávají „šmé“ konkurzních správců, způsobující těžké problémy tisícům lidí? Jak je možné, že přes veřejnou kritiku trvá svévole exekutorů a nikdo z nich není hnán k odpovědnosti? Copak opravdu náš právní řád a veřejná správa jsou už nastaveny poslanci a senátory tak, aby umožnily systematicky okrádat poctivé lidi – pracanty a plátce daní, ve prospěch lumpů a rostoucího počtu parazitů? Copak prohnalost a zkorumpovanost už je u nás normou? Neuplyne den, aby se neprovalila nějaká ostuda v Policii. Přitom Ivan Langer to zatím vždy odbyl tím, že to je sice smutný a politováníhodný exces, ale drtivá většina policistů je poctivá. Kdy se nějaký novinář zeptá, kde tedy je ta poctivá část? Jak to, že si mezi sebou nedokáží udělat pořádek, když je drtivá většina poctivá? Jak se tam vykonává dohled nadřízených, inspekce MV, když je tam nadále stále stejný, ne-li horší „schweineri“?

Proč se nikdo z novinářů nezeptá, jak je možné, že Státní pozemkový fond prodá za babku státu patřící pozemky, určené už desítky let, už druhým územním plánem hlavního města, pro rozšíření státního letiště Praha – Ruzyně, a pak je musí stát od kupce vykupovat za mnohonásobně vyšší cenu zpět? To přeci nemůže být jen tak? Buď je v tom obrovská korupce, podíl na zisku pro tamní úředníky, nebo tak nebetičná blbost, že je to na okamžité vyhazovy z veřejných institucí a služeb „na doživotí“! Může někdo, kdo byl v té době ministrem zemědělství, dělat nyní hejtmana kraje? Volili by ho lidé, kdyby tohle sdělovací prostředky voličům sdělily?

Zejména veřejnoprávní sdělovací prostředky by měly věnovat daleko více prostoru názorům lidí s nevynucenou autoritou, kteří prokázali odbornost a morální integritu. Také mediální rady by měly být obsazovány takovými lidmi a ne jako dnes politickou reprezentací. I v naší společnosti jsou lidé, kteří se těší všeobecné úctě a respektu „napříč politickým spektrem“, jako jsou právník JUDr. Vojtěch Cepl, lékař a etik MUDr. Petr Příhoda, ekolog RNDr. Bedřich Moldan, CSc., geolog RNDr. Václav Cílek, teolog Mgr. Tomáš Halík, psycholog MUDr. Koukolík a další. Jistě by vykonávali dohled nad úrovní veřejnoprávních sdělovacích prostředků lépe, než bývalá mistryně v hodu koulí. Měly by věnovat daleko větší pozornost, než uměle vnucovaným „pseudohvězdám“ poctivým prostým lidem a jejich názorům. Měly by věnovat daleko větší pozornost zatím neparlamentním stranám a občanským hnutím a neomezovat se jen na ty už zavedené. Měly by nikoliv výběrem informací, ale hlavně svými komentáři k nim dávat jasně najevo, na jaké straně vlastně jsou.

Jsem přesvědčen, že název „sedmá velmoc“ pro hromadné sdělovací prostředky není nadsázka. Mají obrovskou potencionální moc ovlivňovat vlády i voliče. Tím spíše je třeba, aby této moci využívaly uvážlivě a alespoň ty veřejnoprávní ze statutu i z vlastního přesvědčení ve skutečném veřejném zájmu. Kdyby si alespoň jedny noviny, jedna televizní a jedna rozhlasová stanice s celostátním pokrytím a s provozem či vysíláním po celý den vzala právě toto jako své poslání, mohla by tu spousta frustrovaných občanů a voličů zvednout zase hlavu. Jedno vysílání Českého rozhlasu 6, který tuto úlohu (nejen podle mého mínění) plní, jen od 18:00 do 24:00 hodin, je strašně málo.

Martin Říha, V Praze dne 8. 12. 2008

7. RÚZNÉ

7.1 Reakce čtenářky – členky STUŽ – na článek „Bourání mýtů“ od Františka Kostlána, Zpravodaj STUŽ 1/2008

Vážená redakce,

není mi jasné, proč Zpravodaj uveřejnil článek F. Kostlána „Bourání mýtů: Romové kradou aneb Dějiny manipulace“. Co to má společného s náplní STUŽE? Ale vzhledem k tomu, že se tak stalo, mělo by to vést k diskusi na uvedené téma, i když autor je proti diskusím, protože se bojí, že mohou být vulgární. Sám ale pro silná slova daleko nejde. Říká, že každý, kdo řekne „Romové kradou“ je lhář. To je ale hraní si se slovíčky za účelem útoku. Lidé generalizují pro zjednodušení, např. řekneme „letos bylo krásné

léto“, ale tím nemyslíme, že každý den byl krásný, nýbrž že bylo převážně hezky. Totéž platí i o výročích o Romech. Jsou s nimi problémy, ale samozřejmě, že ne se všemi, to každý ví. Proč autorovi nevadí název televizního programu „Ta naše povaha česká“? Copak jsou všichni Češi stejní? Vzhledem k tomu, že se zřejmě specializuje pouze na Romy a urážky na adresu Čechů mu nevadí, držíme se tedy romské tematiky. Tvrzení, že „podle statistiky kradе víc Romů než bílých“ není ani tak „lež“ jako spíš nepřesnost. Žádná oficiální statistika o etnicitě zlodějů sice neexistuje, nicméně my máme svoji vlastní, ze zkušenosti.

Tvrdit, že pocit většiny, že je utlačována menšinou, nevychází z reality, nýbrž je to výsledek zmanipulování, je humorné i urážející. Urážející náš intelekt. Já mám úplně reálné zkušenosti s Romy, většinou z MHD a jsou hrozné. Zažila jsem mnohokrát jejich agresivní chování k Čechům, vždy většina proti menšině. Nikdy jsem neviděla, že by se Češi tak chovali k nim. Viděla jsem romskou skupinu dorážet na hocha na zastávce, který jim nic nedělal, dále jinou skupinu přinutit dva hochy vystoupit z tramvaje, kteří jim také nic nedělali. Viděla jsem vyděšenou matku s kočárkem, po které Romové házeli odpadky. Sama jsem byla obětí verbálního útoku, poté co jsem uchránila jednu ženu od okradení dvěma Romy. Nechápalí proč se do toho pletu, když neokrádali mne. Křičeli na mne hodně dlouho na opuštěné autobusové zastávce, byla to pro mne velice stresová situace. O romských zlodějích na MHD, kteří okrádají i důchodce a invalidy, bych mohla napsat z vlastní zkušenosti celou knihu. Vzpomínám na důchodkyni, v jedné ruce berli a v druhé nákupní tašku, která se pokoušela nastoupit do tramvaje, v čemž jí zabraňovala romská dívka, která ji zatarasila cestu a přitom na ni křičela „Nastupovat, nastupovat!“ Zezadu se stařenku pokoušela okrást druhá romská dívka, čemuž se ale ona bránila, takže byla uvězněná mezi nimi, nemohla ani nastoupit ani vystoupit a tramvaj nemohla vyjet ze stanice. Nikdo jí nepomohl, lidé se asi báli, tramvaj byla poloprázdná. Nakonec jsem vstala já a když to viděla řidička tramvaje dodala si také odvahy a vylezla z kabiny. Romky utekly a paní mohla konečně nastoupit, aniž byla okradena. Na další případ také hned tak nezapomenu. V tramvaji č. 22 jel starý anglický pár na Hrad a octl se v obklíčení romského gangu. Stařík držel pevně v jedné ruce tašku a v druhé manželku a slabým hláskem opakoval anglicky „Nás neokradete!“ Nikdo jim nepřišel na pomoc, ani já, všichni jsme se báli. Strašně jsem se styděla, že se takové věci u nás dějí.

My se Romů bojíme, nikoliv oni nás. Nikdy jsem neviděla ustrašeného Roma, vždycky jsou sebevědomí, dost často drzí a někdy agresivní. Vzpomínám si na velkou skupinu Romů, kteří se postavili na koleje a donutili tak řidiče tramvaje zastavit mimo stanici. Nahrnuli se dovnitř, s dětmi i kočárky, ale nikdo z nich si neoznačil lístek. Nikdy jsem neviděla jediného Roma si lístek označit. Revizoři se jim většinou vyhýbají, protože s nimi nic nepořídí. Jeden Rom řekl revizorovi „Lístek nemám, nic vám nedám, neobtěžujte mne!“. Jindy se Romka vymlouvala na to, že nemá peníze, „muž nedělá“. Revizor ji nechal být. Jiný revizor nepokutoval Asiatku, která jela na černo. Češi ale musí platit pokutu vždycky. Je jasné, že nejsme národem xenofobů, nýbrž xenofilů.

F. Kostlán tvrdí, že někteří politikové vybužují emoce, takže lidé „nejsou schopni se na věc dívat normálně, ale pouze prizmatem nějaké ideologie“. To šteká na špatný strom. Politikové žádné emoce nevybužují, pouze občas reagují na emoce slušných lidí, kteří jsou ze situace čím dál tím víc nešťastní. Vždyť víme, že ke kriminální činnosti Romové vedou i děti, protože jsou zákonem nepostižitelné. Tak např. jeden Rom odvezl své děti k osamělému domku, děti majitele zavraždili a domek vykradli.

Také není pravda, že Romové nemohou sehnat zaměstnání jenom proto, že jsou Romové a musí záviset na sociálních dávkách.. Před časem jedna Romka nejenom odmítla zaměstnání, ale dokonce chtěla lidem, kteří jí ho nabídli, nabít. Jednalo se o práci v nemocnici. V Brně udělali kurz pro nezaměstnané, protože město potřebovalo dlaždiče a byl jich nedostatek. Někteří Romové nenastoupili na kurz vůbec, jiní si během kurzu jezdili průběžně na dovolenou na Slovensko za svými příbuznými. Do práce po skončení kurzu nastoupili 3 ze 26 účastníků. Jak dlouho v práci vydrželi není známo. Romům se také pomohlo ustanovit celoromské stavební podniky, ale ani ty se neudržely a časem se rozpadly.

Kostlánův přístup k romské otázce je až hysterický. Tvrdit, že se požaduje, aby se „Romové ze dne na den změnili k obrazu našemu. Hned! Teď a tady! Úplně a bezpodmínečně!“ je zcela nepravdivé. V co doufáme je, že Romové budou dodržovat zákony a nenarušovat občanské soužití. Toť vše. Rovněž tvrzení, že někdo vytváří atmosféru „ať se všichni Romové někam vystěhují!“ je nesmyslné. Kostlán si vymýšlí, aby

mohl útočit. Tím ale provokuje a situaci jedinež zhoršuje. Útočí na údajný rasismus, ale sám je rasista, když rozděluje společnost na Romy a „bílé“, tj. podle barvy kůže. Češi všeobecně rozdělují lidi podle toho jak se chovají, nikoliv podle barvy.

Kostlán útočí na údajné manipulátory, ale manipulátorem je spíše on sám. Úspěch by ale asi měl jen u člověka, který přišel z jiné planety. Vymýt nám mozky při našich zkušenostech je prakticky nemožné.

V článku je tolik nepravd a polopravd, že je těžké na všechny reagovat. Třeba to, že se chtělo na Židech, aby si poněmčili jména a asimilovali se. Je to úplně jinak. Historikové si všimli, že Židé si dávali německá jména, když byl německý živel v českých zemích silný a česká jména, když byli silnější Češi. Nikdo je k tomu nenutil. Podobně v Anglii si dávají anglická jména, např. známý Robert Maxwell. Židé se vesměs dobře a dobrovolně asimilují, jsou pracovití, cílevědomí a úspěšní. Házet Židy a Romy do jednoho pytle je nesmyslné. Nejde to ani po rasové stránce, protože Romové jsou Indoevropané, jako my, zatím co Židé jsou Semité.

Nacisté pronásledovali Romy, protože žili potulným způsobem a žebrali. Proto byli deportováni do krátce trvajících pracovního tábora pro žebráky a tuláky u obce Lety. Nebyli tam ale pouze Romové, protože dobová fotografie ukazuje, že většina mužů byla bílé pleti. S táborem není možno souhlasit, ale nejednalo se o rasově motivované věznění, jak se stalo zvykem tvrdit. Rovněž fakt, že nacisté studovali romské děti za účelem jejich asimilace do společnosti, ukazuje, že jejich přístup nebyl rasový, na rozdíl od přístupu k židovskému etniku.

Výrok senátorky Janíčkové o Romech „...jsem rasistka. Vybrali jsme Bedřišku, takže tam budou, klidně s vysokým plotem, elektrickou, mně je to jedno“, je spíše projevem zoufalství a resignace než opravdového rasismu. Nikdo totiž neví, jak romský problém řešit, (včetně slušných Romů, kteří se často těm problematickým vyhýbají), zvláště proto, že se o problému ani nesmí veřejně mluvit. Jenže ten narůstá. Romové mají běžně 5–8 dětí, jejich děti také, takže jeden pár má přinejmenším 25 vnoučat, zatímco český pár má v průměru 3 vnoučata. Bude stále méně Čechů (a slušných Romů) živit více a více problematických Romů a trpět jejich kriminalitou a agresivním chováním.

Na vině jsou média, která vytvořila virtuální svět, v kterém jsou Romové oběti a Češi vinníci. Ve skutečnosti je tomu naopak a všichni to víme. Nicméně obavy z nařčení z rasizmu zabraňují úřadům jednat a občanům se k věci svobodně vyjadřovat.

Vezměme si např. případ Matiční ulice v Ústí nad Labem. Zde město postavilo plot uprostřed ulice, rozdělující neplatiče nájemného, většinou Romy, od vlastníků rodinných domků, pro které soužití s neplatiči bylo nesnesitelné. Neplatiči nájemného jsou v podstatě zloději, protože používají cizí majetek, aniž za něj platí. A tito lidé se podle toho chovali. Plot tedy nebyl postaven proto, že na jedné straně ulice měli lidé trochu tmavší pleť. Byl postaven proto, že jedna strana ulice dělala druhé straně ze života peklo. Situaci ale hned využili romští agitátoři, vedení nějakým Indem, a dále druhorádí žurnalisté a politikové, hlavně z ciziny, kteří se tím chtěli zviditelnit. Vedení města se zachovalo zbaběle, zaleklo se agitátorů a toho, co by tomu řekli v cizině, plot odstranilo a přišlo s návrhem, ať se majitelé domků vystěhují! Dříve byli Češi vyháněni z pohraničí Němci, dneska jsou vyháněni Romy.

Co mělo tedy vedení města udělat? V první řadě problém jasně vysvětlit. A potom podat žalobu na každého, kdo situace zneužívá, a je tak vinen vybudováním rasové nesnášenlivosti. Když někdo mluví o rasizmu kde není, tak by se z toho měl zodpovídat.

Pokud se asociální živly mohou skrývat za údajný rasismus, tak se jejich chování nezlepší a nepomůže to ani jim, ani společnosti.

Kdyby byli Češi rasisté, tak budou mít námitky proti Vietnamcům, kteří jsou skutečně jiné rasy, ale to se neděje. Na rozdíl od Romů nežijí ze sociálních dávek, ale užijí se sami, i když ne vždycky legálně. Je možné, že časem se odpor k Vietnamcům vyvine vzhledem k jejich šízení na clech, značkovém zboží, krádeži a kruté zabíjení psů, pěstování drog, atd., ale s rasizmem to nebude mít nic společného.

Na to, že u nás rasismus není, ukazují i výsledky různých televizních soutěží, kde o vítězích rozhoduje

veřejnost. Někdy se na prvních místech umisťují i Romové.

Měli bychom se zamyslet nad tím, jestli onen vymyšlený rasismus není veden ani tak obavou o blaho Romů, ale spíše je to promyšlený útok na Čechy. Vzpomínám si na zkreslené reportování o nešťastné náhodě, při které se utopila jedna zlodějka. Dvě její oběti, mladí muži, od ní žádali ukradené peníze zpět, žena ustoupila na kraj Labe, z druhé strany na ni volala jiná žena, ať přejde na druhou stranu k ní, ale voda byla hluboká a zlodějka se utopila. Bylo to neštěstí, z kterého tisk hned udělal rasistickou vraždu, protože zlodějka byla romského původu. O nic takového se ale nejednalo, což muselo být novinářům jasné hned od začátku, ale přesto tuto situaci zneužili.

Romové jsou nedávní přistěhovalci a my k nim nemáme žádné závazky. Nicméně jsou tady a problém je třeba řešit. Ne tak, že se budou obviňovat Češi a svalovat na ně všechno možné i nemožné, ale nastavením standartů Romům a motivováním jich např. vyšší sociálních dávek. Část Romů si myslí, že na sociální dávky mají dědičné právo a chodí si pro ně na úřad i když mají dobře placené zaměstnání.

Vzhledem k tomu, že mnoho Romů své děti neživí vlastní prací, ale živí je ostatní obyvatelé, bylo by asi správné platit přímou podporu pouze na 2 děti, a na ostatní stržením daně z příjmu. To by mohlo motivovat k práci. Rovněž tak by bylo správné neposkytovat podporu pokud se nezaměstnaný odmítne rekvalifikovat, nebo do práce nenastoupí či ztratí práci vlastní vinou, např. kriminální činností, neomluvenou absencí, atd. Zatímco musíme dovážet pracovníky z ciziny, máme u nás statisíce nezaměstnaných lidí, z nichž někteří nejsou dostatečně motivováni k práci.

Je třeba také změnit přístup soudců. Např. jedna soudkyně odsoudila mladého Roma za vraždu na pouhých 5 let. Přesto byla veřejně nazvána přihlížejícími Romy gestapačkou. Kdyby se to stalo v jiné zemi, bylo by to považováno za urážku soudu a vyvozeny z toho důsledky. Naše soudkyně ale řekla, že kdyby si toho soudy všimaly, tak by nedělaly nic jiného než soudily takové chování. To je ovšem velká chyba a sama soudkyně by měla být potrestána, protože nedbá na důstojnost soudu a vlastně podporuje drzé chování, které se tím bude ještě stupňovat.

Naše instituce se chovají k Romům jako k rozmazleným dětem, kterým se všechno odpustí, ale tím jim nepomáhají, dlouhodobě jim to škodí a ostatním občanům ještě víc.

Také bylo velkou chybou zvýšit hranici od kdy je páchána trestná činnost z 2000 Kč na 5000 Kč. Málakdo má u sebe 5000 Kč, takže se většinou jedná pouze o přestupky. Zloděje je obtížné chytit při činu a když se to výjimečně stane, zloděj zaplatí pokutu z nakradených peněz a jde krást dál. Na krádeže by žádná hranice být neměla, je to nelogické, protože zloděj si sám žádnou hranici nenastavuje, bere jak to jde. A je to pak věc náhody, jestli se jedná o přestupek nebo trestný čin. A co se týká obětí, tak pro někoho i malý obnos je velká ztráta, zvláště pro důchodce. Zažila jsem případ, kdy se jedna starší, Romy okradená žena, tak rozčílila, protože měla v ukradené peněžence „celou tisícovku“, že jsme měli obavy, aby ji neranila mrtvice. Okradení je šok pro každého, působí to psychickou újmu a tak by se to také mělo posuzovat, tj. vždy jako trestný čin. Na soudci by pak bylo přihlídnout ke všem okolnostem. Je velký rozdíl mezi ukradením něčeho v samoobsluze, což je neosobní, nebo okradení někoho osobně. Trest má působit výchovně, což se dnes neděje. Zloději se smějí, policie je bezbranná a demotivovaná.

Pokud chtějí romští aktivisté Romům skutečně pomoci, měli by je vést k tomu, aby se všichni chovali slušně, zachovávali pořádek, nekradli, platili nájem, nejzdili v MHD bez placení, apod.

Odpor k části Romů se zakládá na faktech, nikoliv na předsudcích nebo dokonce na barvě kůže. Udělali si špatnou pověst a napravit ji mohou pouze oni sami, což bude trvat dlouho, vzhledem ke zkušenostem, které s nimi máme. Reprezentant EU to nazval „Běh na dlouhou trať“.

Je nejvyšší čas, aby se o této problematice začala říkat pravda, místo zastrašování nás, v naší vlastní zemi, jinak se nic nevyřeší. Jsem optimistka a věřím, že se to podaří.

S pozdravem

E. Miesslerová, 8. 9. 2008

Pozn. red. : Zpravodaj STUŽ je tu také mimo jiné od toho, aby čtenáři reagovali na články, v něm uveřejněné. Reakce na, jak vidno kontroverzní, článek **je velmi vítána** a doufáme, že podnítí další čtenáře k živé diskusi, a to pochopitelně nejen na tento článek.

Dovolím si ale nesouhlasit s pisatelkou reakce, že toto téma nepatří k zaměření STUŽ a ocituji dva první body a bod poslední z článku 4 stanov STUŽ:

Základní zaměření činnosti Společnosti pro trvale udržitelný život zahrnuje

a) filosofické, etické, ekologické, biologické, sociální, ekonomické a politické aspekty trvale udržitelného způsobu života;

b) osvětu, výchovu a vzdělávání zaměřené zejména na prosazování lidských hodnot a způsobů myšlení a jednání umožňujících trvale udržitelný způsob života,

o) uměleckou tvorbu směřující k humanitě vztahů mezi lidmi, k ochraně přírody a k péči o životní prostředí.

Pro mne trvale udržitelný způsob života nezahrnuje pouze péči o to, abychom dýchali čistý vzduch a pili čistou vodu, aby lesy zůstávaly těmi krásnými místy, kam jsme jako malí chodili na houby, aby nebyla naše krajina ničena těžbou, stavbou silnic, atd, ale také aby lidé mohli vedle sebe žít důstojný život bez ohledu na to, zda jsou bílí, černí nebo žlutí, s viditelným či neviditelným handicapem či bez něho a měli všichni stejné šance. Aby slova jako rasismus, xenofobie, antisemitismus byla jen prázdnými pojmy a aby v případě porušování zákonů bylo spravedlivě rozhodnuto „komu padni, tomu padni“. Ale aby nedošlo k chybné interpretaci – tím pochopitelně nehájím některé Romy, kteří kradou ani nezavírám oči nad některými bílými, kteří kradou. Obou těchto skupin je tu dost a je třeba se jich obávat a trestat je.

Jsem tomu ráda, že František Kostlán se dotkl tématu xenofobie a jsem také ráda, že paní Miesslerová zareagovala. Už to svědčí o tom, že článek do Zpravodaje patřil.

Eva Vavroušková

7.2 Jak se (taky) rodí zlato

Zlato mě nikdy nelákalo a prakticky žádné nemám. Přemýšlel jsem o něm naposledy asi jako kluk, když jsem hltal mayovky, KODovky či Karavany. K přemýšlení o zlatu mě přivedl až krátký amatérský filmeček, který malou kamerou natočil německý známý.

Z dálky je vidět říčka a v ní skupina malých černých postaviček. Vypadají jako africké děti. Slunce svítí. Je vysoko na obloze, protože prakticky nejsou vidět stíny. Ale děti se nekoupou, nepokřikují na sebe ani po sobě nestříkají vodou. Kamera se přibližuje. Už je vidět, že jsou to skutečně malí černoušci, kteří jsou nad čímsi soustředěně schouleni. Kamera se stále přibližuje a už jsou vidět rozmanité plechové nádoby v rukou dětí, kteří jimi usilovně krouží. Občas do nich něco přidají. Občas z nich cosi vyhodí.

Střih

V popředí, vlevo, v jakémsi podřepu starší černý muž s bederní rouškou, který v ruce drží omlácený plechový kastrol. U muže stojí řada dětí s hrníčky. Asi uplynulo několik hodin, protože jejich dlouhé stíny vytvářejí na zemi pruhování. Holky a kluci různého věku postupně předávají muži své nádoby. On je vyprazdňuje do svého kastrolu a děti se kolem něj shlukují. Je znát, že o kameře vědí, nepřetvařují se a živě gestikulují do objektivu.

Když kastrol pozřel výsledek práce dětí, přichází černá žena s bandaskou. Vypadá jako bandaska ze starých filmů. Jako otlučené plechové bandasky, ve kterých si nosili jídlo filmoví havíři, když šli fírat. Žena opatrně z bandasky něco nalije do mužova kastrolu. V zapadajícím slunci se nalévající kapalina na okamžik oslnivě zaleskne.

Střih

„*To byla rtuť*“, pronese na vysvětlenou Hans a film pokračuje záběrem z blízka na ruce černého muže, kterými krouží kastrolem, v němž se v rytmu mužových rukou pohybuje nevábná hmota. Monotónní pohyby rukou. Monotónní pohyb kastrolu i masy v něm. Vše sleduje i žena a chumel dětí, které do kastrolu přispěly svým dílem. Na kameru zřejmě úplně zapomněly a soustředěně sledují kastrolo.

Střih

Kastrolo se už přestal pohybovat. Detailní záběr ukazuje černou ruku, která se do něj noří. Vytahuje malou hrudku nevábného vzhledu. Muž si ji klade na dlaň a strká až těsně k objektivu. Pak se záběr rozšiřuje. Muž něco říká v cizím jazyce a poprvé se směje. I soustředění ostatních zmizelo jako mávnutím kouzelného proutku ...

Střih

Muž přichází k pohasínajícímu ohništi. Jednou rukou z něj vytahuje silné, žhavé poleno a opírá ho o jeden z kamenů tak, aby na něj kamera dobře viděla. Hrozen vesničanů vyplňuje vše kolem. Muž velice opatrně klade hrudku na žhavou část polena. Červeň v okolí hrudky vystřídá černá, jak hmota poleno ochladila. Muž k hrudce zvolna přibližuje svá ústa a zvolna na poleno fouká, aby povzbudil oheň zvolna stravující poleno. Hrudka se ocitá v rudém obklíčení a lehounce se škvíří.

Střih

„Takhle se z amalgámu vypařuje rtuť“, vysvětluje pro méně chápavé diváky Hans. Ve filmu černému muži, který drží chladný konce polena, podává jeho pomocník malý plecháček. Hrozen vesničanů kolem ohně fascinovaně zírání na poleno a hrudku. Muž zručně hrudku sklepává. Voda v plecháčku bolestivě sykne, když se do ní vnoří žhavý vetřelec. Muž odkládá poleno zpět do ohniště a pak sahá do hrnku pro výsledek své práce. Chvilí hrudku mne ve svých prstech a pak ji s úsměvem demonstrativně přibližuje až téměř k objektivu. Hrudka je světlejší, ale nevypadá nikterak oslnivě. „*TO je skutečně ZLATO*“, potvrzuje Hans s důrazem na ona dvě slova.

Střih

Muž, který předváděl své kouzlo s hrudkou, přichází před objektiv. V ruce nese reznoucí plechovkou, která má ucho vyrobené z drátu pokrytého barevnou plastovou bužírkou. Mluví cizí řečí a přitom z plechovky vysypává na svou levou dlaň řadu malých zlatých hrudek. Pak každou z nich bere mezi palec a ukazovák pravé ruky a jednotlivě nám je demonstruje před objektivem. „*Vysvětluje, že až budou mít plechovku plnou, půjde s dalšími muži na trh. Za zlato přinesou další rtuť a vše co vesnice potřebuje*“, uzavírá film i svůj stručný komentář Hans.

Hans je doktor. V Africe vyšetřoval děti i jejich rodiče otrávené rtuť. Ten amatérský filmeček prý natočil proto, že z něj pochopíme víc než z hodiny povídání nebo z oficiální zprávy, do které svou práci s kolegy shrnuli.

Na těžbu zlata se ročně na světě spotřebuje asi 800 tun rtuti. Většina z ní se vypaří do ovzduší nebo zamoří zlatonosné řeky a potoky. Nejen v Africe, ale i v jižní Americe nebo Asii.

Miroslav Šuta

8. NOVÉ KNIHY

8.1 Stopa Ivana Dejmal a my

STUŽ ve spolupráci s Ligou ekologických alternativ vydala sborník přednášek z workshopu **Stopa Ivana Dejmal a my – aktuální reflexe témat, přístupů a kauz, jimiž žil**.

Workshop se konal 17. června 2008 v klubu Mánes.

Sborník bude k dispozici vždy na akcích STUŽ, jako jsou např. úterní semináře a pod. Zejména pro mimopražské zájemce je pak možné si o sborník napsat Jiřímu Dlouhému, Na Hanspaulce 7, 160 00 Praha 6 a přiložit adresu a známku v hodnotě 18 Kč.

8.2 Ted Schettle, Generace v ohrožení

Motivy k napsání knihy popisuje Ted Schettler takto: „Rozvíjející se věda ve stále větší míře odhaluje, že reprodukci a vývoj plodu, kojence a dítěte může ovlivnit vystavení znečišťujícími látkám v životním prostředí. Případy neplodnosti, potratů, nízké porodní váhy a některých poruch u narozených dětí narůstají co do počtu v mnoha částech světa. Důležitá data z pokusů a epidemiologických studií u lidí poskytují věrohodné důkazy o souvislosti nárůstu těchto poruch se škodlivinami v životním prostředí. Například olovo, rtuť a některé syntetické chemické látky včetně neurotoxických pesticidů mimo další své vlivy ovlivňují vývoj a funkce mozku vyúsťující v problémy se sníženou pozorností, zhoršenou pamětí a schopností učit se. Některé studie ukazují mechanismus, jak k tomu dochází. Chtěli jsme tyto objevy a znalosti shrnout do jedné knihy, která by byla zároveň užitečná pro čtenáře s různým vzděláním a zaměřením. Nejdůležitějším sdělením knihy mělo být, že úspěšná reprodukce a normální vývoj plodu a dítěte mohou být ohroženy působením mnoha různých častých látek kontaminujících životní prostředí. Vyvíjející se plod a dítě jsou obzvláště vnímavé i na vystavení toxickým látkám v koncentracích, které nemají žádný pozorovatelný dopad na dospělé lidi. Někdy důsledky vystavení toxickým látkám v dětství poznamená jedince na celý život“. V rámci turné po České republice představil Ted Schettler svou knihu postupně v Ústí nad Labem a Jihlavě, v Ostravě a také v Praze. V Ostravě se navíc setkal v rámci přednášky a diskuze se studenty na Fakultě zdravotnických studií Ostravské univerzity,

Ted (Theodore) Schettler, M. D., M. P. H., je americký toxikolog a uznávaný odborník na reprodukční a vývojové vady, neurotoxicitu a další zdravotní problémy, jež mají svůj původ v životním prostředí. Vystudoval lékařství na univerzitě Case Western Reserve a veřejné zdraví na Harvardské univerzitě. Jeho knihy *Generations at Risk* a *in Harm's Way: Toxic Threats to Child Development* rozebírají znalosti či podezření, jež mají odborníci o příčinách problémů, pocházejících ze životního prostředí, od poruch učení po onemocnění rakovinou. Je vědeckým ředitelem americké SEHN (Science and Environmental Health Network, www.sehn.org), je aktivní v sítích mezinárodních organizací jako například HCWH – Health Care Without Harm a zasedal v poradním sboru americké Agentury pro ochranu životního prostředí (Environmental Protection Agency, EPA) a Národní akademie věd.

Mikuláš Huba

8.3 Dušan Mellner: Architektúra Medzivojnového Obdobia Mesta Žiliny (Recenze knihy)

Knih Ing. arch. Dušana Mellnera zaujme na první pohled. Ne, nemám v nadpisu písácké chyby. Její název je opravdu psán tak, jak je uveden v záhlaví – s kapitálkami na začátku každého slova, jako píší nadpisy Angličané. Je psána slovensky a anglicky, i když textů je v ní poměrně málo – je to publikace převážně obrazová, s černobílými ilustracemi a fotografiemi, jak se sluší na prezentaci architektury. Vydalo ji nakladatelství Artis Omnis v roce 2007.

Autorem je mladý (34 let) slovenský architekt Dušan Mellner, žilinský rodák z architektské rodiny, působící dříve jako pedagog na slovenských vysokých školách a nyní na Fakultě architektury ČVUT v Praze. Publicistické geny zdědil patrně po otci, známém slovenském publicistovi, věnujícím se problematice životního prostředí.

Z knihy vyzařuje obdiv k období bouřlivého, ale kvalitně urbanisticky i architektonicky zvládnutého rozvoje města Žiliny v období tzv. „1. republiky“, mezi lety 1918 a 1938, kdy Slovensko bylo součástí mladé Československé republiky. Zatímco za 50 let mezi lety 1870 a 1920, po vzniku železnice a hlavních průmyslových závodů, počet obyvatel města vzrostl z cca 3 tisíc na cca 14 tisíc, za jediné desetiletí mezi léty 1921 a 1930 vykázalo nárůst o dalších cca 7 tisíc lidí a dosáhlo 21,3 tis. obyvatel. Z provinčního městečka, které v roce 1900 mělo jen 5,5 tis. obyvatel, se rozvinulo i díky angažování kvalitních urbanistů a architektů, jako byli Bohuslav Fuchs, Josef Peňáz či Vladimír

Zákrejs, Peter Behrens, Julius Stein, Michal Milan Harminc, Michal Maxmilián Scheer, Ignác Vécsei, František Eduard Bednárik, Otto Reichner, Jozef Franců, Juraj Tvarožek, Štefan Zongor, Artur Szalatnay, Ján Vrana, M. Šesták a Ferdinand Čapka, Fridrich Weinwurm, Jozef Zweigenthal, Jozef Konrad, Žigo Wertheimer – Vavrín, Michal Kováč, Alois Jesch, Walter Frese, Emil Belluš, po 2. světové válce ještě Eugen Kramár a Štefan Lukačovič a další, do moderního průmyslového města a dopravního uzlu, ale také výkladní skříň individualistické moderny a hlavně funkcionalismu. Žilina byla v té době městem kosmopolitním, na jeho kulturním a duchovním životě se vedle Slováků podíleli významně Židé, Němci, Maďaři, Češi, Rakušané. Ani stín nacionalismu, národnostní zášti, kterými v současnosti „proslavil“ Žilinu nechvalně známý donedávný primátor a dosud poslanec Ján Šlota.

Ačkoliv je těžiště knihy v prezentaci architektury jednotlivých staveb, úvod je věnován urbanismu a územnímu plánování. Vzpomíná první regulační plán z konce 19. století (Pogány?), ale hlavně urbanistickou soutěž na regulační plán města Žiliny z roku 1929, které se zúčastnili vyzvaní architekti Bohuslav Fuchs, Vladimír Zákrejs a Josef Peňáz, z nichž poslední jmenovaný s návrhem „Žilina roku 2000“ zvítězil a po určitých úpravách byl v roce 1930 jeho plán schválen. Jeho základní urbanistický koncept rozvíjeli dále architekti Čapka a Bauer a ve svých základních principech se uplatňuje ve vývoji města dodnes, byť skutečně dosaženým počtem obyvatel v roce 2000 – cca 87 tisíc, přesáhlo město tehdejší představy (60 tisíc obyvatel k roku 2000) zejména dalším prudkým rozvojem průmyslu po 2. světové válce a růstem v posledních 20 letech. Autor vyzdvihuje respekt k principům tehdejšího územního plánu. Zmiňuje i velmi diskutabilní, zejména necitlivě k historickému jádru řešené dopravní investice posledních desetiletí, kde se vývoj od tehdejších představ nepříznivě odchýlil.

Na konkrétních projektech a realizacích pak ukazuje bohatost invence a současně čistotu a kázeň doprovázející funkcionalistickou fázi architektury veřejných budov, průmyslu, občanského vybavení i drobné architektury města, respekt k jeho historickému dědictví, zejména u staveb ve středověkém jádru města. Vyzdvihuje vztah tehdejších architektů také ke krajině a přírodě, tvořené toky Váhu, Rajčianky, jejich údolní nivou, okolními horami a lesy. Projevovali je v meziválečném období představitelé města, investoři i projektanti. Neskrývá zklamání z toho, že mnohé pozoruhodné stavby již byly zbořeny a dalším to hrozí, aniž vždy nové využití pozemků dosahuje kvality ztracených hodnot. Vyzdvihuje některé myšlenky urbanistů z meziválečného období, předvídajících rozvoj silniční dopravy a navrhujících velkorysá řešení obchvatu města (Zákrejs), zatímco život šel jinudy ke škodě celistvosti a obyvatelnosti města – necitlivými průtahy na vysokých estakádách v dotyku s historickým jádrem.

Tehdejšími tolerantními národnostními a náboženskými podmínkami v Žilině odpovídá i pozoruhodné množství projektů a realizací sakrálních staveb různých náboženství a církví ve městě, které jsou v publikaci uvedeny.

Knihou uvádí i stručné životopisy zde uvedených autorů, přehled jejich významných návrhů a realizací a výběr z bibliografie. V závěrečné kapitole o architektech a městě Žilina shrnuje tuto světlou etapu vývoje města v širším kontextu.

Autor nezapře svůj lokální patriotismus a cílevědomě šíří své poznatky ze studia historie města Žiliny nejen v publikacích, ale i na četných výstavách a ve své pedagogické činnosti. Pro některé současníky může být její obsah překvapením a je dobře, že se tato etapa soužití Čechů a Slováků a dalších národů připomíná i prostřednictvím prezentace tehdejší kvalitní architektury.

Pro současníka, sledujícího dnešní poněkud anarchickou výstavbu některých měst bez souběžného rozvíjení urbanistické koncepce, je meziválečný vývoj města Žiliny, podobně jako v Čechách například Hradce Králové, poučný v tom, že skutečná kvalita prostředí se rodí ve spolupráci územních plánovačů, urbanistů a architektů, nikoliv v jejich rivalitě.

ing. arch. Martin Říha

8.4 **Nada Johanisová: Kde peníze jsou služebním, nikoliv pánem**

(Výpravy za ekonomikou přátelskou přírodě a člověku.)

Ilustrace Vladimír Jiránek

Anotace:

Bezúročný bankovníctví? Lokalizace jako alternativa globalizace? Trojitý namísto jednoduchého zisku? Odlehčené texty s ilustracemi Vladimíra Jiráka a předmluvou Táni Fischerové nabízejí průhled do světa zmizelých družstev i dnešních sociálních podniků, ale také nové ekonomické nápady a náměty, zvláště aktuální v době hypoteční krize.

Knihu je možné objednat v Nakladatelství Stehlik, tel. 388 333 519, 723 143 299,

e-mail ivos.stehlik@tiscali.cz

nebo v internetovém knihkupectví Hnutí Duha: http://www.hnutiduha.cz/knihy/show_book.php?isbn=86913-05-6, cena 145 Kč

9. Zvesela do Nového roku!

9.1 **Mikuláše s čertem a andělem máme za sebou; co přinese Ježíšek?**

Martin Říha

Nejen děti hleděly letos vstříc blížícímu se Mikuláši s obavami. Také pravicovými voliči cloumaly chvílemi návaly horka a hned zase třesy z chladu – blížil se kongres ODS. Spekulace sdělovacích prostředků mu připisovaly dalekosáhlý význam pro celý stát. Skoro jako v dobách, kdy tu měla vedoucí úlohu jediná strana a ani se nemuselo jmenovat, která to je – každému to bylo jasné předem. Po drtivé porážce ODS a stran vládní koalice v krajských a senátních volbách se čekalo, jaké si z toho vezmou poučení, jaká radikální opatření si uloží k tomu, aby se totéž nestalo ve volbách do Evropského parlamentu v příštím roce a hlavně v obecních volbách, ve volbách do Poslanecké sněmovny a další třetiny Senátu v roce 2010. Zatímco někteří z členů a funkcionářů ODS, KDU–ČSL i SZ ze samého napětí neudrželi nervy na uzdě a začali své strany i vládní koalici rozkládat zevnitř, jindy agresivní představitelé ČSSD a KSČM byli náhle samý úsměv. Vyplyval z okouzlení neočekávaným úspěchem levice, která vsadila na nejnižší pudy „prostého voliče“ a přesvědčila ho, že pravice ho chce zruinovat, když si dovolila zavést za návštěvu u lékaře a lékárníka poplatek v ceně jednoho piva v dražší a dvou malých piv v levnější hospodě. V populaci konzumentů utopenců, piva a závisti to spolehlivě zabralo. Jak také jinak v Čechách. I na Moravě si spočítali, že jim takový poplatek čas od času, podle toho jak často chodí za zdravím, odepře půldecku vína či hodně malou slivovici. A to přece pro své zdraví, na které přeci mají právo zdarma, neobětují! Zatímco i 1. místopředseda ODS, odpovědný v době předsedova vládnutí za vnitrostranickou práci, namísto loajality a „stáhnutí ocasu“ za svůj podíl na prohře začal předsedovi přisuzovat veškerou vinu a okopávat mu kotníky, předseda zůstal až do kongresu tajemný jako delfská věštírna.

Teprve kongres ukázal, co tedy Mikuláš nedočkavým občanům a voličům doopravdy přinesl. Mikuláš (a drtivá většina z jeho družiny) totiž zůstal stejný, do funkce žádného místopředsedy nebyla zvolena žádná žena, tím méně nějaký anděl. Pouze čerta se podařilo vyměnit za jiného, zase z Prahy a ještě nevychovanějšího (stačí si vzpomenout, jak se vyjádřil o architektuře vítězného návrhu na budovu Národní knihovny na Letné od Jana Kaplického). Že by se v mikulášské nadílce objevil nějaký překvapivý dárek, např. v podobě diskuse o chybách v programovém směřování, to ani náhodou. Rozbor volebního neúspěchu se omezil na konstatování, že ODS opustila „své“ tradiční voliče, tedy střední třídu, jádro chodu hospodářství i státní správy. Já k tomu musím dodat, že Mirek Topolánek také musel spoustu členů a voličů ODS doslova vyděsit, když v emocionálním projevu, coby host na zářijovém sjezdu Strany zelených, slíbil, že skončí s korupcí a „vyčistí ten Augiášův chlív“. Právě udržování Augiášova chlěva je totiž pro mnohé důvodem, proč jsou v ODS nebo ji volí. Není divu, že se po tomto prohlášení část dřívějších voličů ODS raději přiklonila k opozičním udr-

žovatelům téhož Augiášova chléva – k ČSSD. Žádná změna, po které tolik lidí volalo, se na kongresu ODS neudála nejen uvnitř strany. Vláda zůstala také stejná, staronový předseda ODS a premiér Topolánek, povzbuzený tým, že ustál předsednickou židli, usoudil, že bouře pominula a že nemůže riskovat změny týmu, připravujícího se na české předsednictví EU, povoláním nějakých nezasvěcených náhradníků. Tak nám po Mikuláši zůstali ve vládě nejen ti, jejichž kompetentnost a pracovitost nikdo soudný a pravicově orientovaný nezpochybňuje, jako pánové Kalousek, Schwarzenberg, Pospíšil, Julínek, Nečas, Liška či Bursík, ale i lidé nevýrazní a nedůrazní, bez vize, jako místopředseda vlády exdisident Vondra, ministři pro hubení venkova Gandalovič, pro korupci v armádě Parkanová, pro podporu zahraničních velkopodnikatelů a obchodních řetězců Říman, pro ochranu ČR před „blobem“ Jedlička či pro ochranu práv a neplnění povinností menšin Stehlíková. Zůstali v ní po Mikuláši dokonce i lidé pošramocené pověsti, kteří by udělali nejlépe pro stát, své strany a jejich voliče i pro sebe samotné, kdyby odešli sami, jako místopředseda vlády a ministr pro odsun romského obyvatelstva Čunek či manažér pro rozvrat (nikoliv rozvoj) dopravy Řebíček.

Co s tím? S tímto přístupem ODS k vládnutí se nelze těšit ani na Štědrý den, ani na Silvestra, ani na dni následující. Pravda, podařil se jim předminulý týden zázrak schválení státního rozpočtu, ale opozice i koalice svorně tvrdí, že tváří v tvář blížící se hospodářské recesi je nereálný. Bude prý vyžadovat velké škrtky na výdajové straně rozpočtu, nemá-li v rozporu s Maastrichtskými kritérii v roce 2009 opět narůst rozpočtový deficit a zvýšit se státní dluh.

Vláda je v „klinči“ mezi protichůdnými požadavky na energetickou bezpečnost, snižování emisí, odvracení klimatických změn. Při trvajícím odporu zelených nejen k prolomení územních ekologických limitů těžby uhlí, kde by je člověk ještě chápal, ale i k jaderné energetice, ač je podle MPO a premiéra jedinou reálnou politickou a ekologickou alternativou, nechceme-li se dostat zpět do područí nestabilních a nedemokratických zemí, těžících ropu a zemní plyn, takže to hrozí rozpadem koalice.

Vedení ODS a vláda lavírují před rozhodnutím, zda akceptují nebo odmítnou Lisabonskou smlouvu, ačkoliv je to kompromisní výsledek vyjednávání i našich zástupců v EU a předseda partaje i vlády je pod návrhem podepsán. Nechávací se strašit čím dál podivnějšími, ješitnějšími a izolovanějšími presidentem, svým teď už našťástí bývalým čestným předsedou, domnělou ztrátou suverenity země.

V rozporu se zájmy svých voličů a podnikatelů zaměřených na export oddalují přijetí eura, nechávají se vydírat opozicí i svými koaličními partnery ve věci amerického radaru, o kterém právě opozice začala s USA před lety vyjednávat.

Opozice namísto tiché radosti, že nutné nepopulární transformační kroky ve zdravotnictví a v sociální oblasti udělá někdo jiný a ona bude sklízet plody této nepopularity, aniž by je musela odstraňovat, sebevražedně pro stát právě tím vyhrožuje, až se dostane k moci. To nejsou dobré předpoklady pro nástup do českého předsednictví EU, ani pro dokončení zoufale potřebných, i když zpočátku možná nepopulárních reforem.

Nevím jak Vy, ale já bych si přál od vlády pod stromeček, aby v sobě našla kuráž přeci jen s tím něco radikálního udělat a tenhle „návrat blbé nálady“ voličstva změnit. Protože pokud to nedokáže udělat teď, v polovině svého funkčního období (navzdory mnohým z vlastních stran, kteří by nejraději nic neměnili a nechali tu bídu v klidu doběhnout až k hořkým koncům, jen když se co nejdéle udrží ve svých židlích), nejen že neprosadí nic z toho, co slibovala voličům a po právu na to v příštích volbách doplatí ještě strašnější debaklem, ale vyklidí politické bojiště na tak dlouho a tak zoufale oběma levicovým stranám a populistickým socialistickým idejím i na celostátní úrovni, že se obloukem vrátíme mentálně zpět kamsi před rok 1990. Tak by se mohlo docela dobře stát, že 20. výročí sametové revoluce by už zase slavili po bytech jen disidenti a místo svobodné volby mezi Ježíškem, Santa Clausem a Dědou Mrázem bychom mohli mít za dva roky už zase povinně jen Dědu Mráze. A to bychom snad nechtěli.

Ale třeba nás vládní koalice do Vánoc nebo pod stromečkem ještě příjemně překvapí. Konec konců, jedná se o trojkoalici a tak bychom se měli dočkat nejpozději na Tři krále.

(Pozn. red. :A jak to všechno doopravdy dopadlo, to je v době, kdy čtete tento Zpravodaj, pravděpodobně již známo)

10. AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ

10.1 Informace o STUŽ

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) je dobrovolná nezisková nevládní organizace (občanské sdružení). Byla založena prvním ministrem životního prostředí Československa Josefem Vavrouškem v roce 1992. STUŽ je zaměřena na zkoumání a vytváření předpokladů trvale udržitelného života na místní, regionální, národní a globální úrovni.

Předsednictvo STUŽ zasedá 1. úterý v měsíci od 14,00 hod. zpravidla v místnosti č. 401 v Klubu techniků, Novotného lávka (před seminářem), schůze předsednictva jsou otevřené pro členy STUŽ, kteří zde mají hlas poradní (článek 7.4 stanov STUŽ)

Podmínky členství: Podmínky členství jsou upraveny stanovami STUŽ čl. 6. O členství podle těchto podmínek rozhoduje předsednictvo (výjimečně valné shromáždění) na základě vyplněné přihlášky a případného vyjádření ostatních členů STUŽ. Přihlášky jsou k dispozici u tajemnice. Zápisné činí jednorázově 100,- Kč, členský příspěvek 500,- Kč za rok. Osoby bez vlastního příjmu: zápisné 50,- Kč, členský příspěvek za rok 100,- Kč.

Příspěvek lze uhradit buď přímo v hotovosti tajemnici Evě Vavrouškové např. na úterních besedách, anebo složenkou C na adresu sekretariátu STUŽ, Krkonošská 1 nebo složenkou A-V na účet STUŽ, případně bankovním převodem na účet STUŽ. Číslo účtu STUŽ: 3944349/0800 u Čs. spořitelny a.s., Praha 2.

10.2 Předsednictvo

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
Ing. Jiří Dlouhý předseda jiri.dlouhy@czp.cuni.cz	Na Hanspaulce 7 160 00 Praha 6 mobil: 603 841 304	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 251 080 353, fax: 251 620 441
PaedDr. Jiří Roth místopředseda jiri.roth@worldonline.cz	Jiráskova 4211 430 03 Chomutov tel.: 474 620 843	
MUDr. Eva Rychlíková místopředsedkyně eva.rychlikova@zukolin.cz	Návětrná 555/1 400 01 Ústí nad Labem mobil: 720 173 636	ČIŽP, Na Břehu 267, 190 00 Praha 9, tel: 222 860 333
Ing. Jiří Fencel jiri_fencel@volny.cz	Matjuchinova 1218 156 00 Praha 5 – Zbraslav	
Ing. Zdeněk Joukl eml650774171@iol.cz	č. p. 621, PS22 486 61 Desná II tel.: 483 383 339	
Marcela Křížová Marcela_Krizova@env.cz, makrizova@seznam.cz	Nad Hercovkou 421/22, 182 00 Praha 8 mobil: 777 086 724	MŽP, odbor vnějších vztahů, Vršovická 65, 110 00 Praha 10 tel.: 267 122 562, fax: 267 126 562
RNDr. Jiří Kulich sever@ecn.cz	Středisko ekologické výchovy SEVER 542 26 Horní Maršov tel.: 499 874 280, 499 874 326, fax: 499 874 181	
RNDr. Jiří Nečas JorgeMalTiempo@seznam.cz	Počernická 58/512 108 00 Praha 10 274 773 032 mobil 732414882	Vysoká škola ekonomická Fakulta informatiky a statistiky Katedra matematiky tel. 224 094 240
Pavel Šremer, prom.biol. pavel_sremer@env.cz sremer@seznam.cz	Liškova 633 142 00 Praha 12 tel.: 222 952 299 mobil: 724 967 437	MŽP, Vršovická 65 100 00 Praha 10 tel.: 267 122 429 mobil: 602 113 701

10.3 Revizní komise

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
Ing. Jaroslav Mejzr předseda	Pštrossova 4, 110 00 Praha 1 tel.: 224 910 847	
Ing. Miroslav Punčochář punc@icpf.cas.cz	Petýrkova 1995 148 00 Praha 4 tel.: 272 933 906	AV ČR, Ústav chem. procesů Rozvojová 135, 165 02 Praha 6 tel.: 220 390 298 fax: 220 920 661

10.4 Ostatní

Jméno	Adresa
Ing. Eva Vavroušková tajemnice eva.vavrouskova@ecn.cz	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 222 726 909 mobil: 604 171 921
Dana Kopanicová účetní kopanicova@systemix.cz	Pacioli Accountants, s.r.o. 120 00 Praha 2, Perucká 18/2247 tel./fax: 242 429 914, mobil: 603 870 930

10.5 Zástupci regionálních poboček

Jméno	Adresa domů	Adresa práce
Chomutovská PaedDr Jiří Roth	místopředseda – viz adresář předsednictva	
Českolipská PhDr. Miroslav Hudec mhudec@seznam.cz hudecPPP@dmcl.cz Michaela Komersová (adm.) michaela.komersova@up.mpsv.cz mis.kom@seznam.cz	Střelnice 2286 470 01 Česká Lípa tel. 487 523 168	Pedagogicko-psychologická poradna, Havlíčková 443, 470 01 Česká Lípa, tel. 487 522 179
Jizerskohorská (prac. skupina) Ing. Zdeněk Joukl z.joukl@iol.cz	č.p. 621, PS22 486 61 Desná II tel.: 483 383 339	
Východočeská Miroslav Petr mirek.petr@email.cz	Jana Masaryka 1322 500 12 Hradec Králové tel.: 495 274 160	VaK a.s. Hradec Králové Víta Nejedlého 893, 500 00 HK tel.: 495 406 102
Karlovarská RNDr. Pavel Žlebek stuzkv@cmail.cz	Mlýnská 58 360 05 Karlovy Vary mobil: 606 606 599	Západní 22 360 01 Karlovy Vary Tel.: 353 223 619
Jihočeská Jana Rinkeová	Varšavská 2744 390 05 Tábor	
Plzeňská MUDr. Miroslav Šuta miroslav.suta@centrum.cz	mobil 777 757 511, 608 775 754	

10.6 Čestné předsednictvo

Doc. MUDr. Martin Bojar, MUDr. Jan Cimický, CSc., Těňa Fischerová, prof. RNDr. Mikuláš Huba, CSc, Jaroslav Hutka, Prof. Dr. Erazim Kohák, Otakar Leiský, prof. Hana Librová, prof. Bedřich Moldan, Jana Štroblová

Tento Zpravodaj vychází v rámci projektu financovaného Magistrátem hl. města Prahy

Odesílatel

STUŽ – Společnost pro trvale udržitelný život

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

IČO: 47608277

fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

<http://www.stuz.cz>

Zpravodaj STUŽ – vychází podle potřeby jako informační periodikum pro členy a příznivce STUŽ

ev.č. MK ČR E18763

Adresa redakce a zasílání příspěvků:

Ing. Eva Vavroušková

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

Dáno do tisku: leden 2009

Titulní strana: ak. malíř Karel Čapek

Tisk: Jungmannova 3, Praha 1